

अध्याय एक

शोधपरिचय

१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि

मानव जीवन सञ्चालनको अभिन्न अङ्ग भाषा हो । जसले मानवीय सम्बन्ध स्थापना र विस्तार गर्ने, ज्ञानार्जन र हस्तान्तरण गर्ने साथै आवश्यकताहरूको सहज रूपमा परिपूर्ति गर्ने कार्य गर्दछ । यस्ता कार्यहरूको सम्पन्नताको लागि भाषाको लिखित र मौखिक माध्यमको प्रयोग गरिन्छ । मानिसले ज्ञानार्जनको लागि भाषाको सुनाइ र पढाइ सीपको प्रयोग गर्दछ भने प्रदान गर्नको लागि बोलाइ र लेखाइ सीपको प्रयोग गर्दछ । भाषा निर्माणको लागि भाषाका ध्वनि, वर्ण, रूप, शब्द, पद, पदावली, उपवाक्य, वाक्य, अनुच्छेद, सङ्कथन जस्ता भाषिक एकाइहरूको आवश्यकता पर्दछ ।

वाक्य भाषाको महत्त्वपूर्ण एकाइ हो । अर्थ स्पष्ट हुने गरी मानवीय भाव वा विचार वा भाव प्रकट गरिएका भाषिक संरचनालाई वाक्य भनिन्छ । वाक्यमा निश्चित वा पूरा अर्थ दिने शब्दहरूको समूह हुनु पर्दछ । एउटा कर्ता र एउटा क्रिया नभई वाक्य बन्न सक्दैन । यो भाषाको सबैभन्दा ठूलो अभिव्यक्तिको सबैभन्दा सानो एकाइ हो । वाक्य व्याकरणिक दृष्टिले सबैभन्दा ठूलो एकाइ हो । यसमा वक्ताको अभिव्यक्तिले पूर्णता पाएको हुन्छ । मानिसले भाषिक व्यवहार गर्दा असीमित वाक्यहरूको निर्माण गर्नुपर्ने हुन्छ । प्रत्येक भाषाका वाक्य गठनका आ-आफ्ना विशेषताहरू हुन्छन् र कुनै पनि भाषाका शिक्षार्थीहरूले कुनै पनि भाषा सिक्दा त्यस भाषाका सामान्य विशेषताहरूलाई आत्मसात् गर्नुपर्ने हुन्छ । लिङ्ग, वचन, आदर, पुरुष, काल, वाच्य आदि तत्त्वहरूले प्रभावित नेपाली वाक्यगठनका विशेषताहरूले व्याकरणात्मक औपचारिकता मात्र पूरा गर्दैनन् यसले भाषाको शिष्ट, प्रसङ्गानुकूल एवम् उपयुक्त प्रयोगको पनि प्रतिनिधित्व गर्दछ (अधिकारी, २०६७ : १६६) । अतः यस्ता यस्ता वाक्य रचनाका आधारभूत विशेषताहरूको ख्याल गरी कर्ता, कर्म र क्रियाको सही सङ्गति मिलाइ वाक्य निर्माण गर्नुलाई नै वाक्यगठन भनिन्छ । वाक्य रचनाका दृष्टिले मानक भाषा प्रयोगमा अशुद्ध बोल्ने र लेख्ने प्रवृत्ति प्रशस्त पाइन्छ । यस्ता अशुद्धिहरू मातृभाषाको प्रभाव, वातावरणीय प्रभाव, द्विभाषिक आदानप्रदान आदि विभिन्न कारणले हुन सक्छ । ती त्रुटिहरू सबै एउटै किसिमका नभई विभिन्न किसिमका देखिन्छन् (शर्मा र पौडेल, २०७० : १८०) ।

भाषा सिकाइमा गर्ने त्रुटिहरूलाई स्वाभाविक प्रक्रियाको रूपमा लिइन्छ । तर ती त्रुटिहरूको पहिचान गरी प्रारम्भिक तहदेखि नै निराकरणको उपायहरू अवलम्बन गर्नुपर्ने हुन्छ ।

नेपालमा चार भाषा परिवारका भाषाहरू बोलिन्छन् । ती भाषा परिवारहरूमध्ये भोटबर्मेली भाषा परिवारको सबैभन्दा बढी बोलिने भाषा तामाङ भाषा हो । तामाङ जातिले बोल्ने यस भाषालाई पहिले मुर्मी भनिन्थ्यो । यो भाषा काठमाडौँ उपत्यकाको वरिपरिका डाँडाहरू, काभ्रे, सिन्धुपाल्चोक, रसुवा, नुवाकोट, धादिङ, सिन्धुली, रामेछाप, दोलखा आदि ठाउँमा बढी बोलिन्छ । राष्ट्रिय जनगणना (२०६८) अनुसार तामाङ भाषीहरूको सङ्ख्या १३,५३,३११ रहेका छन् । यसलाई प्रतिशतमा भन्दा ५.० प्रतिशत हुन्छ । तामाङ मातृभाषी विद्यार्थीहरू पहिले नै तामाङ भाषामा दक्ष भइसकेको अवस्थामा स्तरीय नेपाली वाक्यगठनमा बढी त्रुटिहरू गर्दछन् । स्तरीय र शुद्ध भाषिक अभिव्यक्तिका लागि वाक्यगठनमा त्रुटिको निराकरण हुनुपर्दछ । यसका लागि विद्यार्थीले वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको बेलैमा पहिचान र निराकरणको उपाय खोज गरी सुधार गर्दै सङ्गतिपूर्ण, स्तरीय र शुद्ध वाक्य गठन गर्न उनीहरूलाई सहयोग गर्नुपर्दछ ।

वाक्यगठन भाषिक सीप विकासको महत्त्वपूर्ण अङ्ग हो । यो बोलाइ र लेखाइ सीपसँग सम्बन्धित छ । यदि वाक्यगठन सही सङ्गतिपूर्ण हुन नसकेमा अभिव्यक्ति पनि स्तरीय हुन सक्दैन । वाक्यगठनमा भाषाका आधारभूत तत्त्वहरू लिङ्ग, वचन, आदर, पुरुष, काल आदिको पनि विचार गर्नुपर्छ । प्रस्तुत शोधपत्र मकवानपुर जिल्लाका कक्षा चारमा अध्ययनरत तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययनमा केन्द्रित रहेको छ ।

१.२ समस्याकथन

अनुसन्धान आफैँमा जटिल र चुनौतीपूर्ण कार्य हो । शोधकार्यको लागि समस्या छनोटलाई महत्त्वपूर्ण मानिन्छ । शोधशीर्षकले समस्याको सङ्केत गरेको हुन्छ । त्यसकै सेरोफेरोमा रहेर सम्बन्धित विषयका समस्याहरूलाई घोषणात्मक वा प्रश्नात्मक रूपमा प्रस्तुत गर्नुपर्दछ । समस्याकथनअन्तर्गत रहेका प्रश्नहरूले समाधानको उपायहरूको समेत सङ्केत गरेको हुन्छ । यहाँबाट शोधकार्य अगाडि बढेको हुन्छ (भण्डारी र अन्य, २०७१ : १२४) । समस्याकथन शोध समस्यालाई प्रस्ट्याउने र समाधानको उपाय सुझाउने प्रकृतिको

हुन्छ । यसकै आधारमा शोधपत्रको उद्देश्य र रूपरेखाले समेत निश्चित आकार प्राप्त गर्न सहयोग प्राप्त गर्दछन् ।

कक्षा चारमा अध्ययनरत तामाङ मातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन नै प्रस्तुत शोधकार्यको मुख्य समस्या हुनेछ । यस मूल समस्याको समाधानमा पुग्नका लागि निम्नलिखित शोधप्रश्नहरूको वस्तुगत र तथ्यपरक विश्लेषण गरिएको छ :

- (क) कक्षा चारमा अध्ययनरत तामाङ मातृभाषी विद्यार्थीहरूले वाक्यगठनमा के कस्ता त्रुटिहरू गर्दछन् ?
- (ख) विद्यालय प्रकृतिका आधारमा विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको तुलनात्मक स्थिति कस्तो छ ?
- (ग) लैङ्गिकताका आधारमा विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा त्रुटिहरूको तुलनात्मक स्थिति कस्तो छ ?

१.३ शोधकार्यको उद्देश्य

विना उद्देश्य गरिएको कामबाट ठोस उपलब्धि हासिल गर्न सकिँदैन । समग्र कार्यक्रमले उद्देश्यलकै आधारमा गति प्राप्त गर्दछ । समस्याकथनमा उठाइएका मूलभूत प्रश्नहरूको समाधान नै उद्देश्य हो । उद्देश्य स्पष्ट, सरल, विशिष्ट, सूत्रात्मक र सम्पूर्ण शोधकार्यको प्रतिविम्ब भल्किने खालको हुनुपर्छ (भट्टराई, २०७३ : १६६) । उद्देश्य निर्धारण गर्दा समस्यालाई समाधान गरी निष्कर्षतर्फ उन्मुख हुने गरी बनाउनुपर्दछ ।

कक्षा चारमा अध्ययनरत तामाङ मातृभाषीले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन गर्नु नै प्रस्तुत शोधकार्यको मूल उद्देश्य रहेको छ । यस मूल उद्देश्यको प्राप्तिकानिम्ति अन्य उद्देश्यहरू यसप्रकार रहेका छन् :

- (क) कक्षा चारमा अध्ययनरत तामाङ मातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको पहिचान गर्नु,
- (ख) विद्यालय प्रकृतिका आधारमा ती विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको तुलनात्मक अध्ययन गर्नु,

(ग) लैङ्गिकताका आधारमा ती विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको तुलनात्मक अध्ययन गर्नु,

१.४ अध्ययनको सान्दर्भिकता र उपादेयता

हर मानिसलाई एक आपसमा जोडी जीवन सञ्चालनमा सहजता ल्याउने सरल, सहज र सुलभ माध्यम नै भाषा हो । भाषाका ध्वनि, रूप, पद, पदावली जस्तै वाक्य पनि एक महत्त्वपूर्ण भाषिक एकाइ हो । मानिसले जीवनयापनको भाषिक अभिव्यक्तिका क्रममा असीमित रूपमा मौखिक तथा लिखित वाक्यहरूको रचना गर्दछ । वाक्यगठनको सम्बन्धमा मातृभाषाको प्रभावले पनि अशुद्ध र अस्तरीय वाक्य बन्न सक्छ । कुनै पनि अध्ययनले सम्बन्धित क्षेत्रमा सुधार ल्याउन वा उपयोग हुन सक्ने कुराको खोजी गर्नु पर्दछ । अन्यथा त्यो अध्ययनको कुनै महत्त्व हुँदैन ।

तामाङ भाषा नेपालमा बोलिने पाँचौं ठूलो भाषा हो । नेपालमा बोलिने चार भाषापरिवारमध्ये भोटवर्मेली भाषापरिवारको सबैभन्दा धेरै जनसङ्ख्याले बोल्ने यो पहिलो भाषा हो । प्रस्तुत शोधकार्यले भाषिक नीति निर्माणमा सहयोग गर्नेछ । भाषा सिकाइलाई सहज बनाउनको लागि आवश्यक पर्ने शैक्षिक सामग्रीहरूको निर्माणमा पनि सहयोग गर्नेछ । तामाङ भाषामा पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक निर्मातालाई सहयोग पुग्नेछ । यस शोधकार्य भावी अध्ययनकर्तालाई अध्ययन कार्यमा मार्गदर्शन गर्नेछ । तामाङ मातृभाषीलाई वाक्यगठन शिक्षण गर्दा आइपर्ने समस्याहरूको समाधान गर्न समेत प्रस्तुत सुझावहरू आधार हुनेछन् ।

यसरी स्तरीय, शुद्ध र मानकीकृत नेपाली वाक्यगठन गर्नको लागि विद्यार्थीहरूमा वाक्यगठनको ढाँचाहरूको ज्ञान हुनु आवश्यक छ । वाक्यगठनको ढाँचाको ज्ञान भएपनि मातृभाषाको प्रभाव, भाषामा व्याकरणको अज्ञानता, बेवास्तापूर्ण वाक्य निर्माण गर्ने प्रवृत्ति आदिले गर्दा वाक्यगठनमा त्रुटिहरू देखापर्दछ । जसको निराकरण, नीतिनिर्माण, सामग्री, पाठ्यपुस्तक साथै शैक्षिक सामग्रीको निर्माण र भावी अध्ययनको लागि यो शोधकार्य उपयोगी हुनेछ ।

१.५ अध्ययनको परिसीमा

प्रस्तुत शोधकार्यको शीर्षक कक्षा चारमा अध्ययनरत तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन राखिएको छ । तापनि शोधकार्यका क्रममा

आइपने आर्थिक, भौगोलिक तथा समयको अभाव आदिका कारणले गर्दा प्रस्तुत शोधकार्य निम्न सीमाभित्र सीमाङ्कन गरेर अध्ययन गरिएको छ । प्रस्तुत अध्ययन मकवानपुर जिल्लाका कक्षा चारमा अध्ययनरत तामाङ भाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूमा मात्र सीमित गरिएको छ :

१. प्रस्तुत अध्ययन मकवानपुर जिल्लाको थाहा नगरपालिकाभित्र रहेका पाँच सामुदायिक र पाँच संस्थागत गरी दशवटा विद्यालयमा मात्र केन्द्रित हुनेछ ।
२. जनसङ्ख्याको रूपमा लिइएको १०० जना विद्यार्थीहरूमध्ये ५० छात्र र ५० छात्रा हुनेछन् ।
३. विद्यार्थीहरूबाट प्राप्त प्राप्ताङ्कलाई मध्यमान, मानक विचलनको आधारमा मात्र व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ ।
४. प्रस्तुत अध्ययनलाई विद्यालय प्रकृति र लैङ्गिकताका आधारमा मात्र तुलना गरिएको छ ।

१.६ अध्ययनको रूपरेखा

शोधपत्रको संरचनालाई सुसङ्गठित र व्यवस्थित बनाउन र प्रस्तुत गर्नका लागि विभिन्न परिच्छेद वा अध्याय र त्यसअन्तर्गत विभिन्न शीर्षक उपशीर्षकमा विभाजन गरी प्रस्तुत गरिएको छ । शोधप्रस्ताव तयार गर्दा पूर्वानुमानका आधारमा मुख्य शीर्षक र उपशीर्षकहरू उल्लेख गरी निम्नानुसार निर्माण तथा विभाजन गरिएको छ :

अध्याय एक : शोधको परिचय

अध्याय दुई : पूर्वकार्यको समीक्षा र सैद्धान्तिक अवधारणा

अध्याय तीन : अध्ययनको विधि र प्रक्रिया

अध्याय चार : मकवानपुर जिल्लाका कक्षा चारमा अध्ययनरत तामाङ मातृभाषीले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिको समग्र विद्यार्थीहरूको त्रुटिहरूको अध्ययन

अध्याय पाँच : विद्यालय प्रकृतिका आधारमा उक्त विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन

अध्याय छ : लैङ्गिकताका आधारमा उक्त विद्यार्थीहरूको नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने
त्रुटिहरूको अध्ययन

अध्याय सात : सारांश, निष्कर्ष र उपयोगिता

सन्दर्भसामग्री सूची

परिशिष्ट

व्यक्तिवृत्त

अध्याय दुई

पूर्वकार्यको समीक्षा र सैद्धान्तिक अवधारणा

२.१ पूर्वकार्यको समीक्षा

सम्बन्धित विषयसँग निकट रहेका अध्ययन पूर्व नै गरिएका कार्यहरू पूर्वकार्य हुन् । पूर्वकार्यको अध्ययनले गर्न लागेको कार्यलाई मार्गदर्शन गर्दछ । अनुसन्धान गर्नुभन्दा पहिले सम्बन्धित विषयमा लेखिएका ग्रन्थ, अनुसन्धान, पत्रपत्रिका तथा अन्य श्रव्यदृश्य सामग्री पढेर, सुनेर, अध्ययन मनन गरेर र तिनको सङ्क्षिप्त टिप्पणीमूलक समीक्षा गर्नु नै पूर्वकार्यको समीक्षा हो (भट्टराई, २०७३ : १६९) । पूर्वकार्यको समीक्षाले आफ्नो शोधकार्यलाई कसरी अगाडि बढाउने, कस्ता-कस्ता प्रक्रिया विधि अपनाउने भन्ने कुराको ज्ञान दिलाउँछ ।

प्रस्तुत शोधकार्यमा विभिन्न प्रकाशित पुस्तकहरू र शोधकार्य गरी दुई शीर्षकमा विभाजन गरी पूर्वकार्यहरूको अध्ययन गरिएको छ । यस पूर्वकार्यको अध्ययनले दुर्बल पक्षहरूबाट बच्न र सहज रूपमा अगाडि बढ्न सहयोग गर्नेछ ।

२.१.१ पुस्तक समीक्षा

ढकाल (२०६५) द्वारा लिखित 'प्रायोगिक भाषाविज्ञान' पुस्तक प्रकाशन गरिएको छ । यस पुस्तकमा जम्मा सात अध्यायहरू रहेका छन् । प्रस्तुत अध्यायहरूमध्येको अध्यायपाँचमा त्रुटिको बारेमा चर्चा गरिएको छ । यस अध्यायमा त्रुटिको परिचय, परिभाषाहरू, त्रुटि विश्लेषणको महत्त्व, त्रुटिको स्रोत/कारक तत्त्वहरू, त्रुटिका क्षेत्रहरू, प्रकृतिका आधारमा त्रुटिको वर्गीकरण र त्रुटिविश्लेषणको प्रक्रिया शीर्षकअन्तर्गत त्रुटिको विस्तृत रूपमा चर्चा गरिएको छ । यस पूर्वकार्यले त्रुटिको बारेमा सैद्धान्तिक खाका निर्माण गर्न साथै त्रुटिहरूको विश्लेषण गर्न सहयोग गर्ने देखिन्छ ।

पौडेल (२०६६) द्वारा लिखित 'सामान्य र प्रायोगिक भाषाविज्ञान' पुस्तकमा पनि त्रुटिको बारेमा चर्चा गरिएको छ । यस पुस्तकलाई तिन खण्डमा विभाजन गरी प्रस्तुत गरिएको छ । यसमा खण्ड (ख) प्रायोगिक भाषाविज्ञानअन्तर्गत एकाइ दसमा त्रुटिको बारेमा उल्लेख गरिएको छ । यस एकाइमा त्रुटि विश्लेषणको परिचय, भाषा शिक्षणमा त्रुटिको स्थान र त्रुटि विश्लेषणको उपयोगिता, त्रुटि र यसका प्रकार (भाषिक एकाइसँग सम्बन्धित त्रुटिहरू, सिकाइ प्रक्रियासँग सम्बन्धित त्रुटिहरू, विकासशीलताका आधारमा वर्गीकृत त्रुटिहरू (

एस.पिट् कर्डर), स्रोतका आधारमा वर्गीकृत त्रुटिहरू, गम्भीरताका आधारमा वर्गीकृत त्रुटिहरू, व्यापकताका आधारमा वर्गीकृत त्रुटिहरू, औचित्य/अनौचित्यका आधारमा त्रुटिहरू), त्रुटि विश्लेषणको प्रक्रिया (पहिचान, वर्गीकरण र विश्लेषण) को चर्चा गरिएको छ । यस पूर्वकार्यको अध्ययनले त्रुटिको सैद्धान्तिक खाका निर्माण गर्न सहयोग गरेको छ ।

अधिकारी (२०६७) द्वारा 'नेपाली भाषा शिक्षण' नामक पुस्तक प्रकाशन भएको छ । यस पुस्तकमा वाक्यगठनको बारेमा चर्चा गरिएको छ । यस पुस्तकको नेपाली वाक्य रचना शिक्षणअन्तर्गत दुई शीर्षक राखी पहिलोमा वाक्य रचना शिक्षणको प्रयोजन र दोस्रोमा वाक्य रचनाका आधारभूत तत्त्वको शिक्षणसम्बन्धी चर्चा गरिएको छ । यस पूर्वकार्यमा वाक्य रचनाका आधारभूत तत्त्वको शिक्षणभित्र लिङ्ग, वचन, आदर, पुरुष, काल र पक्ष, भाव र वाच्य आदिको उदाहरणसहित कार्यकलापहरू प्रस्तुत गरिएको छ । प्रस्तुत शोधकार्य पनि तामाङ मातृभाषीले वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरू लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदरसम्बन्धी अध्ययन गर्ने कार्य भएकाले यस पूर्वकार्यले सैद्धान्तिक प्रायोगिक दुबै दृष्टिले शोधकार्यमा सहयोग पुगेको छ ।

शर्मा र पौडेल (२०७०) द्वारा 'नेपाली भाषा र साहित्य शिक्षण' पुस्तक प्रकाशन भएको छ । यस पुस्तकमा बाह्रवटा अध्यायहरू रहेका छन् । ती अध्यायहरूमध्ये अध्याय छमा वाक्य रचनाको बारेमा चर्चा गरिएको छ । वाक्य रचनाअन्तर्गत पनि तीनवटा उपशीर्षकहरू रहेका छन् । जसमध्ये पहिलो उपशीर्षकमा वाक्य रचना शिक्षणको परिचय र प्रयोजन, दोस्रोमा नेपाली भाषाका आधारभूत वाक्य ढाँचाहरू शिक्षणीय महत्त्व र तेस्रोमा वाक्य रचनाका शिक्षणका प्रमुख कार्यकलापहरू उल्लेख गरिएको छ । प्रस्तुत पूर्वकार्यमा उल्लेख गरिएको नेपाली भाषाका आधारभूत वाक्य ढाँचाहरूले प्रश्न निर्माण गरी विद्यार्थीले गर्ने त्रुटिहरूको पहिचान गर्न सहयोग पुग्ने देखिन्छ । तर शिक्षण कार्यकलापहरूलाई व्याकरणिक कोटिहरूको आधारमा देखाएको छैन । वाक्यगठनको ढाँचा शोधकार्यमा सहयोगी देखिन्छ भने प्रस्तुत शोधकार्य वाक्यगठनमा मात्र सीमित नरही वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययनसम्म विस्तार हुनेछ । यस पुस्तकले वाक्यगठनको ढाँचा निर्माण गर्न सैद्धान्तिक रूपमा सहयोग पुगेको छ ।

लामिछाने (२०७०) द्वारा लिखित 'प्रायोगिक भाषाविज्ञानका प्रमुख आयाम' पुस्तकमा पनि त्रुटिको बारेमा चर्चा गरिएको छ । यस पुस्तकमा एघारवटा एकाइहरू रहेका छन् । ती

एकाइहरूमध्ये सात एकाइमा त्रुटिसम्बन्धी चर्चा गरिएको छ । यस एकाइको पनि छवटा उपशीर्षक रहेका छन् । ती उपशीर्षकअन्तर्गत क्रमशः त्रुटि विश्लेषणको सैद्धान्तिक अवधारणा (त्रुटिविश्लेषणको परिचय, त्रुटि विश्लेषणका परिभाषाहरू, त्रुटि विश्लेषणको महत्त्व), त्रुटि र अन्तर भाषा, त्रुटि क्षेत्र र त्रुटिहरूको वर्गीकरण (त्रुटि क्षेत्र, त्रुटिहरूको वर्गीकरण), त्रुटिविश्लेषणको प्रक्रिया, त्रुटि विश्लेषण र भाषा शिक्षण र त्रुटि विश्लेषणको अभ्यासको बारेमा विस्तृत चर्चा गरिएको छ । यस पुस्तकले प्रस्तुत शोधकार्यमा गरिने त्रुटिविश्लेषणको लागि साथै तथ्याङ्कको व्याख्या विश्लेषणको लागि सहयोग गरेको छ ।

ढकाल (२०७०) द्वारा लिखित 'नेपाल भाषा शिक्षण : परिचय र प्रयोग' पुस्तकमा वाक्यगठनको बारेमा चर्चा गरिएको छ । यस पुस्तकमा जम्मा अठार अध्यायहरू रहेका छन् । वर्णविन्यास र वाक्यगठन शीर्षकको चौधौँ अध्यायमा वाक्यगठन (रचना) शिक्षण परिचय र प्रयोजन, वाक्यगठनका त्रुटि क्षेत्र, वाक्यगठन शिक्षणका तरिकासम्बन्धी विस्तृत रूपमा उल्लेख गरिएको छ । यस पुस्तकमा प्रस्तुत गरिएको परिचय र प्रयोजनअन्तर्गतको नेपाली भाषाका आधारभूत वाक्यका संरचनात्मक ढाँचाहरू वाक्यगठन शिक्षणका क्रममा हुने त्रुटिहरूको पहिचानको लागि सहयोग गरेको छ ।

२.१.२ शोधकार्यको पुनरावलोकन

प्रस्तुत शोकार्य तामाङ मातृभाषीले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययनलाई सम्पन्न गर्नका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालयको नेपाली तथा पाठ्यक्रम केन्द्रीय विभागमा भएका शोधकार्यलाई अध्ययन मनन गरी निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

शर्मा (२०७२) द्वारा 'कक्षा सातमा अध्ययनरत तामाङ मातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषा लेखाइमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन' शीर्षकमा शोधकार्य तयार पारिएको छ । उक्त शोधकार्यका उद्देश्यहरू कक्षा सातमा अध्ययनरत तामाङ मातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषा लेखाइमा गर्ने त्रुटिहरू पत्ता लगाउनु, विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषालेखनमा गर्ने त्रुटि क्षेत्रको वर्गीकरण गर्नु र विद्यालय प्रकृतिको आधारमा तामाङ भाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषा लेखाइमा गर्ने त्रुटिको तुलनात्मक अध्ययन गर्नु रहेका छन् । यस शोधकार्यमा क्षेत्रीय अध्ययन विधि प्रयोग गरिएको छ । नमुना छनोटको आधारमा शोधकार्यमा चार/चार वटा नुवाकोटका सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयहरूलाई छनोट गरिएको छ । ती छनोट गरिएका विद्यालयहरूबाट जम्मा ८० जना विद्यार्थीहरूलाई जनसङ्ख्याको रूपमा लिइएको

छ । उक्त शोधकार्यको उद्देश्य प्राप्तिका लागि कक्षा उत्तीर्ण गरेका तामाडभाषी विद्यार्थीहरूलाई १२० ओटा शब्दहरू छनोट गरी लेख्न लगाइएको छ साथै कक्षा सातको नेपाली किताबअन्तर्गत १५ औं पाठ 'अब्राहम लिङ्कन' जीवनीको पहिलो अनुच्छेदलाई कृतिलेखन गराइएको छ । विद्यार्थीहरूले प्राणत्वको आधारमा प्रायः अल्पप्राण हुनुपर्ने ठाउँमा महाप्राण लेखेको, लेखाइमा ह वर्ण हुने शब्दहरूमा 'ह' वर्ण नै लोप गरी लेखेको, 'द' वर्ण सम्बन्धी शब्दहरू लेखाउँदा 'द' वर्ण नै लोप गरी लेखेको, 'द' वर्णसम्बन्धी शब्दहरू लेखाउँदा 'द'वर्णको साटो अरू नै लेखेको, लिङ्गसम्बन्धी शब्दहरूमा पनि मातृभाषाको प्रभावले गर्दा भाले पोथीको भेदभाव नगरी एउटै क्रियापद प्रयोग गरेको अनुच्छेद लेखनमा पनि तामाड मातृभाषी विद्यार्थीहरूले लेख्य चिह्नहरूको ख्याल नगरी अशुद्ध र अस्पष्ट लेखेको विद्यालयको प्रकृतिको आधारमा हेर्दा केही क्षेत्रमा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरू अगाडि देखिए पनि समग्रतामा सामुदायिक विद्यालयभन्दा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूले बढी त्रुटि गरेको, नेपाली भाषा लेखाइमा मातृभाषाको प्रभावले अत्यधिक मात्रामा त्रुटि गरेको, विद्यार्थीहरूको लेखन क्षमतामा उकरूपता नभएको तसर्थ शिक्षकले सबै विद्यार्थीहरूको रुचि इच्छा र समस्यालाई ध्यानमा राखी विद्यार्थीको लेखन क्षमता वृद्धि गर्न प्रशस्त अभ्यास गराउनुपर्ने निष्कर्ष निकालिएको छ । उक्त शोधकार्य भाषागत रूपमा प्रस्तुत शोधकार्यसंग समान हुनेछ भने कक्षागत, क्षेत्रगत रूपमा भिन्न हुनेछ । साथै उक्त शोधकार्यमा लेखाइमा गर्ने त्रुटिमा केन्द्रित छ भने प्रस्तुत शोधकार्य नेपाली वाक्यगठनमा तामाड मातृभाषीले गर्ने त्रुटिमा केन्द्रित रहेको छ । उक्त शोधकार्यले विधि छनोट र व्याख्या विश्लेषणमा प्रस्तुत शोधकार्यलाई सहयोग पुगेको छ ।

अधिकारी (२०७३) द्वारा 'कक्षा छमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन' शीर्षकमा शोधकार्य तयार पारिएको छ । यस शोधकार्यको धादिङ जिल्लाका कक्षा छमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरू पहिल्याउनु, विद्यार्थीहरूले वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको वर्गीकरण गर्नु र उक्त त्रुटिहरूको कारणहरू पत्ता लगाई सुधारका लागि सुझाव दिनु जस्ता उद्देश्यहरू रहेका छन् । उक्त शोधकार्य सम्पन्न गर्न क्षेत्रीय अध्ययन विधिको प्रयोग गरिएको छ । नमुना छनोटको रूपमा ४/४ वटा सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयको जम्मा ८० जना विद्यार्थीहरूलाई जनसङ्ख्याको रूपमा लिइएको छ । उक्त शोधकार्यले समग्र र मध्यमानका आधारमा समग्र विद्यार्थीको वाक्यगठन क्षमताको आधारमा विश्लेषण गर्दा मध्यम रहेको, वाक्यगठनका विभिन्न पक्षहरूमध्ये विद्यार्थीहरू

सबैभन्दा कमजोर कालगत वाक्यगठनमा र सबैभन्दा सबल वचनगत वाक्यगठनमा रहेको, लैङ्गिकताका आधारमा वाक्यगठन क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन गर्दा छात्राहरूको तुलनामा छात्रहरूको वाक्यगठन क्षमता सबलरहेको, विद्यालयको प्रकृतिका आधारमा विद्यार्थीहरूको तुलनात्मक अध्ययन गर्दा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको भन्दा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन सबल रहेको जस्ता निष्कर्ष निकालेको छ । यस शोधकार्यले वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन गरी ज्ञानको एक तह बढाए तापनि यस शोधकार्यले राखेको उद्देश्यमा केन्द्रित हुन सकेको छैन । यस पूर्वकार्यले तेस्रो उद्देश्यको प्राप्तिको कतै उल्लेख गरेको देखिँदैन । उक्त शोधकार्यभन्दा प्रस्तुत शोधकार्य क्षेत्रगत, कक्षागत रूपमा भिन्न हुनेछ भने वाक्यगठनभन्दा अगाडि बढेर वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययनसम्म विस्तार भएको छ । यस पूर्वकार्यले वाक्यगठनको प्रश्न निर्माण गर्न र तथ्याङ्क सङ्कलन गर्न सहयोग गरेको छ ।

अधिकारी (२०७३) द्वारा 'कक्षा छमा अध्ययनरत गुरुडभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन' शीर्षकमा शोधपत्र तयार पारिएको छ । यसका कक्षा छमा अध्ययनरत गुरुडभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरू पत्ता लगाउनु, त्रुटि हुनाका कारणहरू पत्ता लगाउनु र ती त्रुटिहरूको व्याख्या र विश्लेषण गर्नु जस उद्देश्यहरू रहेका छन् । यस शोधकार्यमा स्थलगत क्षेत्रीय अध्ययन विधिको साथै पुस्तकालयीय अध्ययनको प्रयोग गरिएको छ । नमुना छनोटको आधारमा लमजुङ जिल्लाअन्तर्गत सुन्दर बजार बेसीसहर नगरपालिका र भारते गा.वि.स.का चार/चार वटा संस्थागत र सामुदायिक विद्यालयका ८० जना विद्यार्थीहरू लिई अध्ययन गरिएको छ । उक्त शोधकार्यमा लिङ्गको आधारमा हेर्दा ४८ जनाले सही र ३२ जनाले गलत प्रतिक्रिया दिएको, वचनको आधारमा हेर्दा ५० जनाले ठिक ३० जनाले गलत प्रतिक्रिया दिएको, भावगत रूपमा हेर्दा १८ जनाले सही ६० जनाले गलत प्रतिक्रिया जनाएको, पुरुषका आधारमा ३३ जनाले सही, ४६ जनाले गलत र एक जनाले कुनै पनि प्रतिक्रिया नजनाएको, आदरगत आधारमा ५७ जनाले सही, २२ जनाले गलत र एक जनाले प्रतिक्रिया नै नजनाएको, कालगत आधारमा ५८ जनाले सही र २२ जनाले गलत प्रतिक्रिया जनाएको, पक्षसम्बन्धी त्रुटि हेर्दा १४ जनाले सही र ६६ जनाले गलत प्रतिक्रिया जनाएको, त्रुटि हुनका कारणहरूमा मातृभाषाको उच्चारणगत प्रभाव, व्याकरणिक कोटि र व्यवस्थाको अज्ञानता, स्रोत भाषा र लक्ष्य भाषाबिचको अन्तर, भाषिक वातावरणको अभाव, अभ्यास र पुनरावृत्तिको कमी रहेको,

त्रुटिहरूको निराकरणका लागि विद्यार्थीकेन्द्रित शिक्षण विधिबाट शिक्षण गर्ने, सैद्धान्तिक ज्ञान मात्र दिनुको सट्टा प्रयोगात्मक र व्यावहारिक ज्ञान दिने र आगमन शिक्षण विधिबाट शिक्षण गर्दा नेपाली भाषाको शुद्ध र स्तरीय प्रयोगमा अभिप्रेरित गर्ने, सम्बन्धित भाषामा गर्ने त्रुटिका कारणबारे शिक्षक, विद्यार्थी र विज्ञसँग छलफल गरी निराकरणका उपायहरू पहिल्याउनु पर्ने निष्कर्ष निकालिएको छ । यस शोधकार्य त्रुटिहरू पहिल्याउनुमा समान भए पनि भाषागत, क्षेत्रगत, कक्षागत रूपमा भिन्न भएको छ । उक्त शोधकार्यले प्रस्तुत शोधकार्यमा विधि छनोट, उद्देश्यनिर्माणमा सहयोग पुगेको छ ।

अर्याल (२०७३) द्वारा 'कक्षा सातमा अध्ययनरत थारुभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरू' शीर्षकमा शोधकार्य गरिएको छ । यस शोधकार्यमा कक्षा सातमा अध्ययनरत थारुभाषी विद्यार्थीहरूले गर्ने वाक्यगठनसम्बन्धी त्रुटिहरूलाई पहिल्याउँदै ती त्रुटिहरूको वर्गीकरण गर्नु र ती त्रुटिहरूको कारण पत्ता लगाई निराकरणका निमित्त जस्ता उद्देश्यहरू रहेका छन् । यस शोधकार्यमा पुस्तकालयीय अध्ययनका साथै क्षेत्रीय अध्ययन विधि र नमुना सर्वेक्षण विधिको प्रयोग गरिएको छ । नमुना छनोटको आधारमा रूपन्देही जिल्लाका सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयको कक्षा सातमा अध्ययनरत ४०/४० छात्रछात्रा गरी जम्मा ८० विद्यार्थीहरूलाई जनसङ्ख्याको रूपमा लिइएका छ । तामाङभाषी विद्यार्थीहरूलाई जनसङ्ख्याको रूपमा लिइएको छ । तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले वाक्यगठनको सबैभन्दा बढी त्रुटि पक्षमा ७३.७५ प्रतिशतले गरेको, भावगत त्रुटि ६८.७५ प्रतिशतले गरेको, त्यसपछि पुरुष, लिङ्ग, वचन र कालमा क्रमशः ४१.२५ प्रतिशतले, ३२.५ प्रतिशतले र २७.५ प्रतिशतले त्रुटि गरेको, त्रुटिहरूको वर्गीकरण गर्दा सबैभन्दा बढी त्रुटि शब्दप्रयोगगतमा ४७.५ प्रतिशतले, व्याकरणगतमा ४५ प्रतिशत, उच्चारणगतमा ४३.७५ प्रतिशतले र वर्णविन्यासगतमा ४२.५ प्रतिशतले त्रुटि गरेको, वाक्यगठनमा त्रुटिका कारणहरूमा मातृभाषाको प्रभाव, नेपाली भाषाको प्रयोग विद्यालयमा मात्र गरिनु, वाक्यगठनका सैद्धान्तिक धारणाहरूमा स्पष्ट, व्याकरण शिक्षणमा सैद्धान्तिक क्रियाकलापमा जोड दिनु र निराकरणको लागि प्रयोगमूलक अभ्यासमा जोड दिई व्याकरण शिक्षण गर्ने, कक्षामा प्रशस्त अभ्यास गराउने र विद्यार्थीले गरेका त्रुटिलाई तुरुन्त जानकारी गराउने, अन्यभाषीसँग अन्तर्क्रिया गराउने, दक्ष र तालिम शिक्षकद्वारा शिक्षण गराई उनीहरूलाई तालिमहरू दिई अद्यावधिक बनाउनुपर्ने जस्ता निष्कर्षहरू यस शोधकार्यले निकालेको छ । उक्त पूर्वकार्य वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिको अध्ययनमा प्रस्तुत शोधकार्य समान रहे पनि भाषागत, क्षेत्रगत र कक्षागत

रूपमा भिन्न रहेको छ । यस शोधकार्यले प्रस्तुत शोधकार्यमा विधि छनोट र तथ्यको व्याख्या विश्लेषण सहयोग पुगेको छ ।

काफ्ले (२०७३) द्वारा 'कक्षा आठमा अध्ययनरत राजवंशीभाषी विद्यार्थीहरूले वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिको अध्ययन' शीर्षकमा शोधपत्र तयार पारिएको छ । उक्त शोधकार्यमा भ्वापा जिल्लाका राजवंशीभाषी कक्षा आठका विद्यार्थीले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिको क्षेत्रहरू पत्ता लगाउनु, भ्वापा जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत राजवंशी भाषी विद्यार्थीहरूबाट वाक्यगठन गर्ने त्रुटिहरूको कारण पहिल्याउनु र विद्यार्थीहरूबाट वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको निराकरण गर्नु जस्ता उद्देश्यहरू रहेका छन् । यस शोधकार्यमा पुस्तकालयीय अध्ययन गर्नुका साथै क्षेत्रीय अध्ययन विधि र नमुना सर्वेक्षण विधिको प्रयोग गरिएको छ । उक्त शोधकार्यमा नमुना छनोटको आधारमा भ्वापा जिल्लाका सामुदायिक र संस्थागत गरी दशवटा विद्यालयका १०० जना विद्यार्थीहरूलाई जनसङ्ख्याको रूपमा लिएको छ । यस शोधकार्यले वाक्यगठनको महत्त्वपूर्ण पक्ष वचनमा नमिलाउने केही नभएको छात्रको तुलनामा छात्राले र सामुदायिक विद्यालयको तुलनामा संस्थागतको विद्यार्थीले बढी त्रुटि गरेको, लिङ्गसम्बन्धी त्रुटिमा छात्रभन्दा छात्रा राम्रो रहेको र सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीले बढी त्रुटि गरेको पुरुषसम्बन्धी अध्ययनमा छात्रभन्दा छात्रा राम्रो र सामुदायिकभन्दा संस्थागत राम्रो रहेको, कालसम्बन्धी अध्ययनमा छात्रछात्रा र सामुदायिक संस्थागत राम्रो रहेको, आदरसम्बन्धी क्षमतामा छात्रभन्दा छात्राको र सामुदायिक विद्यालयभन्दा संस्थागतको स्थिति राम्रो रहेको, वाच्यसम्बन्धी क्षमतामा छात्रछात्रा बराबर रहेको र सामुदायिक र संस्थागत दुबैको राम्रो क्षमता रहेको, भावसम्बन्धी क्षमतामा छात्रछात्राको बराबर रहेको र संस्थागत विद्यालयभन्दा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीले बढी त्रुटि गरेको, त्रुटि गर्नमा मातृभाषाको प्रभाव परेको र यस्ता त्रुटिहरू कम गर्न विद्यार्थीहरूलाई प्रशस्त अभ्यास गराउने साथै भाषा शिक्षणका अन्य विधासँगसँगै व्याकरणलाई त्यसमा पनि समावेश गरेर वाक्यगठनलाई महत्त्व दिनुपर्ने निष्कर्ष निकालिएको छ । उक्त शोधपत्र र प्रस्तुत शोधपत्र त्रुटिको अध्ययन र विश्लेषणमा समान भएपनि भाषागत, कक्षागत र क्षेत्रगत रूपमा भिन्न रहेको छ । यस शोधकार्यले प्रस्तुत शोधकार्यमा तथ्याङ्क सङ्कलन र विश्लेषणमा सहयोग पुगेको छ ।

काफ्ले (२०७३) द्वारा 'कक्षा आठमा अध्ययनरत दनुवारी मातृभाषी विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन' शीर्षकमा शोधपत्र तयार पारिएको छ । उक्त शोधपत्रका कक्षा

आठका दनुवारीभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरू पत्ता लगाउनु, लैङ्गिक आधारमा कक्षा आठमा अध्ययनरत दनुवारीभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको तुलना गर्नु र विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता सुधारका लागि आवश्यक सुझावहरू दिनु जस्ता उद्देश्यहरू रहेका छन् । यस शोधपत्र तयार पार्नका लागि क्षेत्रीय अध्ययन विधि प्रयोग गरिएको छ । यसमा नमुना छनोटका आधारमा सिन्धुली जिल्लाका ६ वटा सामुदायिक विद्यालयका प्रत्येक विद्यालयका १२/१२ जना पर्ने गरी ३६ छात्र र ३६ छात्राको समावेश गरी जम्मा ७२ जना विद्यार्थीहरूलाई जनसङ्ख्याको रूपमा लिइएको छ । उक्त शोधकार्यले विद्यार्थीहरूले सबैभन्दा बढी त्रुटि कारकमा (७७.७८ प्रतिशत) र वाच्यमा (९७.२२ प्रतिशत) गरकौ र वचनमा (६८.०६ प्रतिशत) र लिङ्ग (६३.८८ प्रतिशत) गरेको, छात्र र छात्रा विद्यार्थीहरूको तुलनात्मक अध्ययन गर्दा समग्रमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता राम्रो रहेको, कारक प्रयोगसम्बन्धी कार्यमा छात्रभन्दा छात्राको वाक्यगठन क्षमता राम्रो रहेको, त्रुटिहरूनिराकरणका लागि विद्यार्थीहरूको क्षमतानुरूप पाठ्यपुस्तकमा वाक्यगठन समावेश गर्नुपर्ने, वाक्यगठन सम्बन्धी प्रशस्त अभ्यास समावेश गर्नुपर्ने, वाक्यगठनका विविध पक्षहरूसँग सम्बन्धित प्रशस्त उदाहरण दिई अभ्यास गराउनुपर्ने जस्ता निष्कर्षहरू निकालिएको छ । उक्त शोधकार्य र प्रस्तुत शोधकार्यमा नयाँ तथ्यको उद्घाटन गर्नुमा समान भएपनि अध्ययनको क्षेत्र, भाषा, कक्षा आदिको आधारमा भिन्न रहेको छ । यस शोधकार्यले प्रस्तुत शोधकार्यको लागि विधि छनोटका साथै तथ्याङ्क सङ्कलनमा समेत सहयोग पुगेको छ ।

खनाल (२०७३) द्वारा 'कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन' शीर्षकमा शोधकार्य गरिएको छ । यस शोधकार्यका उद्देश्यहरू कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन गर्नु र लैङ्गिकता, भाषिक पृष्ठभूमि, विद्यालयको प्रकृति र भौगोलिक परिवेशका आधारमा वाक्यगठन क्षमताको अध्यापन गर्नु रहेका छन् । यस शोधकार्यमा क्षेत्रीय अध्ययन विधि र नमुना सर्वेक्षण विधिको प्रयोग गरिएको छ । यस शोधकार्यमा नमुना छनोटका आधारमा बारा जिल्लामा रहेका सामुदायिक र संस्थागत गरी दश विद्यालयबाट १०० जना विद्यार्थीहरूलाई जनसङ्ख्याको रूपमा लिइएको छ । समग्रताका आधारमा सबैभन्दा माथिल्लो श्रेणीमा ३८ प्रतिशत र तल्लो श्रेणीमा १० प्रतिशत रहेको हुँदा बारा जिल्लाका कक्षा आठमा वाक्यगठन क्षमता मध्यम स्तरको रहेको, मध्यमानभन्दा माथि अङ्क ल्याउने विद्यार्थी सङ्ख्या ५१ प्रतिशत रहेको छ

भने मध्यमानभन्दा तल अड्क ल्याउने विद्यार्थी सङ्ख्या ४९ प्रतिशत रहेको, विद्यार्थीको वाक्यगठन क्षमताको सम्पूर्ण आधारलाई नियालेर हेर्दा एकरूपता नभएको, लैङ्गिक आधारमा हेर्दा छात्रहरूको वाक्यगठन क्षमता सबैभन्दा तल्लो श्रेणीमा ८ प्रतिशत र सबैभन्दा माथिल्लो श्रेणीमा ३२ प्रतिशत रहेको, छात्र विद्यार्थीहरूमा सबैभन्दा तल्लो श्रेणीमा १० प्रतिशत र माथिल्लो श्रेणीमा ४२ प्रतिशत रहेको, समग्रमा छात्रभन्दा छात्राहरूको वाक्यगठन क्षमता उच्च रहेको, भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा हेर्दा पहिलो भाषी विद्यार्थी र नेपाली दोस्रो भाषी विद्यार्थीमा मध्यमान २.६७ ले अन्तर रहेको, विद्यालय प्रकृतिको आधारमा मूल्याङ्कन गर्दा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको न्यूनतम श्रेणी ४०-६० प्रतिशतसम्म प्राप्त्याङ्क १६ प्रतिशतले ल्याएको र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूले ४ प्रतिशत प्राप्त्याङ्क ल्याएको, भौगोलिक परिवेशलाई हेर्दा न्यूनतम श्रेणी ४०-६० प्रतिशतसम्म प्राप्त्याङ्क ल्याउने ग्रामीण विद्यालयका विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या शून्य रहनुले सहरी विद्यालयका विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता उच्च रहेको निष्कर्ष निकालेको छ । प्रस्तुत शोधकार्य उक्त शोधकार्यभन्दा क्षेत्रगत, विषयगत, कक्षागत रूपमा भिन्न रहेको छ । तर पनि उक्त शोधकार्यले प्रस्तुत शोधकार्यले सामग्री सङ्कलन र विधि छनोटमा सहयोग पुगेको छ ।

चौधरी (२०६९) द्वारा 'सिरहा जिल्ला क्षेत्र नम्बर एकका कक्षा छका थारुभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन' शीर्षकमा शोधकार्य गरिएको छ । उक्त शोधकार्यमा थारुभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरू पत्ता लगाउनु, थारुभाषी विद्यार्थीहरूले गर्ने त्रुटिहरूको वर्गीकरण र विश्लेषण गर्नु जस्ता उद्देश्यहरू रहेका छन् । यस शोधकार्यमा क्षेत्रीय अध्ययन विधिको प्रयोग गरिएको छ । नमुना छनोटको आधारमा सिरहा जिल्लाका थारुजाति बसोबास गरेको क्षेत्रमा भएका तीनवटा सामुदायिक र तीनवटा संस्थागत विद्यालयका पाँच छात्र र पाँच छात्राका दरले ६० विद्यार्थीलाई जनसङ्ख्याको रूपमा लिइएको छ । सामग्री सङ्कलनका क्रममा वस्तुगत, विषयगत र स्वतन्त्र लेखन गरी तीन प्रकारका प्रश्नहरू तयार गरी त्यसैलाई अध्ययनको मूल सामग्रीका रूपमा प्रयोग गरिएको छ । वाक्यगठनका विभिन्न पक्ष लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरमध्ये थारुभाषी विद्यार्थीहरूले वचनमा सबैभन्दा बढी त्रुटि गरेका, त्यसपछि क्रमशः लिङ्ग, पुरुष र आदरमा थारुभाषी विद्यार्थीहरूले त्रुटि गरेको, संस्थागत र सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूले गरेको त्रुटिहरूलाई तुलनात्मक अध्ययन गर्दा सरकारी विद्यालयका विद्यार्थीहरूले बढी त्रुटि गरेको, सरकारी विद्यालयका विद्यार्थीहरूमा बढी त्रुटि देखिनुका

कारणहरू अनुकूल वातावरण नहुनु, समुदायको प्रभाव, विद्यालयको भौतिक तथा व्यवस्थापन पक्ष कजमोर रहनु, सरकारी क्षेत्रका विद्यार्थीहरूमा मातृभाषाको अत्यधिक प्रभाव रहनु जस्ता निष्कर्षहरू निकालेको छ । उक्त शोधकार्य र प्रस्तुत शोधकार्य विद्यार्थीहरूले वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन गर्ने कार्यमा समान भएपनि भाषागत, कक्षागत, क्षेत्रगत रूपमा भिन्न रहेको छ । उक्त शोधकार्यले प्रस्तुत शोधकार्यको उद्देश्य निर्धारण र तथ्याङ्कको व्याख्या विश्लेषण गर्नमा सहयोग पुगेको छ ।

विष्ट (२०७३) द्वारा 'अछाम जिल्लाका कक्षा पाँचमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन' शीर्षकमा शोधकार्य तयार पारिएको छ । यस शोधकार्यका अछाम जिल्लाका कक्षा पाँचमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको पहिचान गर्नु, लैङ्गिकताका आधारमा उक्त विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलनात्मक स्थिति पहिल्याउनु र विद्यालय प्रकृतिका आधारमा उक्त विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना गर्नु जस्ता उद्देश्यहरू रहेका छन् । यस शोधकार्यमा क्षेत्रीय अध्ययन विधि र नमुना सर्वेक्षण विधिको प्रयोग गरिएको छ । नमुना छनोटको आधारमा ५/५ सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका १०० जना विद्यार्थीहरूलाई जनसङ्ख्याको रूपमा लिइएको छ । विषयगत र स्वतन्त्र लेखनसम्बन्धी प्रश्नहरू समावेश गरी परीक्षा लिएर परीक्षण गरी त्यसकै आधारमा वाच्य र कारकमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता अत्यन्त कमजोर रहेको, वचनमा वाक्यगठन क्षमता राम्रो रहेको, लिङ्ग, आदर, काल, पक्षमा वाक्यगठन क्षमता मध्यम रहेको, समग्र र मध्यमानका आधारमा समग्र विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको विश्लेषण गर्दा मध्यम रहेको, लैङ्गिकताका आधारमा छात्राहरूको तुलनामा छात्राहरूको वाक्यगठन क्षमता सबल रहेको, विद्यालय प्रकृतिको आधारमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको भन्दा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता उच्च रहेको निष्कर्ष निकालिएको छ । उक्त शोधकार्य प्रस्तुत शोधकार्यमा त्रुटि हुने वाक्यात्मक पक्षहरू लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर आदिको अध्ययनमा समान हुनेछ भने क्षेत्रगत, कक्षागत दृष्टिले भिन्न रहेको छ । उक्त शोधपत्रले प्रस्तुत शोधकार्यमा तथ्याङ्क सङ्कलन गर्न सहयोग पुगेको छ ।

विष्ट (२०७३) द्वारा 'कक्षा पाँचमा अध्ययनरत तामाङ भाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन' शीर्षकमा शोधकार्य तयार पारिएको छ । यस शोधकार्यका उद्देश्यहरू कक्षा पाँचमा अध्ययनरत तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरू पहिल्याउनु, उक्त त्रुटिहरूको प्रकृति पत्ता लगाउनु, ती त्रुटिहरूको

कारण र निराकरणका उपायहरू पत्ता लगाउनु रहेका छन् । यस शोधकार्यमा क्षेत्रीय अध्ययन विधि र नमुना सर्वेक्षण विधिको प्रयोग गरिएको छ । यसमा नमुना छनोटको आधारमा तीन/तीनवटा सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयको ६० जना विद्यार्थीहरू छनोट गरी अध्ययन गरिएको छ । यस शोधकार्यमा लिङ्गगत त्रुटियुक्त प्रतिक्रिया दिने विद्यार्थी सङ्ख्या ४२ र त्रुटिबिहिन प्रतिक्रिया दिने १८ जना रहेको, वचनमा त्रुटियुक्त प्रतिक्रिया दिने विद्यार्थी सङ्ख्या ३८ र त्रुटिरहित प्रतिक्रिया दिने २२ जना रहेको, पक्षको पुरुषसम्बन्धी प्रश्नमा त्रुटियुक्त प्रतिक्रिया दिने विद्यार्थी सङ्ख्या २६ र त्रुटिरहित प्रतिक्रिया दिने ३४ जना रहेको, त्रुटिको प्रतिक्रियालाई हेर्दा वर्णविन्यासगत त्रुटि ७१.६७ प्रतिशतले त्रुटि गरेको र ३८.३४ प्रतिशतले त्रुटिरहित प्रतिक्रिया व्यक्त गरेको, व्याकरणगत त्रुटिलाई हेर्दा ८३.३४ प्रतिशत विद्यार्थीले त्रुटियुक्त प्रतिक्रिया दिएको र ११.६७ त्रुटिरहित प्रतिक्रिया व्यक्त गरेको, त्रुटि हुनाक कारणहरूमा मातृभाषाको प्रभाव हुनु, विद्यार्थीहरूमा प्रशस्त अभ्यास र पूर्वज्ञानको कमी हुनु, प्रभावकारी शिक्षणको कमी हुनु रहेको र निराकरणको लागि व्याकरण शिक्षणमा जोड दिनुपर्ने, शिक्षकलाई तालिम दिनुपर्ने, आगमन विधिको प्रयोग गरी शिक्षण गर्नुपर्ने, विद्यार्थीहरूको उमेर, स्तर, पृष्ठभूमि, मनोविज्ञान आदि पक्षलाई ख्याल गरी विषयवस्तु छनोट र सोही किसिमले शिक्षण गर्ने, तल्लो तहमा शिक्षणका क्रममा खेलौना विधि र सिकाइमा उत्प्रेरणा सिर्जना गर्ने खालका सामग्री प्रयोग गरी शिक्षण गर्नुपर्ने निष्कर्ष निकालिएको छ । उक्त शोधकार्यमा त्रुटिका व्यावहारिक कारण र निराकरणको उपाय साथै त्रुटिहरूको व्याख्या विश्लेषण राम्रोसँग गरिएको भएपनि नमुनाको रूपमा लिइएको विद्यार्थी सङ्ख्याभन्दा बढीको उल्लेखले शोधकार्यको विश्वसनीयतामाथि प्रश्न खडा हुन सक्ने देखिन्छ । उक्त शोधकार्य प्रस्तुत शोधकार्यको भाषागत रूपमा समान हुनेछ भने कक्षागत, क्षेत्रगत रूपमा भिन्न रहेको छ । प्रस्तुत शोधपत्रले शोधकार्य गर्दा हुने दुर्बल पक्षहरूबाट बच्न साथै तथ्याङ्क सङ्कलन र व्याख्या विश्लेषणमा सहयोग पुगेको छ ।

नेपाली भाषासँग सम्बन्धित भएर गरिएको शोधकार्यले नेपाली भाषाशिक्षणलाई सरल, ससहज र उपलब्धिपूर्ण बनाउन सहयोग गर्दछ । यस शोधकार्यले पनि तामाङभाषी विद्यार्थीहरूलाई नेपाली भाषाको वाक्यगठन शिक्षणका क्रममा गर्ने त्रुटिहरूको खोजी गर्नेछ । नेपाली भाषाको स्तरीय वाक्यगठनमा तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर, काल, पक्षको तहमा कस्ता-कस्ता त्रुटिहरू गर्दछन् भनी समग्रमा, विद्यालय प्रकृतिका आधारमा र लैङ्गिकताका आधारमा अध्ययन गरिएको छ । साथै विद्यार्थीहरूले गर्ने

त्रुटिहरूको निराकरणका उपायहरू समेत सुभाइने छ । प्रस्तुत शोधकार्यले तामाडभाषी विद्यार्थीहरू भएको ठाउँमा नेपाली भाषा शिक्षण गर्दा आइपर्ने त्रुटिहरूको पूर्व जानकारी दिनेछ । जसले गर्दा नेपाली भाषाशिक्षण ससहज हुनेछ र सुभाइएका उपायहरूद्वारा विद्यार्थीहरूको रुचि, स्तरानुरूप नेपाली भाषा उपलब्धिपूर्ण तरिकराले शिक्षण गर्न सहयोग गरेको छ ।

पुस्तक समीक्षा र शोधकार्यको समीक्षा तथा पुनरावलोकन शोधकार्यको आधार हो । पुस्तकको पुनरावलोकनले सैद्धान्तिक अवधारणा निर्माण गर्न सहयोग गर्दछ भने शोधकार्यको पुनरावलोकनले उद्देश्य निर्धारणदेखि निष्कर्षको निर्माणसम्म सहयोग गर्दछ । नयाँज्ञानको खोजी, कुनै समस्याको समाधान तथा पुरानै ज्ञानको पुनः प्रमाणीकरणमा हुने शोधकार्यको लागि पूर्वकार्यको पुनरावलोकनले मार्गदर्शन गर्दछ ।

२.२ सैद्धान्तिक अवधारणा

समाजमा समायोजन हुन र सहज तरिकाले आवश्यकताको परिपूर्ति गरी जीवन सञ्चालन गर्न सहयोग गर्ने सरल माध्यम नै भाषा हो । भाषाले ज्ञान, प्रविधि, संस्कृति, शिक्षा आदिको हस्तान्तरणमा सहयोग गर्दछ । ध्वनि, वर्ण, रूप, शब्द, पद, पदावली, उपवाक्य, वाक्य, अनुच्छेद र सङ्कथन जस्ता भाषिक एकाईहरूको एकिकृत रूप नै भाषा हो । भाषामा अन्य एकाईहरूको जस्तै वाक्यको पनि आफ्नै महत्त्व छ । भाषाको सारपूर्ण अभिव्यक्ति दिने एकाईलाई नै वाक्य भनिन्छ । मानिसले सञ्चारको लागि अनगिन्ती वाक्यहरूको निर्माण गर्नुपर्ने हुन्छ । कर्ता, कर्म र क्रियाको सही सङ्गति मिलाई वाक्य निर्माण गर्नुलाई वाक्य गठन भनिन्छ । यो वाक्य गठन भाषाको बोलाइ र लेखाइ सिपसँग बढि घनिष्ट रहेको छ । यस्ता वाक्यहरूको रचना गर्दा प्रायः विद्यार्थीहरूले स्थानीय भाषिका, मातृभाषा, साथी सङ्गतिको भाषाको अनुकरण, द्विभाषिक वातावरणमा हुर्किँदा सिकेको भाषाको प्रभाव, असचेत प्रयोग आदिका कारणले विभिन्न त्रुटिहरू गर्दछन् । भाषा सिकाइका क्रममा यस्ता त्रुटिहरूलाई स्वभाविक प्रक्रियाको रूपमा लिइए तापनि यसलाई शिक्षणको माध्यमबाट कुन प्रकारको त्रुटि हो पहिचान गरी प्रारम्भिक तहदेखि नै निराकरणको तरिकाहरू अवलम्बन गर्नुपर्ने हुन्छ ।

२.२.१ परिचय

भाषा मानव जीवनको अभिन्न अङ्ग हो भने वाक्य भाषाको अभिन्न अङ्ग हो । “वाक्य अर्थपूर्ण शब्दहरूको व्यवस्थित विन्यास हो । भावगत दृष्टिले यसलाई आफैमा पूर्ण एकाइ मानिन्छ (भुसाल, २०७०: ८९) ।” व्याकरणिक दृष्टिले वाक्यलाई सवैभन्दा ठूलो एकाइ मानिन्छ । “विचार र भावलाई शाब्दिक रूपमा प्रकाशन गर्ने कार्य नै वाक्यको प्रमुख कार्य मानिन्छ । मौखिक वा लिखित रूपमा विचारको आदान-प्रदान गर्ने कार्यमा वाक्यले महत्त्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्दछ । शब्द, पद, विभक्तिको र अर्थको सङ्गतिपूर्ण संयोजनबाट वाक्यको निर्माण हुन्छ । शब्दलाई अर्थपूर्ण बनाउने काम वाक्यले गर्दछ, (शर्मा र पौडेल २०७० : १३०) ।” यसरी एक वाक्यले मानिसको एक पूर्ण अभिव्यक्तिको खोलुवा गर्दछ ।

सम्प्रेषणको लागि मानिसले भाषा प्रयोगको समयमा असीमित मौखिक तथा लिखित वाक्यहरूको निर्माण गर्नुपर्ने हुन्छ । लिङ्ग, वचन, पुरुष, भाव, पक्ष, कारक, वाक्य, काल जस्ता वाक्यका आधारभूत तत्त्वहरूको कर्ता, कर्म र क्रिया अनुरूप सङ्गति मिलाई वाक्यहरूको निर्माण गर्नुलाई वाक्यगठन भनिन्छ । वाक्यगठनलाई वाक्य रचना नामले पनि चिनिन्छ । वाक्य रचनाका दृष्टिले मानक भाषाको प्रयोगमा अशुद्ध बोल्ने र लेख्ने प्रवृत्ति प्रशस्त पाइन्छ । यस्ता अशुद्धिहरू मातृभाषाको प्रभाव, द्विभाषिक आदान-प्रदान आदि विभिन्न कारणले हुन सक्छन् । नेपाली भाषाका सन्दर्भमा तराई र पहाडी क्षेत्रका विभिन्न मातृभाषा भएका विद्यार्थीहरूले विभिन्न किसिमका त्रुटिहरू गर्ने गर्दछन् तर ती त्रुटिहरू सबैका एउटै किसिमका नभई भिन्न भिन्न किसिमका देखिन्छन् । भनाइको अर्थ नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूले कसैले भाषाका कुनै पक्षमा र कसैले भाषाका अन्य कुनै पक्षहरूमा बढि त्रुटिहरू गर्ने गर्छन् । यस परिप्रेक्ष्यमा नेपाली भाषाको शुद्ध र स्तरीय वाक्य रचना सम्बन्धी सीप सिकेर भाषिक परिष्कार र समृद्धिको प्राप्त गर्न मद्दत पुऱ्याउन वाक्य रचना शिक्षण आवश्यक देखिन्छ (शर्मा र पौडेल, २०७० : १८०) । नेपाली मातृभाषी साथै इतर मातृभाषीले वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूलाई निराकरण गरी स्तरीय र शुद्ध वाक्य निर्माणमा प्रोत्साहन गर्नुपर्छ । नेपाली वृहत् शब्दकोशमा वाक्य निर्माण शब्दलाई क्रिया केन्द्रविन्दुका रूपमा रहने र सवै शब्दको परस्पर अर्थ सम्बन्ध हुने भाषिक श्रेणीक्रम भएको भाषिक संरचनाको निर्माण, वाक्य बनोट र वाक्य रचना शब्दको वाक्य निर्माणको रूपमा अर्थ्याइएको छ ।

सबै भाषाहरूको आ-आफ्नै मौलिक संरचना रहेको हुन्छ । नेपाली भाषाको पनि आफ्नो छुट्टै संरचना छ । अतः नेपाली भाषाको कर्ता, कर्म, क्रियाको सहि सङ्गति मिलाई स्तरीय र शुद्ध वाक्यको निर्माण गर्नु नै वाक्य गठन हो ।

शीर्षकसँग सम्बन्धित पक्षहरू

२.२.२ नेपाली भाषाका आधारभूत वाक्यका संरचनात्मक ढाँचाहरू

विचारलाई बहन गर्ने भाषाको आधारभूत पक्ष वाक्य भएको हुँदा यसको संरचनात्मक ढाँचाको पुनरावलोकन गरी वाक्य निर्माणको प्रयास गरिएमा धेरैजसो त्रुटिहरूको निराकरण सहज रूपमा हुन सक्छ । नेपाली भाषाका आधारभूत वाक्यका संरचनात्मक ढाँचाहरू निम्नअनुसार छन् –

- (१) कर्ता + क्रिया = राम पढ्छ ।
- (२) कर्ता + कर्म = मैले चित्र बनाएँ ।
- (३) कर्ता + पूरक + क्रियापद = हरि बलियो छ ।
- (४) कर्ता + क्रियायोगि + क्रियापद = राहुल बाटामा दौड्यो ।
- (५) कर्ता + अप्रत्यक्ष कर्म + प्रत्यक्ष कर्म + क्रियापद = हरिले भाइलाई कलम दियो ।
- (६) कर्ता + क्रियायोगि + कर्म + क्रियापद = हरिले भोलाबाट कलम भिक्त्यो ।
- (७) कर्ता + कर्म + पूरक + क्रियापद = हरिले रामलाई दाजु भन्छ ।
- (८) कर्ता + क्रिया विशेषण + क्रियापद = लक्ष्मी थक्क बसी ।
- (९) कर्ता + भेदक विशेषण + अप्रत्यक्ष कर्म + प्रत्यक्ष कर्म + क्रिया = रामले बालिको दमाइलाई लुगा छेकायो ।
- (१०) कर्ता + भेदक विश्लेषण + अप्रत्यक्ष कर्म + विश्लेषण + प्रत्यक्ष कर्म + क्रिया = रामले आफ्नो भाइलाई फाटेको कोट दियो ।

माथि प्रस्तुत वाक्य संरचनाका ढाँचाहरू शर्मा र पौडेल (२०७०) र ढकाल (२०७०/७१) बाट लिइएको हो । प्राथमिक तहका सुरुका कक्षाका लागि उपर्युक्त सरल संरचनाका वाक्य पनि सरलदेखि जटिलताको क्रममा रहेका हुन्छन् । आधारभूत वाक्यहरू पनि सरलदेखि

जटिलताको क्रममा हुने भएकाले प्राथमिक तहका प्रारम्भिक कक्षामा अगिल्ला सरल संरचनामा आधारित वाक्यरचना शिक्षणमा जोड दिनु बेस हुन्छ । त्यसपछि क्रमशः केही जटिल वा पछिल्ला आधारभूत वाक्यहरूको रचनातर्फ स्तरणीकृत ढङ्गले अगाडि बढ्नु पर्छ । वाक्य रचना शिक्षणमा सर्वप्रथम सरल र आधारभूत वाक्य रचनामा अध्यस्त गराइ सकेपछि क्रमशः जटिल संरचना, संयुक्त संरचना, मिश्र संरचना र संश्लिष्ट संरचनामा उन्मुख गराइ अभ्यस्त गराउनु पर्छ । (शर्मा र पौडेल २०७०:१८१) यसर्थ बालबालिकालाई वाक्यात्मक ढाँचामा वाक्य गठनको अभ्यास गराउँदा बालबालिकाको स्तर, पूर्व अनुभव आदिलाई आधार बनाइ शिक्षण गर्नु र वाक्यगठन गर्न लगाउनु उपयुक्त हुन्छ ।

२.२.३ शिक्षण तरिका

कुनै पनि वक्ताले मनमा लागेका भाव वा विचारहरू दुई प्रकारले अभिव्यक्त गर्दछन्—मौखिक अभिव्यक्ति र लिखित अभिव्यक्ति । मौखिक अभिव्यक्ति अल्पकालीन हुन्छ भने लिखित अभिव्यक्ति चीरस्थायी हुन्छ । वक्ताले आफ्नो लिखित अभिव्यक्ति गर्दा वाक्य—वाक्यका माध्यमबाट गर्दछ । विद्यार्थीहरूले वाक्यगठन गर्न जानेनन् भने अभिव्यक्ति अधुरै रहन्छ । विद्यार्थीलाई पहिला वाक्यगठनको आधारभूत तत्वहरूको बारेमा शिक्षण गरेपछि मात्र उनीहरूको अभिव्यक्ति राम्रो र उपयुक्त हुन्छ । यसरी वाक्यगठन गर्दा लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल, वाक्य आदिको बारेमा सङ्गति हुनुपर्दछ भनि उदाहरण दिएर प्रस्ट्याउनु पर्दछ । नेपाली भाषाका वाक्यगठनका आधारभूत तत्वहरू—लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल, आदर, वाक्य, क्रिया आदिलाई लिइन्छ । यिनीहरूको विश्लेषण क्रमशः गरिन्छ—

२.२.३.१ लिङ्ग

जननेन्द्रिय जनित व्याकरणिक कोटिलाई लिङ्ग भनिन्छ । नेपाली भाषाका वाक्यमा नाम, विशेषण, र क्रियापदको प्रयोग गर्दा लिङ्गको ख्याल गर्नुपर्छ । नेपाली भाषामा मानव नाममा मात्र लिङ्गको रूपायन हुन्छ, मानवेतर कर्तामा लिङ्गभेद गरिरहनु आवश्यक छैन । लिङ्गका हिसाबले नाम, विशेषण र क्रियाको रूपायन गर्दा—गराउँदा यस्ता उपायहरू अपनाउनु पर्दछः—

- (१) भित्ते पार्टीमा लेख धातुको प्रयोग गरी पुलिङ्ग र स्त्रीलिङ्ग जनाउने वाक्यहरू लेख्नः—

पुलिङ्ग	स्त्रीलिङ्ग
राम लेख्छ ।	सरिता लेख्छे ।
रामले लेख्यो ।	सरिताले लेखी ।
रामले लेखेछ ।	सरिताले लेखिछ ।

उपर्युक्त वाक्यमा के - कस्ता भिन्नता छ भन्ने कुराको छलफल र स्पष्टीकरणको लागि कक्षामा ती वाक्यमा भएका पुलिङ्गी र स्त्रीलिङ्गी नाम र क्रियामा देखिएको अन्तरलाई ख्याल गर्न लगाई भित्तेपाटिमा लेखेको वाक्या समेतेर अरू पढ्दि, बस् जस्ता धातु भित्तेपाटिमा लेखी लिङ्गभेद गर्ने गरी वाक्य बनाउने र गृहकार्य पनि दिने गर्नुपर्छ ।

(२) उक्त प्रकारका वाक्यमा विद्यार्थी अभ्यस्त भइसकेपछि भित्ते पाटीमा यस्ता वाक्य लेखेर लिङ्ग परिवर्तन गराउन सकिन्छ ।

सानो केटो पढ्छ । ↔ सानी केटी पढ्छे ।

मेरो भाई लेख्छ । ↔ मेरो बहिनी लेख्छे ।

रामके छोरो लेख्छ । ↔ रामकी बहिनी लेख्छे ।

एक प्रकारका वाक्य दिई आ आफ्नो कापीमा अर्का वाक्यमा परिवर्तन गर्न लगाउन सकिन्छ । जति बढि वाक्यहरू दिई लिङ्गभेदकता बनाउने गरी परिवर्तन गराउन सकिन्छ, त्यति उनीहरूको लिङ्गभेद गर्ने बानी बस्दछ ।

(३) खास लिङ्ग (पुलिङ्ग वा स्त्रीलिङ्ग) जनाउने गरी छोटो छोटो कथा बनाइ भन्न र लेख्न लगाउन सकिन्छ । कसैलाई पुलिङ्गी र कसैलाई स्त्रीलिङ्गी कर्ता राखेर कथक कथन तथा कथा लेखन गराउन सके कक्षा भनै रोचक हुन्छ ।

(४) विद्यार्थीले लेखेको उक्त कथा भित्ते पाटीमा लेखेर पुरुष पात्रका ठाउँमा स्त्री पात्रको प्रयोग गरी सङ्गति मिलाउँदै लेख्न लगाउन सकिन्छ ।

(५) भित्ते पाटीमा सिन्के चित्र बनाएर वा चित्र (पुरुष वा महिला) को प्रदर्शन गरी त्यस चित्रसँग सम्बन्धित प्रश्न गर्न सकिन्छ । यसरी प्रश्नोत्तर गराउँदा पुलिङ्गी र स्त्रीलिङ्गी प्रयोगमा केन्द्रित हु जरुरी छ ।

- (६) मध्यम आदरमा पनि लिङ्ग व्यक्त हुने भएको हुँदा उदाहरण दिई आदर जनाउने गरी लिङ्ग परिवर्तन गर्न लगाउन आवश्यक छ ।

पुलिङ्ग		स्त्रीलिङ्ग	
आदररहित	मध्यम आदर	आदररहित	मध्यम आदर
भाइ लेख्छ ।	भाइ लेख्छन् ।	बहिनी लेख्छे ।	बहिनी लेख्छन् ।
रामले खायो ।	रामले खाए ।	सीताले खाई ।	सीताले खाइन् ।

- (७) लिङ्ग सम्बन्धी विविधता जनाउने वाक्यपत्ती, शब्दपत्ती देखाउने
- (८) कक्षाका विद्यार्थीलाई पुरुष र स्त्रीको भूमिका निर्वाह हुने गरी संवाद लेखन गराउन सकिन्छ । विद्यार्थीद्वारा लिखित नमुना संवादात्मक अभिव्यक्तिलाई अभिनय गर्न लगाउँदा पनि कक्षा रुचिपूर्ण हुन सक्छ । यस्तो गर्दा लिङ्ग सम्बन्धी त्रुटिहरू विस्तारै निराकरण हुँदै जान्छन् ।

२.२.३.२ वचन

नेपाली भाषामा सङ्ख्यासूचक व्याकरणिक कोटिलाई वचन भनिन्छ । यस वचनको प्रभाव नाम, सर्वनाम, विशेषण र क्रियापदमा परेको हुन्छ । आदर नबुझिने, सङ्ख्येय, अमानवीय शब्दमा क्रियापदले मात्र पनि वचन बुझाउन सक्छ । उदाहरणार्थ ,

एक वचन	बहु वचन
रुख ढल्यो ।	रुख ढले ।
श्याम करायो ।	श्याम कराए ।

उपर्युक्त वाक्यमा बहु वचन बुझाउँदा हरू को प्रयोग गरे पनि हुन्छ, नगरे पनि अर्थमा अस्पष्टता हुँदैन तर मानवीय साङ्ख्येय शब्दमा भने 'हरू' प्रयोग नगर्दा बहु वचन अस्पष्ट हुने भएकाले यसको आवश्यकता हुन्छ । आदर बुझाउने प्रयोगमा 'हरू' को प्रयोग नभई क्रियापदले मात्र बहु वचन लिएको भेट्टाइन्छ । उदाहरणार्थ;

एक वचन	आदरार्थी	बहुवचन
श्याम पढ्छ ।	श्याम पढ्छन् ।	श्यामहरू पढ्छन् ।
ऊ आयो ।	उनी आए ।	उनीहरू आए ।
ऊ आई ।	उनी आइन् ।	उनीहरू आए ।
मान्छे आयो ।	कमला खेल्छन् ।	कमलाहरू खेल्दछन् ।
बालक दौड्छ ।		मान्छे (हरू) आए । बालक (हरू) दौड्छन् ।

माथिका उदाहरणबाट बहु वचनको क्रियापदले लिङ्ग व्यक्त नगरेको स्पष्ट हुन्छ । एक वचन व्यक्त गर्न पनि मध्यम किसिमका आदरार्थी पुलिङ्गमा बहु वचनकै क्रियापदका रूपको प्रयोग हुने तर स्त्रीलिङ्गमा चाँहि छुट्टै रूपहरू प्रचलनमा आउने कुरा पनि उपर्युक्त उदाहरणमा देख्न सकिन्छ । यी सबै कुरालाई ध्यानमा राखी निम्न लिखित किसिमका अभ्यास गराउनु आवश्यक छ-

- (१) कक्षामा विद्यार्थीहरूलाई एक वचन र बहु वचन बुझाउने विभिन्न किसिमका वाक्यहरू श्यामपाटीमा लेखिदिने, तिनमा हुने आशयगत भिन्ता छुट्याउन लगाउने तथा एक वचन र बहु वचन भएका विभिन्न किसिमका वाक्यहरू भन्न र लेख्न लगाउनु पर्छ ।
- (२) नाम, सर्वनाम, विशेषण र क्रियापदले वचन जनाउन सक्ने भएकाले देहायका वाक्य दिई रूपान्तरण गर्न लगाउनु पर्छ । उदाहरणार्थ;

एक वचन

बहु वचन

राम आयो ।

रामहरू आए ।

म आएँ ।

हामी (हरू) आयौँ ।

तँ खान्छस्/खान्छेस् ।

तिमीहरू खान्छौ ।

त्यो खान्छे/खान्छ ।

तिनीहरू खान्छन् ।

अग्लो केटो पढ्छ ।

अग्ला केटी (हरू) पढ्छन् ।

उक्त वाक्यहरूमा वचनजनित परिवर्तन नाम, सर्वनाम, विशेषण र क्रियापदमा परेका कुरालाई प्रश्नोत्तरद्वारा स्पष्ट पार्न सकिन्छ । उदाहरण दिई अन्य किसिमका वाक्य लेख्दै परिवर्तन गर्न मौखिक र लिखित रूपमा अभ्यास गराउन सकिन्छ । विद्यार्थीले गरेको परिवर्तनको परीक्षणको अवसर उनीहरूलाई नै उपलब्ध गराउन सके अझै रुचिप्रद र लाभप्रद हुन सक्छ ।

(३) एक वचन र बहु वचन जनाउने विभिन्न शब्दपत्ती र चित्रपत्तीहरू प्रयोग गरेर कक्षामा प्रश्नोत्तर गराउनु पर्दछ ।

(४) कक्षामा विद्यार्थीहरूलाई दुई समूहमा विभाजन गरी एउटा समूहले एक वचनका वाक्य श्याम पाटीमा लेख्ने र अर्को समूहले त्यसलाई बहु वचनमा फेरेर देखाउने कार्यकलापलाई प्रतिस्पर्धात्मक रूप दिन सकिन्छ । लिङ्ग शिक्षणका अन्य उपायहरू वचन शिक्षणका क्रममा पनि प्रयोगमा ल्याउन सकिन्छ ।

२.२.३.३ आदर

आदर सामाजिक स्तरलाई जनाउने व्याकरणक कोटि हो । नाम, सर्वनाम, विशेषण र क्रियापदसँग सम्बन्धित रूपायन आदर हो । नेपाली भाषामा आदरको अभिव्यक्तिका लागि बहुवचनमा प्रयोग भएको वा हुने रूप नै एकवचनमा उपयोगमा ल्याउने हुनाले यसलाई आदरार्थी बहुवचन भनिन्छ । यसका लागि उदाहरणहरू प्रस्तुत गर्न सकिन्छः-

आदररहित	मध्यम आदर	उच्च आदर	विशेष आदर	उच्चस्तर आदर	उच्चतम आदर
तँ जा ।	तिमी जाऊ ।	तपाईं	यहाँ	हजुर	मौसुफ
तँ खेल्छेस् ।	तिमी खेल्छ्यौ ।	जानुहोस् ।	जानुहोस् ।	गइबक्सियोस् ।	गइबक्सन्छ ।

यस तालिकामा दिइएका सबै किसिमका वाक्यका ढाँचाहरूको प्रयोग गर्ने क्रममा विद्यार्थीहरूलाई अभ्यास गराउन साना-ठूला व्यक्तिहरूको बिचमा संवाद गर्न लाउनुपर्दछ । यसो गरेमा मात्र आदरार्थीको प्रयोग गर्न सक्छन् । प्रथम पुरुष एक वचन र बहु वचन जनाउने सर्वनामले आदरलाई जनाउँदैनन् । उच्च, उच्चतर, उच्चतम आदरमा पुलिङ्गी र स्त्रीलिङ्गी रूपायन हुँदैन । कतिपय नामहरू स्वतः आदरार्थी हुन्छन् । उदारणार्थः दाजु, आमा, काका, मामा आदि । यी मध्यम, उच्च र उच्चतर आदरमा देखा पर्दछन् तर ती आदरको स्तर क्रियापदले निर्धारण गर्दछ ।

उदाहरणार्थः

- (१) दाजु भात खान्छ । (मध्यम आदर)
- (२) दाजु भात खानु हुन्छ । (उच्च आदर)
- (३) दाजु भुजा ज्युनार गरि बक्सन्छ । (उच्चतम आदर)

भाइ, बहिनी, छोराछोरी, नातानातिनी आदररहित नाम हुन् । तर यी नामहरू औपचारिक अवसर अपरिचित तर उमेरजन्य हिसाबले ठूलो अन्तर हुँदाहुँदै पनि सम्मान जनाउन आदरार्थी भएर देखा पर्न सक्छन् । यस्ता नामले आदर सूचक थप नाम (प्रत्ययका रूपमा) लिन सक्छन् । यस्ता अवस्थामा आदरजनित स्तरको निरूपण क्रियापदले गर्दछन् ।

उदाहरणार्थः

- (१) भाइ आयो । (आदर रहित)
- (२) भाइ आए । (सामान्य/मध्यम आदर) औपचारिक अवसर र शिष्टाचार जनाउन ।
- (३) भाइ आउनु भयो । लौ अब काम सुरु गरि हाल्नुोस् । अपरिचित वा ज्यादा हिमचिम नभएको र औपचारिक अवसर)
- (४) भाइ साहेब यहाँ चिनी पाइन्छ ? दिनुहोस न । पूर्ण सम्मान दिई रिभाउने प्रयोजनका लागि 'साहेब' र आदर सूचक क्रियापद प्रयोग)

बहुवचन र आदरार्थी जनाउँदा ओकारान्त विशेषणहरू आकारान्तमा र स्त्रीलिङ्गी एक वचन जनाउँदा इकारान्तमा फेरिन्छन् । उदाहरणार्थः

- काले केटो आयो । (आदररहित, पुलिङ्गी, एक वचनको कर्ता)
- काली केटी आइ । आदररहित, स्त्रीलिङ्गी, एक वचनको कर्ता)
- काला केटाहरू/केटीहरू आए । (आदररहित/सामान्य आदर, स्त्री/पुरुष, बहुवचनको कर्ता)

मध्यम र उच्च आदर जनाउने कर्ताको विशेषणले त्यस्तो बहुवचनको विशेषण लिएको देखिदैन । उदाहरणार्थ:

बढी आमा आउनु भयो ।

साहिंली बहिनी आइन् ।

अन्तरी दिदी आउनु भयो ।

क्रियापदले नाम, सर्वनाम, विशेषणको रूपायनलाई उपयुक्त सङ्गति प्रदान गर्ने मात्र होइन, कतिपय क्रियापदले नाम, सर्वनामको सामाजिक स्तर र हैसियतलाई पुस्त्याई समेत गर्ने हुँदा उक्त विविधतालाई स्पष्ट बनाउन आदरार्थीको शिक्षणको लागि निम्न लिखित उपायहरू अपनाउन सकिन्छ:

- (१) आदर र आदररहित स्तरका विभिन्न वाक्य भित्ते पाटीमा लेखेर प्रश्नोत्तर र छलफल गराउन सकिन्छ ।
- (२) पाठ्य पुस्तकका संवादात्मक वा अन्य अनुच्छेदमा प्रयुक्त आदरजनित नाम, सर्वनाम, विशेषण र क्रियाको रूपसमेत रेखाङ्कन गराउन वा कापीमा टिपोट गर्न लगाउन सकिन्छ ।
- (३) टिपोट भएका वाक्य कक्षामा सुनाउन लगाई भित्ते पाटीमा लेख्न सकिन्छ । यसरी टिपोट भएको वाक्यको कर्ता फेरिदिएर उपयुक्त सङ्गति मिलाउन लगाउन सकिन्छ ।
- (४) आदररहित, सामान्य/मध्यम आदर, उच्च आदर, उच्चतम आदरका राखी खास विषय तोक्यो छोटो अनुच्छेद लेख्न लगाउन सकिन्छ । यस्ता विषय शीर्षकहरू विद्यार्थीको अनुभवको सेरोफेरो भित्रका वा समसापयिक विषयसँग सम्बद्ध हुन जरुरी छ ।

- (५) नमुना अनुच्छेद कक्षामा सुनाउन लगाइ भित्ते पाटीमा लेखेर अर्को आदरको स्तर तोकेर अनुच्छेदका वाक्यहरूको सङ्गति मिलाउन लगाउन सकिन्छ ।
- (६) भित्रे पाटीमा आदर अनुकूल र प्रतिकूल वाक्य लेखि मिले-नमिलेको ठम्याउन लगाएर नमिलेको वाक्यलाई मिलाउन लगाउन सकिन्छ ।

२.२.३.४ पुरुष

वक्ता, श्रोता र सन्दर्भ बुझाउने व्याकरणिक कोटि पुरुष हो । यसको प्रयोगमा विचलन भएका खण्डमा अभिव्यक्ति त्रुटिपूर्ण हुन जान्छ । त्यस कारण विद्यार्थीले अभिव्यक्तिमा पुरुष भेद गर्न जरुरी हुन्छ । नाम बोधक शब्दहरू तृतीय पुरुषमा प्रस्तुत भएको मानिन्छ । वाक्यमा कर्ताअनुसारको क्रियापद राख्नुपर्दछ । क्रियाले पनि पुरुष व्यक्त गर्दछ । विद्यार्थीहरूले पुरुषअनुसार क्रियापदको छनोट गर्न सक्दैन त्यसैले उनीहरूले प्रयोग गरेका वाक्यहरू त्रुटिपूर्ण हुन्छन् । जस्तै:-

	एक वचन	बहु वचन
प्रथम पुरुष	म बोल्छु ।	हामी (हरू) बोल्छौं ।
द्वितीय पुरुष	तँ बोल्छस् (पु) । तँ बोल्छेस् (स्त्री) । तिमी बोल्छौ (पु) । तिमी बोल्छ्यौ (स्त्री) । तपाईं बोल्नु हुन्छ (उच्च आदर) । हजुर बोल्नु हुन्छ (उच्चतर आदर) । यहाँ बोल्नु हुन्छ ।	तिमीहरू बोल्छौ । तपाईंहरू बोल्नु हुन्छ । हजुरहरूबोल्नु हुन्छ । यहाँहरू बोल्नु हुन्छ ।

तृतीय पुरुष	त्यो बोल्छ । यो बोल्छ । ऊ बोल्छ । यिनी/यी बोल्छन् । (मध्यम आदर) ती बोल्छन्/बोल्छिन् । उनी बोल्छन्/बोल्छिन् । (मध्यम आदर) उहाँ बोल्नु हुन्छ । (उच्च आदर)	तिनीहरू बोल्छन् । यिनीहरू बोल्छन् । उनीहरू बोल्छन् । यिनीहरू बोल्छन् । तिनीहरू बोल्छन् । उनीहरू बोल्छन् । उहाँहरू बोल्नु हुन्छ ।
-------------	---	--

उपर्युक्त वाक्यमा रेखाङ्कित गरिएका पदहरू सर्वनाम हुन् । यस्ता सर्वनामहरू कतिपय ठाउँमा कर्ता स्वरूपले रहन्छन् भने कतिपय स्थानमा विशेषण (सार्वनामिक/विशेषण) भएर पनि काम गर्ने हुन्छन् । जस्तै: त्यो घर, ती घर, यो घर, यी घर ।

सर्वनाममा 'को' विभक्ति लागेपछि सम्बन्ध विशेषणमा परिवर्तन हुन्छन् । यसरी विभक्ति जोडिदा कतिपय सर्वनाममा प्रयाप्त रूपायन भएको देखिन्छ ।

सर्वनामको पुरुष वाची प्रकार र प्रकृतिसँग विद्यार्थीलाई परिचित गराई अभिव्यक्तिमा निखार ल्याउन निम्न लिखित उपायहरू अवलम्बन गर्न सकिन्छ:

- (१) पुरुषको परिचय दिन विभिन्न उदाहरण भित्ते पाटीमा लेखी स्पष्टीकरण र नियमीकरण गर्न प्रश्नोत्तर र छलफल गर्न सकिन्छ ।
- (२) पुरुषसँग परिचित भएपछि पाठ्यपुस्तकको खास अनुच्छेद वा अनुच्छेद समूह तोकी पुरुष जनाउने सर्वनाम शब्द र ती सर्वनाम प्रयुक्त वाक्य रेखाङ्कन गराउन वा कापीमा टिपोट गराउन सकिन्छ ।
- (३) पाठ्यपुस्तकबाट टिपोट गरिएका वाक्यहरूमा प्रयुक्त पुरुषलाई अर्का पुरुषमा परिवर्तन गर्न लगाउन सकिन्छ । प्रथम पुरुषलाई द्वितीय वा तृतीयमा, द्वितीय पुरुषलाई प्रथम वा तृतीय पुरुषमा र तृतीय पुरुषलाई प्रथम वा द्वितीय पुरुषमा

परिवर्तन गराउन सकिन्छ । एक वचन बोधक पुरुषलाई समान पुरुषको बहुवचनमा परिवर्तन गराउन सकिन्छ ।

- (४) प्रथम पुरुष एक वचन, बहु वचन, द्वितीय पुरुष एक वचन, बहु वचन, तृतीय पुरुष एक वचन, बहु वचनमध्ये कुनै एक वा एकभन्दा बढी कर्ता चयन गरी छोटो छोटो कथा, संवाद, कथन र लेखन गराउन सकिन्छ ।
- (५) विद्यार्थीले कथन वा लेखन गरेका कथा वा संवादलाई भिन्न पुरुषमा परिवर्तन गराउन सकिन्छ ।
- (६) यसरी पुरुष परिवर्तन गर्न लगाउँदा विभक्ति प्रत्ययका कारणले रूपायनजनित परिवर्तन हुने र नहुने सर्वनामहरूको चयन गरी भित्ते पाटीमा लेखेर परिवर्तन गराउन सकिन्छ । जसबाट सर्वनाम र क्रियापदको उपयुक्त सङ्गति मिले नमिलेको छुट्याउन लगाउन सकिन्छ ।
- (७) कतिपय सङ्गतिमूलक र कतिपय सङ्गति भङ्ग भएका वाक्यहरू लेखी सङ्गति मिले-नमिलेको लगाउन सकिन्छ । सङ्गति नमिलेका वाक्यलाई सङ्गति मिलाउन लगाउन सकिन्छ ।
- (८) विभिन्न वाक्यहरू दिएर पुरुषका दृष्टिले क्रियापदको प्रयोगमा विभिन्न वैकल्पिक छनौट दिई खाली ठाउँ भर्न लगाउन सकिन्छ । जस्तै
- ऊ तिमीलाई बेसरी.....(कुट्छ, कुट्छन्, कुट्यो)
- हरि फुटबल खेल्न.....(गए, गयो, गई)

२.२.३.५ काल

समयलाई जनाउने व्याकरणिक कोटि काल हो । समय सूचक व्याकरणिक कोटिको स्थल विभाजन काल हो भने त्यस कालको सूक्ष्म विभाजनले त्यसको पक्षलाई जनाउँदछ । काल मूलतः दुई प्रकारका हुन्छन्: भूत र अभूत । भूतले बितेका समयलाई र अभूतले अहिले र आउँदो बखतलाई जनाउँदछ । उदाहरणार्थ:

काल	पक्ष	रूपायन
भूत	सामान्य धातु + यो =	पढें, पढ्यौं, पढिस, पढ्यौ, पढयो, पढी, पढे ।
	अपूर्ण-पद्+दै/तै+छु+यो= पद्+इ+रह+एको/एका/एकी+छु+यो=	पढ्दै थिएँ/थियौँ/थिइस्/थियौ/थियो/थिई/थिए । पढि रहेको थिएँ, पढि रहेका थियौँ, पढि रहेको थिइस्, पढि रहेकी थिइस्, पढी रहेका थियौँ, पढि रहेको थियो, पढि रहेकी थिई, पढि रहेका थिए ।
	पूर्ण-पद्+ एको/एक/एका + थिए=	पढेको थिएँ, पढेका थियौँ, पढेको थिइस्/पढेकीथिइस्, पढेकाथियौ, पढेको थियो/पढेकी थिई, पढेका थिए ।
	अभ्यस्त-पद्+थे=	पढ्थें/पढ्थ्यौँ/पढ्थिस्/पढ्थ्यौ/ पढ्थ्यो/पढ्थी/पढ्थे ।
	अज्ञात-पद्+ए+छ=	पढेछु, पढेछौँ, पढिछस्/(छेस्), पढेछौ, पढेछ/पढिछ, पढेछन् ।
अभूत वर्तमान	सामान्य-पद्+छु/छौँ/छस् (छेस्)/छौ/छ/छे/छन् । अपूर्ण-पद्+दै+छु/छौँ/छस्/छ(छे)/छन् पद्+इ+रह+एको/एका/एकी/ छु/छौँ/छस्(छेस्)/छौ/छ/छे/छन् पूर्ण-पद्+एको/एका/एकी छु/ छौँ/छस्/छेस्/छौ/छ/छे/छन्	

अभूत सामान्य भविष्यत्	सामान्य-पद्+ने/छु/छौं/छस्/ छेस्/ /छौ/छ/छे/छन्	
	अपूर्ण-पद्+दै+हु+ने छु/छौं/ छस्/छौ/छ/छे/छन्	
	पूर्ण-पद्+एको/एका/एकी+हु+ ने+छु/छौं/छ/छे/छौ/छे/छन्	
सम्भावना भविष्यत्	सामान्य-पद्+ला=पढौंला,पढलास, पढलिस,पढौला,पढ्ला,पढली,पढलान्	
	अपूर्ण-पद्+दै+हु+ला=पढ्दै हौंला, होलास,होलिस,हौला,होला,होली,होलान् पद्+इ+रह+एको/एका/एकी+ हौंला,होलास्/होलिस/हौला/होला/होली	
	पूर्ण- पद्+एको/एका/एकी+हौंला,होलिस/ होलास्/हौला/होला/होली/होलान्	

काल र पक्ष शिक्षण गर्दा अपनाइने तरिकाहरू

- (१) क्रियापदको कालिक रूपायनसँग परिचित गराउन विभिन्न काल र पक्ष जनाउने वाक्य भित्ते पाटीमा लेखेर कक्षामा प्रश्नोत्तर र छलफल गराउन सकिन्छ ।
- (२) कथा विधा छानेर खास अनुच्छेद वा अनुच्छेद समूहबाट भूतकालिक क्रियापद रेखाङ्कन गर्न लगाउन सकिन्छ ।
- (३) संवादात्मक अनुच्छेद वा अनुच्छेद समूहको चयन गरी त्यस संवादमा प्रयुक्त काल छुट्याउन लगाउने र काल परिवर्तन गरी वाक्यको पुनर्गठन गराउन सकिन्छ ।

- (४) खास कालको खास पक्ष तोकेर खास प्रसङ्गको वर्णन गरी अनुच्छेद वा संवाद लेखन गराइ कक्षामा सुनाउन लगाउन सकिन्छ । आवश्यकताअनुसार भित्ते पाटीमा लेखि दिएर कालिक परिवर्तन गरी अनुच्छेदलाई पुनर्लेखन गराउन सकिन्छ ।
- (५) विभिन्न काल र पक्ष जनाउने वाक्यहरूभित्ते पाटीमा लेखी अरू पक्ष जनाउने गरी परिवर्तन गर्न लगाउन सकिन्छ ।
- (६) खास धातु तोकी विभिन्न काल र पक्षमा लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर जनाउने गरी रूपायन गराउन सकिन्छ । यस्तो कार्य गृह कार्यका रूपमा दिनु उपयुक्त हुन्छ । गृह कार्य परीक्षण गराउन-गर्न कापी साटासाट गरेपछि भित्ते पाटीमा शुद्ध रूप विद्यार्थीलाई एक-अर्काको हेरी सच्याउन लगाउने र अन्त्यमा पुनः शिक्षकले भित्ते पाटीमा शुद्ध रूप लेखेर देखाइ सच्याउन लगाउनुपर्छ ।
- (७) उल्लिखित तरिका जस्तै गरी क्रियाका पूर्ण, अपूर्ण, अभ्यस्त, अज्ञात पक्षहरूसँग सम्बन्धित वाक्य रचनाको पनि अभ्यास गराउन सकिन्छ ।

२.२.४ निष्कर्ष

मानवीय आवश्यकता सहज रूपमा परिपूर्ति गराउने र विविध ज्ञानहरूको हस्तान्तरण गर्ने सरल, सहज र सशक्त माध्यम नै भाषा हो । भाषाको पूर्ण अभिव्यक्तिको सानो तर महत्वपूर्ण एकाइको रूपमा वाक्यलाई लिइन्छ ।

व्याकरणिक कोटिहरूको ख्याल गरी कर्ता, कर्म, र क्रियाको सही सङ्गति मिलाइ वाक्य निर्माण गर्नुलाई वाक्य गठन भनिन्छ । भाषामा सहज रूपमा सम्प्रेषण हुनको लागि मौखिक तथा लिखित रूपमा गरिने वाक्यगठन स्तरीय र शुद्ध हुन आवश्यक छ ।

वाक्यगठन भाषाको स्तरीय र मानक रूप अनुरूप भएन भने त्यही अभिव्यक्तिलाई नै प्रभाव पार्न सक्छ । तसर्थ विद्यार्थीलाई वाक्यगठन सिपमा अभ्यस्त तुल्याउन परिस्कृत, स्तरीय र सम्प्रेषणीय अभिव्यक्तिको सञ्चारका लागि वाक्यगठनको ज्ञान हुनु जरुरी छ । वाक्यगठनको राम्रो ज्ञान भएमा विद्यार्थीले आफ्ना मनका, देखेका, सुकेका कुराहरूलाई पनि सहज रूपमा अभिव्यक्त गर्दै लेखन कार्यमा सिर्जनात्मक अभिव्यक्ति समेत दिन सक्ने खुबीको विकास गर्न सक्छ ।

अतः सम्प्रेषणको सानो तर पूर्ण एकाइ वाक्य हो । मानिसले भाषिक अभिव्यक्तिको क्रममा निर्माण गर्ने मौखिक तथा लिखित वाक्यहरु स्तरीय र शुद्ध हुनुपर्दछ । वाक्य निर्माणका क्रममा व्याकरणिक कोटि लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर, काल र पक्ष, भाव, वाच्य आदिको ख्याल गरी कर्ता, कर्म र क्रियाको सङ्गतिपूर्ण र सही मेल गराउनु पर्दछ । यसरी सम्प्रेषणमा जतिको वाक्यको भूमिका छ त्यसरी नै वाक्य निर्माणमा व्याकरणिक कोटि र कर्ता, कर्म साथै क्रियाको मेल हुनु अपरिहार्य छ ।

अध्याय तीन

शोधविधि र प्रक्रिया

नयाँ तथ्यको उद्घाटन, समस्याको समाधान साथै पुराना सत्यको पुनः प्रमाणीकरण गर्ने कार्य नै शोध हो । यस्तो शोधकार्य काल्पनिक नभएर वास्तविक, वस्तुनिष्ठ र प्रमाणित गर्न सक्ने हुनुपर्छ । निश्चित विधि र प्रक्रियाको उपयोग गरेर नै निष्कर्षमा पुग्न सकिन्छ । त्यसैले यस शोधकार्यमा प्रयोग गरिने शोधविधि र प्रक्रियालाई तल उल्लेख गरिन्छ :

३.१ अध्ययन विधि

शोध समस्याको निष्कर्षसम्मको पुग्न आवश्यक सामग्री सङ्कलन, प्रशोधन गर्ने कार्य नै अध्ययन विधिले गर्दछ । अनुसन्धानका लागि आवश्यक सामग्रीहरूको स्रोत, सामग्रीको सङ्कलन र त्यसको परीक्षण एवम् सत्यापनसम्मको समग्र प्रक्रियालाई शोधविधि भनिन्छ (भण्डारी र अन्य, २०७१ : १२९) । यसर्थ 'कक्षा चारमा अध्ययनरत तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन' शोधका लागि उपयोग गरिएका विधिहरू र प्रक्रियाहरू निम्न छन् :

३.१.१ पुस्तकालयीय अध्ययन

प्रस्तुत शोधकार्यमा वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययनको लागि व्याकरणसम्बन्धी पुस्तक, विभिन्न सन्दर्भ सामग्री, कृति र यसअघि सम्पन्न भएका शोधपत्रहरू आदिको अध्ययन गरी सामग्रीहरू सङ्कलन गरिएको छ ।

३.१.२ क्षेत्रीय अध्ययन विधि

क्षेत्रीय अध्ययन विधिमा अध्ययन गरिने क्षेत्रको प्राकृतिक अवस्थामा नै गएर सामग्री सङ्कलन गरिन्छ । कुनै निश्चित भौगोलिक क्षेत्रमा गई स्थलगत अध्ययनका माध्यमबाट सामग्री सङ्कलन गरिने विधिलाई क्षेत्रीय अध्ययन विधि भनिन्छ (भण्डारी र अन्य, २०७१ : ३४) । प्रस्तुत शोधकार्यमा मकवानपुर जिल्लाको थाहा नगरपालिकामा रहेका पाँच सामुदायिक र पाँच संस्थागत विद्यालयमा गई प्रश्नपत्रको प्रयोगद्वारा तथ्याङ्क सङ्कलन गरी अध्ययन गरिएको छ ।

३.१.३ नमुना सर्वेक्षण विधि

प्रस्तुत शोधकार्यको लागि नमुना छनोटको लागि छनोट गरिएको मकवानपुर जिल्लाको थाहा नगरपालिकामा गई पाँचपाँच सामुदायिक र संस्थागतबाट सम्पूर्ण जनसङ्ख्याको प्रतिनिधित्व हुने गरी नमुना जनसङ्ख्याको छनोट गरिएको छ । छनोट गरिएको नमुना जनसङ्ख्यामा प्रत्येक विद्यालयका दस-दस जना विद्यार्थी लिइएको छ । प्रत्येक विद्यालयका दस-दस जना विद्यार्थीहरूमध्ये पाँच-पाँच जना छात्रछात्रालाई लिइएको छ । यसरी प्रस्तुत शोधकार्यमा १०० जना विद्यार्थीहरूको छनोट गरिएको छ ।

३.२ अध्ययन प्रक्रिया

प्रस्तुत शोधकार्य सम्पन्न गर्नका लागि निम्न अनुसारका प्रक्रिया अपनाइएका छन्:

३.२.१ जनसङ्ख्या पहिचान

सम्पूर्ण जनसङ्ख्याको अध्ययन गर्न असम्भव हुने भएकाले प्रस्तुत शोधकार्य मकवानपुर जिल्लाका शैक्षिक सत्र २०७४ मा अध्ययनरत सम्पूर्ण विद्यार्थीहरू जनसङ्ख्याको रूपमा रहेका छन् । मकवानपुर जिल्लाको थाहा नगरपालिकाभित्रका पाँचवटा सामुदायिक र पाँचवटा संस्थागत विद्यालयबाट दस-दस जनाका दरले जम्मा १०० जना विद्यार्थीहरूलाई प्रतिनिधिका रूपमा लिइएको छ ।

३.२.२ नमुना छनोट

प्रस्तुत शोधकार्यमा मकवानपुर जिल्लाअन्तर्गतको थाहा नगरपालिकाभित्र पर्ने पाँचवटा सामुदायिक र पाँचवटा संस्थागत विद्यालयका जम्मा १०० जना विद्यार्थी छनोट गरिएको छ । १०० जना विद्यार्थीमध्ये सामुदायिकबाट ५० र संस्थागतबाट ५० जना विद्यार्थीहरू रहेका छन् । प्रत्येक विद्यालयबाट दस-दस जना विद्यार्थी र ती दस जनामा पाँच छात्र र पाँच छात्राको प्रतिनिधित्व हुने गरी विद्यार्थीको छनोट गरिएको छ ।

३.२.३ सामग्री/तथ्याङ्क सङ्कलनका स्रोतहरू

शोधकार्यको लागि उपयोग गरिएको क्षेत्रहरू नै तथ्याङ्क सङ्कलनका स्रोतहरू हुन् । प्रस्तुत शोधकार्यका लागि निम्न स्रोतबाट सामग्रीहरूको सङ्कलन गरिएको छ :

(क) प्राथमिक स्रोत

प्रस्तुत शोधकार्यमा प्राथमिक स्रोतबाट तथ्याङ्क सङ्कलनको लागि मकवानपुर जिल्लाको थाहा नगरपालिकाभित्रका १० वटा विद्यालयका १०० जना विद्यार्थी र शिक्षकहरूलाई लिइएको छ । जसमा विद्यार्थीहरूलाई वस्तुगत विषयगत प्रश्नहरूको उपयोग गरिएको छ ।

(ख) द्वितीयक स्रोत

अनुसन्धानले पूर्व प्रयोग गरिसकेको सामग्रीको स्रोतलाई नै द्वितीयक स्रोत भनिन्छ । वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययनका लागि प्रश्नहरू पाठ्यपुस्तकबाट सङ्कलित सामग्री व्याख्या, विश्लेषण, व्याकरण, पुस्तकहरू, शोधपत्र आदिलाई द्वितीयक स्रोतको रूपमा प्रयोग गरी तथ्याङ्क सङ्कलन गरिएको छ ।

३.२.४ सामग्री निर्माण

प्रस्तुत शोधकार्य तामाङ्क मातृभाषीले वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूमा केन्द्रित रहेको छ । वाक्यगठनका पक्षहरू लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर आदिसँग सम्बन्धित पक्षहरूको त्रुटिको अध्ययन गरिएको छ । यसको लागि वस्तुगत र विषयगत प्रश्नहरू निर्माण गरिएको छ । वस्तुगत प्रश्नहरूमा खाली ठाउँ भर्ने, बहुवैकल्पक प्रश्न, सङ्केतका आधारमा वा निर्देशनको आधारमा वाक्य पूरा गर्ने प्रश्नहरू समावेश गरिएको छ । सामग्री निर्माणमा कक्षा चारको नेपाली किताबलाई आधार बनाइएको छ ।

३.२.५ सामग्रीको पूर्व परीक्षण

प्रस्तुत अध्ययनका लागि छनोट गरिएका प्रतिनिधि विद्यालयहरू मध्ये श्री घाटदेवी आधारभूत विद्यालयमा गई सामग्रीको पूर्व परीक्षण गरिएको छ ।

३.२.६ परीक्षण कार्यान्वयन

प्रस्तुत अध्ययनका लागि परीक्षण सामग्रीलाई अन्तिम रूप दिइएको छ । यसका साथै शोधनिर्देशकको सल्लाह र सुझावअनुरूप सुधार गरेर मात्र सामग्रीको प्रयोग गरिएको छ ।

३.२.७ तथ्याङ्क सङ्कलन

प्रस्तुत शोधकार्यका लागि परीक्षा सञ्चालन पश्चात् निर्माण गरिएको उत्तरकुञ्जिकाको आधारमा प्रश्नपत्रहरूको जाँच गरिएको छ । वस्तुगत र विषयगत प्रश्नको

आधारमा तामाङ विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको वाक्यगठनका विविधहरू लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदरमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन गरिएको छ । साथै वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको निराकरणको लागि सुझावहरू समेत प्रस्तुत गरिएको छ ।

३.२.८ तथ्याङ्क विश्लेषण

प्रस्तुत शोधकार्य कक्षा चारमा अध्ययनरत तामाङ मातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययनमा नेपाली वाक्यगठनका पक्षहरू लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर, काल, पक्ष, भाव, करण, अकरण आदिको आधारमा अध्ययन तथा व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ । वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको मापन गर्न प्रत्येक वाक्यलाई १ अङ्क दिई परीक्षण गरिएको छ । परीक्षणबाट प्राप्त तथ्याङ्कका आधारमा तामाङ भाषी विद्यार्थीहरूले वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिलाई विद्यालय प्रकृतिका आधारमा र लैङ्गिक आधारमा समेत अध्ययन विश्लेषण गरिएको छ । यसका साथै तालिकीकरण, मध्यमान, मानक विचलनको आधारमा तथ्याङ्कको प्रयोग गरी अध्ययन विश्लेषण गरिएको छ । अन्त्यमा सबै खालका त्रुटिहरूप्रति दृष्टि पुऱ्याई गरी सुधारका लागि सुझावहरू प्रस्तुत गरिएको छ ।

अध्याय चार

तामाङ्ग मातृभाषीले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिको समग्र विद्यार्थीहरूको त्रुटिहरूको अध्ययन

४.१ वाक्यगठनसम्बन्धी त्रुटिको अध्ययन

भाषा मानव सञ्चारको सरल र सहज माध्यम हो । मातृभाषा भएको वक्ताले आफ्नो भाषिक क्षेत्र वा समुदायमा आफ्नै मातृभाषाको प्रयोग गर्दछ । मानिसले आफ्नो दैनिक जीवनका आवश्यकता पूरा गर्न, शिक्षा आर्जन गर्न, अन्य भाषिक वक्ताहरूसँग भाषिक व्यवहार गर्न नेपाली भाषाको प्रयोग गर्नुपर्ने हुन्छ । कुनै पनि मातृभाषाको वक्ताले दोस्रो भाषाको रूपमा नेपाली भाषाको प्रयोग गर्दा स्वभावतः मातृभाषाको नेपाली भाषाको विविध पक्षहरूमा असर पर्दछ ।

व्याकरणात्मक कोटिहरूको आधारभूत विशेषतालाई ख्याल गरी कर्ता, कर्म र क्रियाको सही सङ्गति मिलाई वाक्य निर्माण गर्नुलाई नै वाक्यगठन भनिन्छ । मातृभाषाको प्रभावले नेपाली वाक्यगठनको विभिन्न पक्षमा त्रुटि हुन्छ । भाषा सिकाइको क्रममा गरिने त्रुटिलाई स्वभाविक प्रक्रियाको रूपमा लिइने भएपनि यसको पहिचान गरी निराकरणको बाटो खोज्नु आवश्यक छ ।

प्रस्तुत अध्याय छनोटमा जनसङ्ख्यामा परेका मकवानपुर जिल्लाका कक्षा चारमा अध्ययनरत तामाङ्गभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा त्रुटिको व्याख्या तथा विश्लेषणमा केन्द्रित छ । यस शोधकार्यमा कक्षा चारमा अध्ययनरत तामाङ्गभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनअन्तर्गत लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर र काल जस्ता पाँचवटा व्याकरणिक तत्वहरूका वस्तुगत प्रश्न, कोष्ठकमा दिइएको निर्देशनको आधारमा वाक्य परिवर्तन गर्ने प्रश्न र एउटा विषयगत प्रश्न सोधिएका छन् ।

यस शोधकार्यका लागि छनोटमा परेका पाँच सामुदायिक र पाँच संस्थागत विद्यालयका ५०/५० छात्र र छात्रा गरी जम्मा १०० जना विद्यार्थीहरूबाट सङ्कलित सामग्रीको अध्ययनबाट तथ्याङ्क निकाली वाक्यगठनको त्रुटिलाई प्रतिशत, मध्यमान र मानक विचलनको आधारमा व्याख्या तथा विश्लेषण गरिएको छ । उक्त तथ्याङ्कलाई विभिन्न उपशीर्षकहरूमा वर्गीकरण गरी विश्लेषण गरिएको छ ।

४.१.१ तामाङभाषी विद्यार्थीको वाक्यगठनसम्बन्धी त्रुटिहरूको समग्र स्थिति

तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन विश्लेषण गर्ने क्रममा छनोट गरिएका सामुदायिक र संस्थागत तथा छात्र र छात्रा सबै गरी १०० जना तामाङभाषी विद्यार्थीहरूलाई आधार मानी तथ्याङ्क सङ्कलन गरिएको छ । समग्र तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गरेका त्रुटिहरूको अध्ययनलाई यसप्रकार विश्लेषण गरिएको छ :

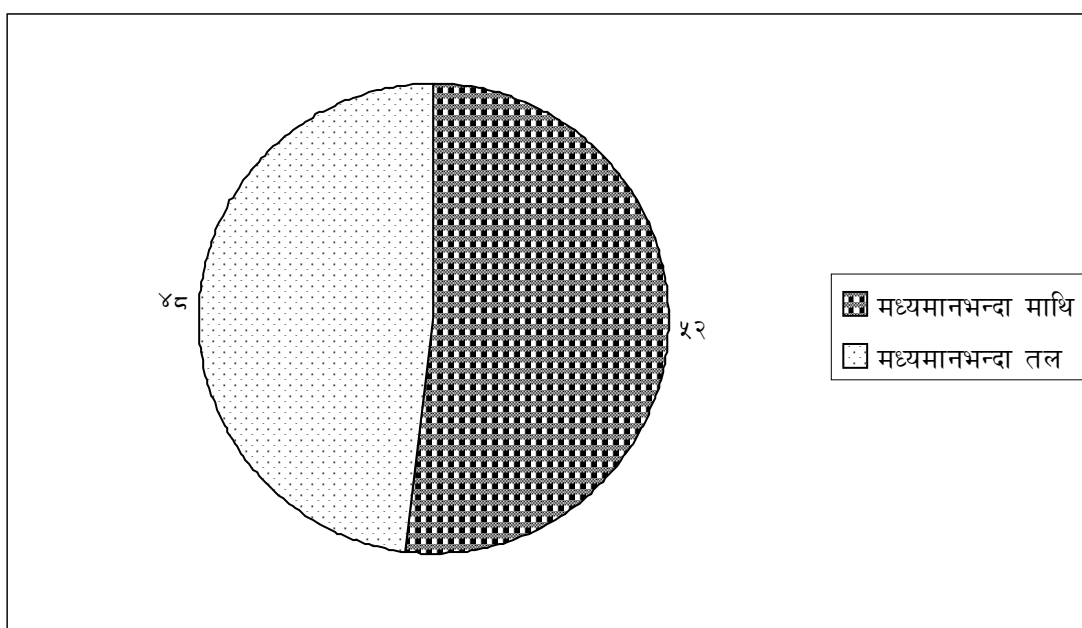
तालिका नं. ४.१

वाक्यगठनसम्बन्धी समग्र त्रुटिको तथ्याङ्क

विद्यार्थी सङ्ख्या	त्रुटिहरूको समग्र मध्यमान	त्रुटिहरूको समग्र मानक विचलन	त्रुटिको मध्यमानभन्दा माथि		त्रुटिको मध्यमानभन्दा तल	
			सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
१००	५१.६	१९.३७	५२	५२	४८	४८

वृत्तचित्र नं. ४.१

वाक्यगठनसम्बन्धी समग्र त्रुटिको तथ्याङ्क

यस तालिका र वृत्तचित्रका अनुसार मकवानपुर जिल्लाका कक्षा चारमा अध्ययनरत १०० जना तामाङभाषी विद्यार्थीहरूमा नेपाली भाषाको वाक्यगठनअन्तर्गतका पाँचवटा कोटि (लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल र आदर) तथा निर्देशित वस्तुगत प्रश्न र स्वतन्त्र विषयगत प्रश्न दिई उत्तर लेख्न लगाइएको थियो । यसको पूर्णाङ्क १०० राखिएको थियो । यसमा वस्तुगत प्रश्न, कोष्ठकभित्र दिइएको निर्देशनको आधारमा वाक्य परिवर्तन गर्ने प्रश्न र 'विद्यालय' शीर्षकको स्वतन्त्र लेखनसम्बन्धी प्रश्नहरू समावेश थिए । यसमा विद्यार्थीहरूले ६ अङ्कदेखि ८२ अङ्कसम्म प्राप्त गरेका छन् । यसको औसत प्राप्ताङ्क ५१.६ रहेको छ । यसमा मध्यमानभन्दा माथिको विद्यार्थी ५२ जना अर्थात् ५२ प्रतिशत रहेका छन् भने मध्यमानभन्दा तल ४८ जना अर्थात् ४८ प्रतिशत रहेका छन् । समग्र विद्यार्थीको मानक विचलन १९.३७ रहेको छ ।

४.१.२ सामुदायिक विद्यालयका तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनको समग्र पक्षमा गर्ने त्रुटिहरूको स्थिति

सामुदायिक विद्यालय भनेको नियमित रूपमा नेपाली सरकारद्वारा अनुदान प्राप्त गरी सञ्चालन हुने विद्यालय हो । यसमा सामुदायिक विद्यालयका २५ छात्र र २५ छात्रा गरी जम्मा ५० जना तामाङभाषी विद्यार्थीहरूको संयुक्त रूपमा तथ्याङ्कसहित यसप्रकार विश्लेषण गरिन्छ ।

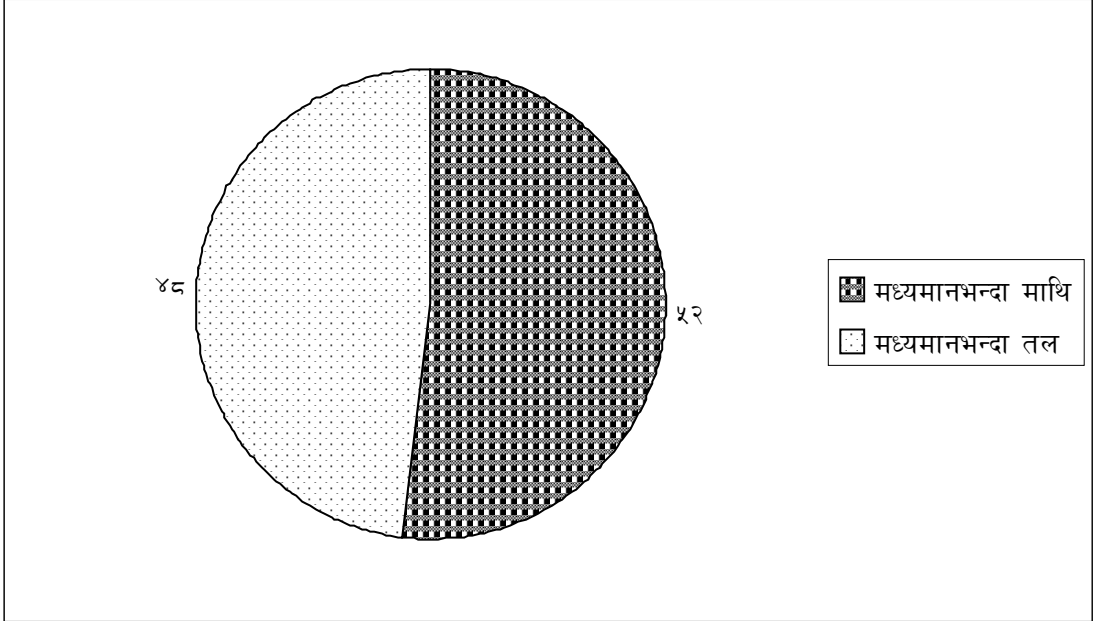
तालिका नं. ४.२

सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको त्रुटिको तथ्याङ्क

विद्यार्थी सङ्ख्या	त्रुटिहरूको समग्र मध्यमान	त्रुटिहरूको समग्र मानक विचलन	त्रुटिको मध्यमानभन्दा माथि		त्रुटिको मध्यमानभन्दा तल	
			सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
५०	४४.१६	१८.१६	२६	५२	२४	४८

वृत्तचित्र नं. ४.२

सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको त्रुटिको तथ्याङ्क

यस तालिका नं. २ वृत्तचित्रमा देखाएअनुसार पाँचवटा सामुदायिक विद्यालयमा कक्षा चारमा अध्ययनरत ५० जना तामाङभाषी विद्यार्थीहरूमाभ्र गरिएको परीक्षणमा विद्यार्थीहरूले ६ अङ्कदेखि ८० अङ्कसम्म प्राप्त गरेका छन्। यसको समग्र मध्यमान ४४.१६ रहेको छ। मध्यमानभन्दा माथि २६ जना अर्थात् ५२ प्रतिशत विद्यार्थी रहेका छन् भने मध्यमानभन्दा तल २४ जना अर्थात् ४८ प्रतिशत विद्यार्थीहरू रहेका छन्। सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको समग्र मानक विचलन १८.१६ रहेको छ।

४.१.३ संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको नेपाली वाक्यगठन सम्बन्धी त्रुटिको स्थिति

सरकारी अनुदान विना अर्थात् सरकारी अनुदान नपाउने तर निजी क्षेत्रबाट सञ्चालित विद्यालयलाई संस्थागत विद्यालय भनिन्छ। यस उपशीर्षकमा संस्थागत विद्यालयका २५ छात्र र २५ छात्रा गरी जम्मा ५० जना विद्यार्थीहरूको तथ्याङ्क सङ्कलन गरी यहाँ संयुक्त रूपमा विद्यार्थीहरूले वाक्यगठनमा गरेका त्रुटिहरूको अध्ययन गरिएको छ। अतः यहाँ संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूले गरेका त्रुटिहरूको तथ्याङ्कसहित व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ।

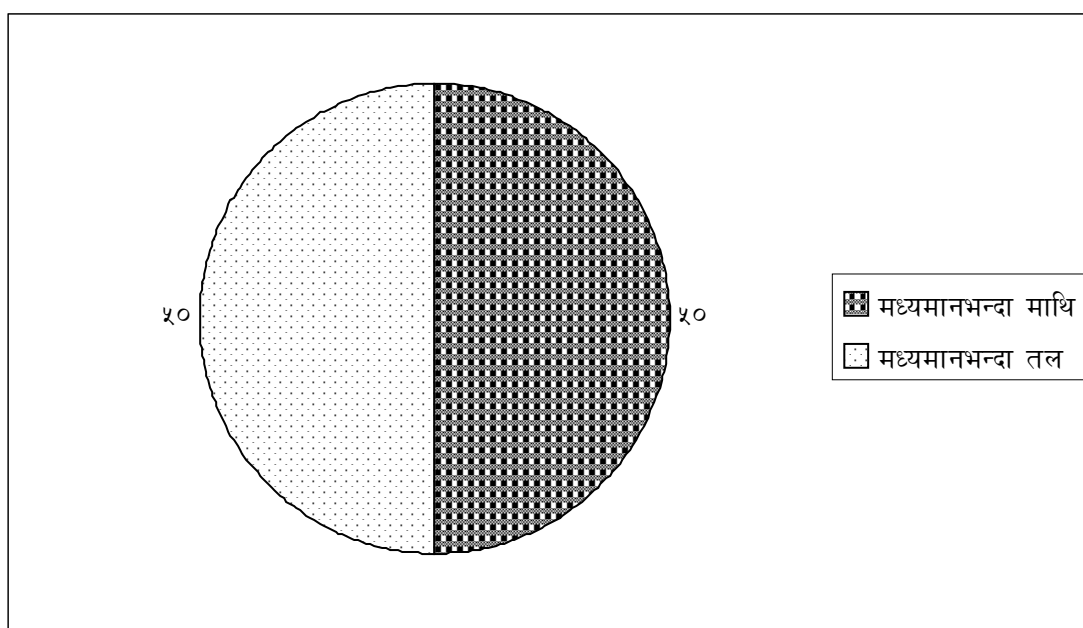
तालिका नं. ४.३

संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको त्रुटिको तथ्याङ्क

विद्यार्थी सङ्ख्या	त्रुटिहरूको समग्र मध्यमान	त्रुटिहरूको समग्र मानक विचलन	त्रुटिको		त्रुटिको	
			मध्यमानभन्दा माथि	मध्यमानभन्दा तल	सङ्ख्या	प्रतिशत
५०	५८.१६	१७.७६	२५	५०	२५	५०

वृत्तचित्र नं. ४.३

संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको त्रुटिको तथ्याङ्क

यस तालिका नं. ३ वृत्तचित्रका आधारमा पाँचवटा संस्थागत विद्यालयमा अध्ययनरत २५ छात्र र २५ छात्रा गरी जम्मा ५० जना तामाङभाषी विद्यार्थीहरूमाभक्त वाक्यगठनअन्तर्गतका विभिन्न पक्षमा गरिएको परीक्षणमा सबभन्दा कम अङ्क १६ छ भने उच्च अङ्क ८२ रहेको छ। यी ५० जना विद्यार्थीहरूको समग्र मध्यमान ५८.१६ रहेको छ। त्रुटिहरूको समग्र मानक विचलन १७.९६ रहेको छ। मध्यमानभन्दा माथि २५ जना अर्थात्

५० प्रतिशत विद्यार्थीहरू रहेका छन् भने मध्यमानभन्दा तल २५ जना अर्थात् ५० प्रतिशत विद्यार्थीहरू रहेका छन् ।

४.१.४ तामाङभाषी छात्राले वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिको तथ्याङ्क

हरेक सिकारुले गर्ने त्रुटिको पहिचान गरी निराकरणको बाटो पहिल्याएमा मात्र सिकाइ प्रभावकारी हुन्छ । अतः नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिको पक्षमा छात्रा विद्यार्थीले गर्ने त्रुटिलाई पनि केलाउन आवश्यक छ । यस अध्यायमा सामुदायिक र संस्थागत दुबै विद्यालयको २५/२५ जना छात्राहरू गरी जम्मा ५० जना छात्राहरूमाभक्त वाक्यगठनको नमुना परीक्षण पत्रको परीक्षा लिइएको थियो । उक्त परीक्षणबाट प्राप्त तथ्याङ्कलाई यहाँ उक्त तथ्याङ्कसहित विश्लेषण गरिएको छ :

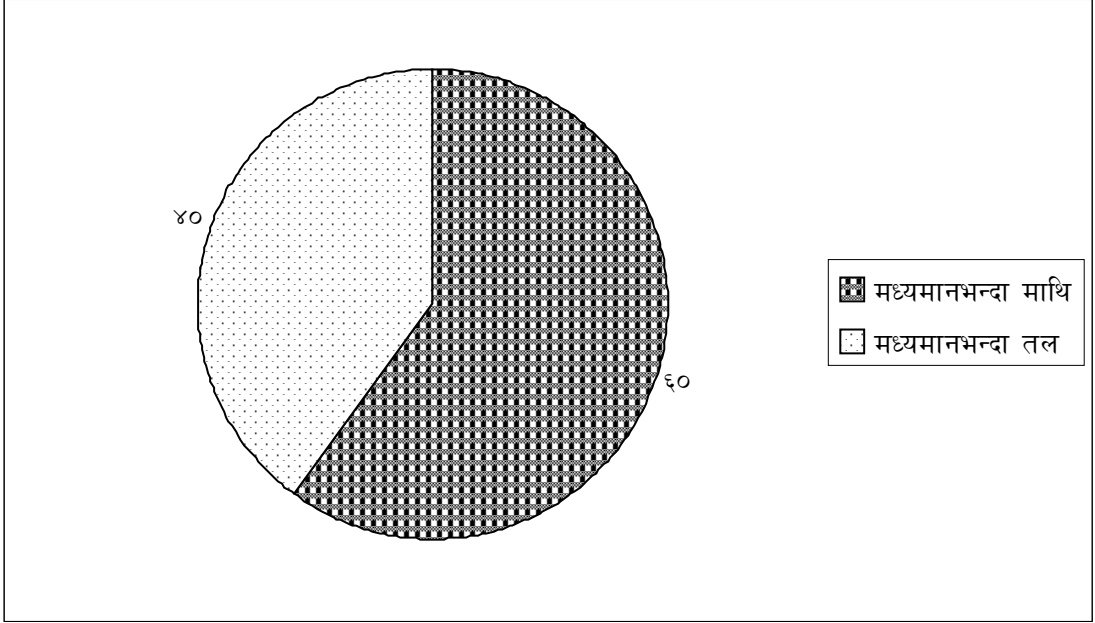
तालिका नं. ४.४

छात्राहरूको वाक्यगठनसम्बन्धी त्रुटिको तथ्याङ्क

विद्यार्थी सङ्ख्या	त्रुटिहरूको समग्र मध्यमान	त्रुटिहरूको समग्र मानक विचलन	त्रुटिको मध्यमानभन्दा माथि		त्रुटिको मध्यमानभन्दा तल	
			सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
५०	५५.०८	१६.५६	३०	६०	२०	४०

वृत्तचित्र नं. ४.४

छात्राहरूको वाक्यगठनसम्बन्धी त्रुटिको तथ्याङ्क

यस तालिका सङ्ख्या ४.४ वृत्तचित्रका अनुसार पाँचवटा सामुदायिक र पाँचवटा संस्थागत विद्यालयमा कक्षा चारमा अध्ययनरत ५० जना तामाङभाषी छात्राहरूमा वाक्यगठनका विभिन्न पक्षहरूको परीक्षा लिइएको थियो । यस परीक्षणमा विद्यार्थीहरूले न्यूनतम अङ्कको रूपमा १६ अङ्कदेखि अधिकतम ८० अङ्कसम्म प्राप्त गरेका छन् । यसको समग्र मध्यमान ५५.०८ रहेको छ । मध्यमानभन्दा बढी/माथिको अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थी ३० जना अर्थात् ६० प्रतिशत रहेका छन् भने मध्यमानभन्दा तलको अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरू २० जना अर्थात् ४० प्रतिशत रहेका छन् । छात्राहरूको प्राप्ताङ्कको समग्र मानक विचलन १६.५७ रहेको छ ।

४.१.५ तामाङभाषी छात्रको वाक्यगठनका समग्र पक्षमा गर्ने त्रुटिको स्थिति

विद्यार्थीहरूले भाषिक व्यवहारको क्रममा भाषाको विभिन्न पक्षमा त्रुटि गर्दछन् । अतः हामीले ती त्रुटिको तबसम्म निराकरण गर्न सक्दैनौं जबसम्म तिनको सही रूपमा पहिचान हुँदैन । त्यसैले वाक्यगठनको क्रममा छात्रहरूले गर्ने त्रुटिको पनि व्याख्या विश्लेषण गर्न आवश्यक छ । यहाँ वाक्यगठनमा छात्रहरूले गरेको त्रुटिको समग्र पक्षको तथ्याङ्कसहित व्याख्या विश्लेषण गरिन्छ ।

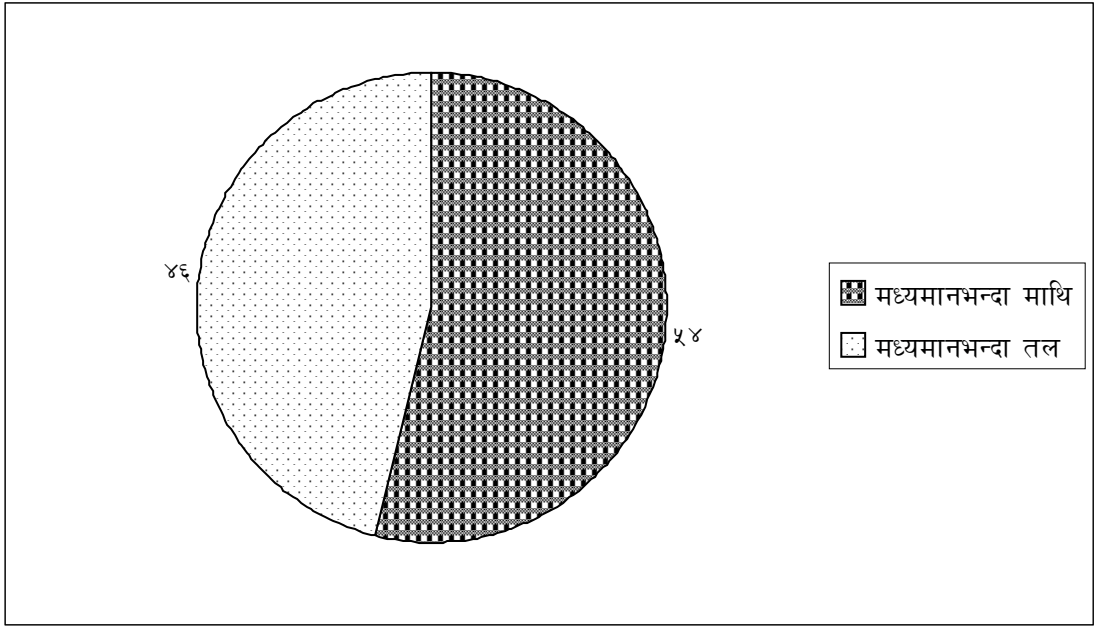
तालिका नं. ४.५

छात्रको वाक्यगठनसम्बन्धी त्रुटिको तथ्याङ्क

विद्यार्थी सङ्ख्या	त्रुटिहरूको समग्र मध्यमान	त्रुटिहरूको समग्र मानक विचलन	त्रुटिको मध्यमानभन्दा माथि		त्रुटिको मध्यमानभन्दा तल	
			सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
५०	४६.७४	२०.८४	२७	५४	२३	४६

वृत्तचित्र नं. ४.५

छात्रको वाक्यगठनसम्बन्धी त्रुटिको तथ्याङ्क

यस तालिका सङ्ख्या ५ वृत्तचित्रमा सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका २५/२५ छात्र गरी जम्मा ५० जना विद्यार्थीहरू सहभागी छन् । यसमा विद्यार्थीहरूले प्राप्त गरेका प्राप्ताङ्क समावेश छ । जहाँ न्यूनतम अङ्क ६ र उच्चतम अङ्क ८२ रहेको छ । यसको समग्र मध्यमान ४६.७४ रहेको छ । यसमा मध्यमानभन्दा माथिको प्राप्ताङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थी २७ जना अर्थात् ५४ प्रतिशत रहेको छ, भने मध्यमानभन्दा तलको प्राप्ताङ्क प्राप्त

गर्ने विद्यार्थी २३ जना अर्थात् ४६ प्रतिशत रहेका छन् । छात्रहरूको प्राप्ताङ्कको समग्र मानक विचलन २०.८४ रहेको छ ।

४.१.६ वाक्यगठनका विभिन्न पक्षमा रहेका त्रुटिको विश्लेषण

यस शीर्षकमा वाक्यगठनमा विभिन्न पक्षहरू लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर र कालका आधारमा कक्षा चारमा अध्ययनरत तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले के कस्ता त्रुटि गरेका छन् भनी व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ । यसको लागि तथ्याङ्क पनि आवश्यक पर्ने भएकाले तोकिएको जनसङ्ख्यामा वस्तुगत प्रश्न, विषयगत प्रश्न र निर्देशनका आधारमा वाक्य परिवर्तन गर्ने प्रश्नहरू समावेश भएको प्रश्नपत्र तयार पारी विद्यार्थीहरूमाथी परीक्षण गरी तथ्याङ्क निकालिएको छ । विद्यार्थीहरूको वाक्यगठनको क्रममा विविध पक्षमा देखिएका त्रुटिहरूलाई यहाँ छुट्टाछुट्टै रूपमा व्याख्या तथा विश्लेषण गरिन्छ ।

४.१.६.१ लिङ्ग पक्षमा गरेका त्रुटिको विश्लेषण

स्त्री (पोथी) वा पुरुष (भाले) बुझाउने वा छुट्याउने व्याकरणिक कोटिलाई लिङ्ग भनिन्छ । नेपाली भाषामा पुलिङ्ग र स्त्रीलिङ्ग गरी दुई किसिमको लिङ्ग व्यवस्था छ । लिङ्गको व्यवस्था छ । लिङ्ग मूलतः नामसँग सम्बन्धित व्याकरणात्मक कोटि हो । यो शब्दको तहमा, व्युत्पादनको तहमा र वाक्यको तहमा देखापर्दछ । नेपाली भाषामा लिङ्गको प्रयोग नाम, विशेषण र क्रियापदमा गरिन्छ । कर्ताको लिङ्गअनुसार क्रियापद प्रयोग हुँदा लिङ्गसम्बन्धी त्रुटि हुन्छ । प्रस्तुत शोध अध्ययनमा तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनको लिङ्ग पक्षमा गर्ने त्रुटिलाई यहाँ तथ्याङ्कसहित वर्णन गरिन्छ ।

तालिका नं. ४.६

लिङ्ग पक्षमा गरेका त्रुटिको तथ्याङ्क

विद्यार्थी सङ्ख्या	त्रुटि नगर्ने		१ गल्ती गर्ने		२ गल्ती गर्ने		३ गल्ती गर्ने		४ गल्ती गर्ने	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
१००	२	२	२३	२३	४३	४३	१७	१७	१५	१५

यस तालिका नं. ६ का अनुसार लिङ्गका चारओटा प्रश्नहरू नमुना छनोटमा परेका विद्यार्थीहरूमा परीक्षण गरिएकोमा २ जना अर्थात् २ प्रतिशत विद्यार्थीले मात्र सतप्रतिशत

मिलाउन सफल भएका छन् । त्यस्तै १ वटा प्रश्नको गल्ती गर्ने विद्यार्थी संख्या २३ अर्थात् २३ प्रतिशत रहेको छ । २ वटा लिङ्गसम्बन्धी त्रुटि गर्ने विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या ४३ जना अर्थात् ४३ प्रतिशत रहेको छ भने ३ वटा प्रश्नमा त्रुटि गर्ने विद्यार्थीको सङ्ख्या १७ अर्थात् १७ प्रतिशत रहेको छ । विद्यार्थीले लिङ्गका आधारमा गरेका त्रुटिहरू यसप्रकार छन् :

(क) बहिनीले खाना पकायो ।

(ख) दाइ घर गयो ।

माथिको उदाहरणमा हेर्दा कर्ताअनुसारको क्रिया सङ्गति मिलेको छैन । लिङ्गको कर्ताअनुसारको क्रिया नभएकाले यहाँ लिङ्गसम्बन्धी त्रुटि भएको छ । यहाँ बहिनीले खाना पकाइन । दाइ घर जानुभयो हुनुपर्थ्यो ।

४.१.६.२ वचन पक्षमा गरेका त्रुटिको विश्लेषण

एक वा एकभन्दा बढी सङ्ख्या बुझाउने व्याकरणिक आधार नै वचन हो । नेपाली भाषाको व्याकरणमा एउटालाई बुझाउन एकवचन र एकभन्दा बढीलाई बुझाउन बहुवचनको व्यवस्था छ । वचनको प्रयोग मुख्यतः नाम, सर्वनाम, विशेषण र क्रियापदमा हुन्छ । मकवानपुर जिल्लाका कक्षा चारमा पढ्ने विद्यार्थीहरूले गरेका वचनगत त्रुटिलाई यहाँ तालिकामा प्रस्तुत गरिन्छ :

तालिका नं. ४.७

वचन पक्षमा गरेका त्रुटिको तथ्याङ्क

विद्यार्थी सङ्ख्या	त्रुटि नगर्ने		१ गल्ती गर्ने		२ गल्ती गर्ने		३ गल्ती गर्ने		४ गल्ती गर्ने	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
१००	७	७	३७	३७	३३	३३	२३	२३	-	-

यस सङ्ख्या नं. ७ का अनुसार वचनको चारवटा प्रश्नमा सबै मिलाइ त्रुटि नगर्ने विद्यार्थी ७ जना अर्थात् ७ प्रतिशत मात्र छन् । त्यस्तै १ वटा त्रुटि गर्ने विद्यार्थीहरू ३७ जना अर्थात् ३७ प्रतिशत रहेका छन् भने २ वटा त्रुटि गर्ने विद्यार्थीहरू ३३ जना अर्थात् ३३ प्रतिशत रहेका छन् । त्यस्तै ३ वटा त्रुटि गर्ने विद्यार्थीहरू २३ जना अर्थात् २३ प्रतिशत रहेका

छन् भने ४ वटा त्रुटि गर्ने विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या ० (शून्य) अर्थात् ० प्रतिशत रहेको छ । लिङ्गको १ वटा त्रुटि गर्ने विद्यार्थीको सङ्ख्या धेरै देखियो । विद्यार्थीहरूले वचनको आधारमा गरेका त्रुटि यसप्रकारका छन् :

(क) साथीहरू चिडियाखाना गयो ।

(ख) मो कथा पढ्छौ ।

माथिको वाक्यमा तामाङ भाषाको प्रत्यक्ष प्रभाव परेको देखिन्छ । तामाङभाषीले प्रायःजसो शब्दमा आकार ओकार लगाउने गर्दछन् र उनीहरूको भाषामा कर्ताअनुसारको क्रियापदको व्यवस्था पनि हुँदैन । अतः माथिको वाक्यमा साथीहरू चिडियाखाना गए र म कथा पढ्छु हुनुपर्दछ ।

४.१.६.३ पुरुष पक्षमा गरेका त्रुटिको विश्लेषण

व्यक्तिलाई बुझाउने व्याकरणिक कोटि नै पुरुष हो । अर्थात् सर्वनाम र क्रियापदमा निहित त्यस शक्तिलाई पुरुष भनिन्छ । जसले बोल्ने (वक्ता), सुन्ने (स्रोत) वा कुराकानी गरिने विषयको बोध गराउँछ । मकवानपुर जिल्लाको कक्षा चारमा अध्ययनरत १०० जना तामाङभाषी विद्यार्थीहरूमा पुरुषको परीक्षणमा गरेका त्रुटिहरूको तल तथ्याङ्कसहित विश्लेषण गरिन्छ :

तालिका नं. ४.८

पुरुष पक्षमा गरेका त्रुटिको तथ्याङ्क

विद्यार्थी सङ्ख्या	त्रुटि नगर्ने		१ गल्ती गर्ने		२ गल्ती गर्ने		३ गल्ती गर्ने		४ गल्ती गर्ने	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
१००	८	८	१४	१४	२७	२७	३९	३९	१२	१२

यस तालिका नं. ८ का अनुसार पुरुषका चारवटा प्रश्न नमुना छनोटमा परेका १०० जना विद्यार्थीमाभ्र परीक्षण गरिएको थियो जसमा ८ जना विद्यार्थी अर्थात् ८ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले पुरुषगत कुनै त्रुटि गरेका छैनन् । यसमा पुरुषगत १ वटा त्रुटि गर्ने विद्यार्थीहरू १४ जना अर्थात् १४ प्रतिशत रहेका छन् भने २ वटा त्रुटि गर्ने विद्यार्थीहरू २७ जना अर्थात्

२७ प्रतिशत रहेकाव छन् । त्यस्तै पुरुषगत सबैभन्दा बढी त्रुटि गर्ने विद्यार्थीहरू ३९ जना अर्थात् ३९ प्रतिशत विद्यार्थीहरू छन् । उनीहरूले पुरुषको ४ वटा प्रश्नमा ३ वटा प्रश्नहरूमा त्रुटि गरेका छन् । पुरुषको चारवटा प्रश्नको १ वटाको पनि सही उत्तर नदिने विद्यार्थी १२ जना अर्थात् १२ प्रतिशत रहेका छन् । विद्यार्थीहरूले पुरुषगत त्रुटि गरेका वाक्यहरू यसप्रकार छन् :

(क) त सुत्छु ।

(ख) हामी मन्दिर जान्छन् ।

माथिको प्रश्नमा विद्यार्थीहरूले कोष्ठको निर्देशनको आधारमा वाक्य परिवर्तन गर्दा र विकल्प छनोट गर्दा त्रुटि भएको देखिन्छ । माथिको वाक्य (क) द्वितीय पुरुषमा तँ सुत्छस् र (ख) को प्रथम पुरुषमा हामी मन्दिर जान्छौं हुनुपर्थ्यो ।

४.१.६.४ काल पक्षमा गरेका त्रुटिको विश्लेषण

क्रियाको समयलाई सङ्केत गर्ने व्याकरणात्मक कोटि नै काल हो । क्रियापदले जनाउने घटना, कार्यव्यापार, स्थिति, अवस्था आदि र समयका बीचमा घनिष्ठ सम्बन्ध छ । क्रियाबेगर समयको अभिव्यक्ति पनि हुँदैन । मकवानपुरका कक्षा चारमा अध्ययनरत तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले पुरुषगत ४ वटा प्रश्नमा गरेका त्रुटिहरूलाई तथ्याङ्कसहित व्याख्या विश्लेषण गरिन्छ :

तालिका नं. ४.९

काल पक्षमा गरेका त्रुटिको तथ्याङ्क

विद्यार्थी सङ्ख्या	त्रुटि नगर्ने		१ गल्ती गर्ने		२ गल्ती गर्ने		३ गल्ती गर्ने		४ गल्ती गर्ने	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
१००	१५	१५	२५	२५	२४	२४	१६	१६	२०	२०

तालिका सङ्ख्या ९ का अनुसार कालको प्रश्नोत्तरमा एक पनि त्रुटि नगर्ने विद्यार्थीहरू १५ जना अर्थात् १५ प्रतिशत रहेका छन् । कालगत १ वटा प्रश्नमा त्रुटि गर्ने विद्यार्थीको संख्या सबैभन्दा बढी छ । १ वटा त्रुटि गर्ने विद्यार्थीहरू २५ जना अर्थात् २५ प्रतिशत रहेका

छन् । दुई (२) वटा त्रुटि गर्ने विद्यार्थीहरू पनि २४ जना अर्थात् २४ प्रतिशत रहेको छ । तिनवटा त्रुटि गर्ने विद्यार्थीको सङ्ख्या १६ जना अर्थात् १६ प्रतिशत रहेको छ । कालगत प्रश्नको एउटा पनि जवाफ सही नदिई ४ वटा त्रुटि गर्ने विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या २० जना अर्थात् २० प्रतिशत रहेको छ । कालगत आधारमा विद्यार्थीहरूले गरेका त्रुटिहरू यसप्रकार छन् :

- (क) दाइ विदेश जानु भायो ।
- (ख) मोइले दीपकलाई चिठी पठाउनेछ ।

तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले आकारको बढी प्रयोग गर्दा र बोल्ने लवजले गर्दा वाक्यगठनमा त्रुटि हुन्छ । यहाँ (क) मा दाइ विदेश जानुहुन्छ (वर्तमान काल) र मैले दीपकलाई चिठी पठाउनेछु हुनुपर्थ्यो ।

४.१.६.५ आदर पक्षमा गरेका त्रुटिको विश्लेषण

व्यक्तिको सामाजिक इज्जत र प्रतिष्ठा सङ्केत गर्ने नाम वा सर्वनामलाई आदर भनिन्छ । यो मूलतः नाम, सर्वनाम र क्रिया पदबाट अभिव्यक्त हुन्छ । नेपाली भाषामा आदर प्रकट गर्ने काम सामान्य वाक्यले नगरी आदरार्थी वाक्यले गर्दछ । आदरार्थी प्रयोग पनि एक प्रकारको पद सङ्गति हो । मकवानपुर जिल्लाका कक्षा चारमा अध्ययनरत नमुना छनोटमा परेका तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले गरेका त्रुटिहरूलाई तथ्याङ्कसहित यहाँ विश्लेषण गरिन्छ :

तालिका नं. ४.१०

आदर पक्षमा गरेका त्रुटिको तथ्याङ्क

विद्यार्थी सङ्ख्या	त्रुटि नगर्ने		१ गल्ती गर्ने		२ गल्ती गर्ने		३ गल्ती गर्ने		४ गल्ती गर्ने	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
१००	५	५	३१	३१	३१	३१	२६	२६	७	७

यस तालिका नं. १० का आधारमा हेर्दा नमुना छनोटमा परेका १०० जना विद्यार्थीहरूमध्ये आदरका ४ वटा प्रश्नहरूको परीक्षणमा जम्मा ५ वटा विद्यार्थीहरूले मात्र सबै प्रश्नको उत्तर दिएका छन् । अर्थात् सतप्रतिशत प्रश्नको सही जवाफ दिने विद्यार्थी ५

प्रतिशत रहेका छन् । त्यस्तै १ वटा त्रुटि गर्ने विद्यार्थीहरू ३१ जना छन् अर्थात् ३१ प्रतिशत रहेका छन् भने २ त्रुटि गर्ने विद्यार्थीहरू पनि ३१ जना अर्थात् ३१ प्रतिशत नै रहेका छन् । आदरगत ३ वटा त्रुटि गर्ने विद्यार्थीहरू २३ जना अर्थात् २३ प्रतिशत रहेका छन् । आदरका चारवटै प्रश्नको सही जवाफ दिन नसकी चारवटै त्रुटि गर्ने विद्यार्थीहरू ७ जना अर्थात् ७ प्रतिशत रहेका छन् । आदरगत त्रुटि गर्ने विद्यार्थीहरूले निर्माण गरेका वाक्यहरू यसप्रकार छन् :

(क) आमाले भात खायो ।

(ख) तिमी बजार जान्छ ।

माथिको वाक्यमा आदरगत कर्ताको आधारमा वाक्यमा प्रयोग भएको क्रियापदको सङ्गति नमिली आदरगत त्रुटि भएको छ । माथिको वाक्यमा आमाले भात खानुभयो र तिमी बजार जाऊ हुनुपर्थ्यो ।

४.१.७ वाक्यगठनका समग्र पक्षको त्रुटिको स्थिति

वाक्यगठनको क्रममा विद्यार्थीहरूले व्याकरणका विभिन्न कोटि (पक्ष) मा त्रुटि गर्दछन् । सबै विद्यार्थीहरूले एउटै पक्षमा मात्र त्रुटि गर्दछन् भन्ने पनि छैन । अतः यहाँ विद्यार्थीहरूले वाक्यगठनका क्रममा व्याकरणिक कोटिहरू (लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल र आदर) मा गरेका त्रुटिहरूलाई तथ्याङ्कसहित तालिकामा देखाइएको छ ।

तालिका नं. ४.११

वाक्यगठनका समग्र पक्षहरूको त्रुटिगत तथ्याङ्क

वाक्यगठनका पक्षहरू	त्रुटि नगर्ने		१ गल्ती गर्ने		२ गल्ती गर्ने		३ गल्ती गर्ने		४ गल्ती गर्ने	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
लिङ्ग	२	२	२३	२३	४३	४३	१७	१७	१५	१५
वचन	७	७	३७	३७	३३	३३	२३	२३	-	-
पुरुष	८	८	१४	१४	२७	२७	३९	३९	१२	१२
काल	१५	१५	२५	२५	२४	२४	१६	१६	२०	२०
आदर	५	५	३१	३१	३१	३१	२६	२६	७	७

यस तालिका संख्या ११ का अनुसार मकवानपुर जिल्लाका कक्षा चारमा अध्ययनरत तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको वाक्यगठनको लिङ्ग पक्षमा सबैभन्दा बढी त्रुटि गरेका छन् भने सबैभन्दा कम त्रुटि काल पक्षमा गरेका छन् । समग्रमा लिङ्गमा त्रुटि नगर्ने विद्यार्थीहरू १०० जना विद्यार्थीहरूमा २ जना अर्थात् २ प्रतिशत मात्र छन् । १ त्रुटि गर्ने २३ प्रतिशत, दुई त्रुटि गर्ने ४३ प्रतिशत, ३ त्रुटि गर्ने १७ प्रतिशत र ४ त्रुटि गर्ने विद्यार्थीहरू १५ प्रतिशत रहेका छन् । वचनगत पक्षमा त्रुटि नगर्ने विद्यार्थीहरू ७ प्रतिशत रहेका छन् भने १ त्रुटि गर्ने ३७ प्रतिशत रहेका छन् । २ त्रुटि गर्ने विद्यार्थीहरू ३३ प्रतिशत छन् भने ३ त्रुटि गर्ने २३ प्रतिशत रहेका छन् । वचनको पक्षमा ४ त्रुटि गर्ने विद्यार्थीहरू छैनन् । त्यस्तै पुरुष पक्षमाव त्रुटि नगर्ने विद्यार्थीहरू ८ प्रतिशत रहेका छन् भने १ त्रुटि गर्ने विद्यार्थीहरू १४ प्रतिशत रहेका छन् । २ त्रुटि गर्ने विद्यार्थीहरू २७ प्रतिशत रहेका छन् भने ३ त्रुटि गर्ने विद्यार्थीहरू ३९ प्रतिशत रहेका छन् । पुरुष पक्षमा ४ त्रुटि गर्ने विद्यार्थीहरू १२ प्रतिशत रहेका छन् भने ९ प्रतिशत विद्यार्थीले कुनै पुरुषका प्रश्नमा प्रतिक्रिया जनाएका छैनन् । काल पक्षमा विद्यार्थीहरूले सबैभन्दा कम त्रुटि गरेका छन् । यसमा त्रुटि नगर्ने विद्यार्थीहरू १५ प्रतिशत रहेका छन् भने १ त्रुटि गर्ने विद्यार्थीहरू २५ प्रतिशत रहेका छन् । २ त्रुटि गर्ने विद्यार्थीहरू २४ प्रतिशत रहेका छन् भने ३ त्रुटि गर्ने विद्यार्थीहरू १६ प्रतिशत रहेका छन् । त्यस्तै ४ त्रुटि गर्ने विद्यार्थीहरू २० प्रतिशत रहेका छन् भने ४ प्रतिशत विद्यार्थीले कालको प्रश्नमा कुनै प्रतिक्रिया जनाएका छैनन् । आदर पक्षमा ५ प्रतिशत विद्यार्थीले त्रुटि गरेका छैनन् भने १ त्रुटि गर्ने विद्यार्थीहरू ३१ प्रतिशत रहेका छन् । २ त्रुटि गर्ने २३ त्रुटि गर्ने विद्यार्थीहरू ३१/२६ प्रतिशत रहेका छन् । ४ त्रुटि गर्ने विद्यार्थी ७ प्रतिशत रहेका छन् ।

४.१.८ अनुच्छेद लेखनमा वाक्यगठनसम्बन्धी समग्र स्थिति

मकवानपुर जिल्लाको कक्षा चारमा अध्ययनरत तामाङभाषी विद्यार्थीहरूलाई २० वाक्य नघटाई 'मेरो विद्यालय' शीर्षकमा अनुच्छेद लेख्न लगाइएको थियो । यस प्रश्नको पूर्णाङ्क २० राखिएको छ । यस परीक्षणबाट प्राप्त भएको प्राप्ताङ्कलाई यहाँ तथ्याङ्कसहित विश्लेषण गरिएको छ ।

तालिका नं. ४.१२

अनुच्छेद लेखनको वाक्यगठनसम्बन्धी त्रुटिको तथ्याङ्क

विद्यार्थी सङ्ख्या	त्रुटिहरूको समग्र मध्यमान	त्रुटिहरूको समग्र मानक विचलन	त्रुटिको		त्रुटिको	
			मध्यमानभन्दा माथि	मध्यमानभन्दा तल	सङ्ख्या	प्रतिशत
१००	९.५६	५.४४	६५	६५	३५	३५

माथि प्रस्तुत तालिका सङ्ख्या १२ हेर्दा अनुच्छेद लेखन प्रश्नमा त्रुटिहरूको मध्यमानभन्दा तलको अङ्क ल्याउने विद्यार्थी ३५ जना (३५ प्रतिशत) रहेका छन् भने मध्यमानभन्दा माथिको अङ्क ल्याउने विद्यार्थीहरू ६५ जना (६५ प्रतिशत) रहेका छन् । अनुच्छेद लेखनको त्रुटिहरूको समग्र मध्यमान ९.५६ रहेको छ । त्यसैगरी त्रुटिहरूको समग्र मानक विचलन ५.४४ रहेको छ । अनुच्छेद लेखनमा कोही विद्यार्थीहरू धेरै सबल र सक्षम रहेको पाइयो भने केही विद्यार्थीहरू निकै कमजोर भएकाले सुधार गर्नुपर्ने पाइए । अनुच्छेद लेखनसम्बन्धी प्रश्न परीक्षणका क्रममा नेपाली वाक्यगठनका विभिन्न पक्षहरूमा देखिएका त्रुटिहरूको विश्लेषण निम्नानुसार गरिएको छ :

४.१.८.१ लिङ्ग पक्षसाग सम्बन्धित त्रुटि

मकवानपुर जिल्लाका कक्षा चारमा अध्ययनरत पाँच संस्थागत र पाँच सामुदायिक विद्यालयका २५/२५ छात्र र २५/२५ छात्रा गरी जम्मा १०० जना विद्यार्थीहरूले लेखेका 'मेरो विद्यालय' शीर्षकको अनुच्छेद लेखनमा गरेका त्रुटिहरू यसप्रकार छन् :

- (क) मेरो दिदी ४ वटा छ । ⇒ (मेरी दिदीहरू चार जना हुनुहुन्छ ।)
- (ख) हाम्रो मिसले राम्रो पढाउँछ । ⇒ हामी मिसले राम्रो पढाउनुहुन्छ ।
- (ग) मेरो दुई दाइ यही विद्यालयमा पढ्छन् । ⇒ मेरा दुई दाई यही विद्यालयमा पढ्नुहुन्छ ।

प्रस्तुत वाक्यहरूमा लिङ्गअनुसारको क्रियापद क्रमशः हुनुहुन्छ, पढाउनुहुन्छ, पढ्नुहुन्छ, राख्नुपर्नेमा तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले छ, पढाउँछ, पढ्छन् जस्ता क्रियापदको

प्रयोग गरी त्रुटिपूर्ण वाक्यहरूको निर्माण गरेका छन् । त्यसैगरी पहिलो प्रश्नमा स्त्रीलिङ्गी विशेष्य दिदीका साथमा स्त्रीलिङ्गी (इकारान्त) कर्ता मेरी प्रयोग गर्नुपर्नेमा पुलिङ्ग (ओकारान्त) कर्ता मेरो प्रयोग गरी त्रुटि भएको छ ।

४.१.८.२ वचन पक्षसाग सम्बन्धित त्रुटि

कक्षा चारमा अध्ययनरत तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले अनुच्छेद लेखनमा वचन पक्षसँग सम्बन्धित त्रुटिहरू यसप्रकार छ :

- (क) हाम्रो स्कूलमा ३० जना विद्यार्थी छ ।
⇒ हाम्रो स्कूलमा ३० जना विद्यार्थी छन् ।
- (ख) मेरो दिदी ४ वटा छन् ।
⇒ मेरा दिदीहरू चार जना छन् । हुनुहुन्छ ।
- (ग) हाम्रो विद्यालयमा धारा छन् ।
⇒ (हाम्रो विद्यालयमा धारा छ ।)

माथिको प्रस्तुत पहिलो वाक्यमा बहुवचनबोधक कर्ता हाम्रोका साथमा बहुवचनबोधक क्रियापद छन् प्रयोग गर्नुपर्नेमा एकवचनबोधक क्रियापद छ को प्रयोग गरी त्रुटिपूर्ण वाक्यको निर्माण गरेको छ ।

४.१.८.३ पुरुष पक्षसँग सम्बन्धित त्रुटि

मकवानपुर जिल्लाका कक्षा चारमा अध्ययनरत तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले 'मेरो विद्यालय' अनुच्छेद लेखनमा पुरुषसँग सम्बन्धित त्रुटिहरू यसप्रकारका छन् :

- (क) म ९ वर्ष भयो ।
⇒ म नौ वर्षको भएँ ।
- (ख) हामी अहिले खुला ठाउँमा बसेको छ ।
⇒ हामी अहिले खुल्ला ठाउँमा बसेका छौँ ।
- (ग) मो कक्षा चारमा पढ्छ ।
⇒ म कक्षा चारमा पढ्छु ।

माथि विद्यार्थीहरूले लेखेका त्रुटिपूर्ण वाक्यहरूलाई हेर्दा प्रथम पुरुषबोधक कर्ता म र हामीका साथमा प्रथम पुरुषबोधक क्रियापद भएँ र छौँ प्रयोग गर्नुपर्नेमा भयो र छ प्रयोग गरी त्रुटिपूर्ण वाक्य निर्माण गरेका छन् । यसमा पहिलो वाक्यमा प्रथम पुरुषबोधक एकवचन कर्ता म का साथमा भयो क्रियापदको प्रयोग गरिएको छ, भने दोस्रो वाक्यमा प्रथम पुरुषको कर्ता हामीका साथमा तृतीय पुरुषबोधक छ को प्रयोग गरिएको छ । यसमा दोस्रो वाक्यमा पनि प्रथम पुरुषको कर्ता म को क्रियापद पढ्छु हुनुपर्नेमा पढ्छ भन्ने तृतीय पुरुषको क्रियापद प्रयोग गरिएकोले यस वाक्यमा पनि पुरुषगत त्रुटि भएको छ ।

४.१.८.४ आदर पक्षसँग सम्बन्धित त्रुटि

कक्षा चारका तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले गरेका आदर पक्षसँग सम्बन्धित त्रुटिहरू यसप्रकार छन् :

- (क) मेरो दाइ आठ कक्षामा पढ्छ ।
⇒ मेरो दाइ आठ कक्षामा पढ्नुहुन्छ ।
- (ख) मेरो इस्कूलमा चार मिस छन् ।
⇒ मेरो स्कूलमा चार जना मिसहरू हुनुहुन्छ ।
- (ग) मेरो विद्यालयमा दुई ओटा धारा छन् ।
⇒ मेरो विद्यालयमा दुई वटा धारा छ ।
- (घ) मो मेरा विद्यालयलाई मया गनुहुन्छ ।
⇒ म मेरो विद्यालयलाई माया गर्छु ।

माथिको वाक्यमा प्रयोग मिस, दाजु जस्ता कर्तामा उच्च आदरार्थी क्रियापदको प्रयोग नगरी अनादरार्थी क्रियापदको प्रयोग गरिएकाले वाक्यमा आदरगत त्रुटि भएको छ । तेस्रो वाक्यमा धारालाई पनि मध्यम/सामान्य आदर प्रयोग गरिएको छ, भने चौथो वाक्यमा स्वयम्लाई उच्च आदरार्थी क्रियापदको प्रयोग गरिएकाले पनि यी वाक्यहरूमा पनि आदरगत त्रुटि भएको छ ।

अध्याय पाँच

विद्यालय प्रकृतिका आधारमा त्रुटिहरूको अध्ययन

पृष्ठभूमि

यस अध्यायमा विद्यालय प्रकृतिका आधारमा तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको विश्लेषण गरिएको छ । अतः यहाँ सामुदायिक विद्यालय र संस्थागत विद्यालयका तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गरेका त्रुटिहरूको तथ्याङ्कलाई सङ्ख्या र प्रतिशतका आधारमा तालिका र स्तम्भ चित्रमा प्रस्तुत गरी यसप्रकार विश्लेषण गरिएको छ ।

५.१ सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनको लिङ्ग पक्षमा गरेका त्रुटिहरूको तुलनात्मक स्थिति

यस उपशीर्षकमा तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गरेका त्रुटिहरूलाई तुलनात्मक अध्ययन विश्लेषण सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका आधारमा गरिएको छ । यहा सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका ५०/५० जना तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गरेको त्रुटिको तुलनात्मक तथ्याङ्कलाई सङ्ख्या र प्रतिशतका आधारमा तालिका र स्तम्भचित्रमा प्रस्तुत गरी यसप्रकार विश्लेषण गरिएको छ :

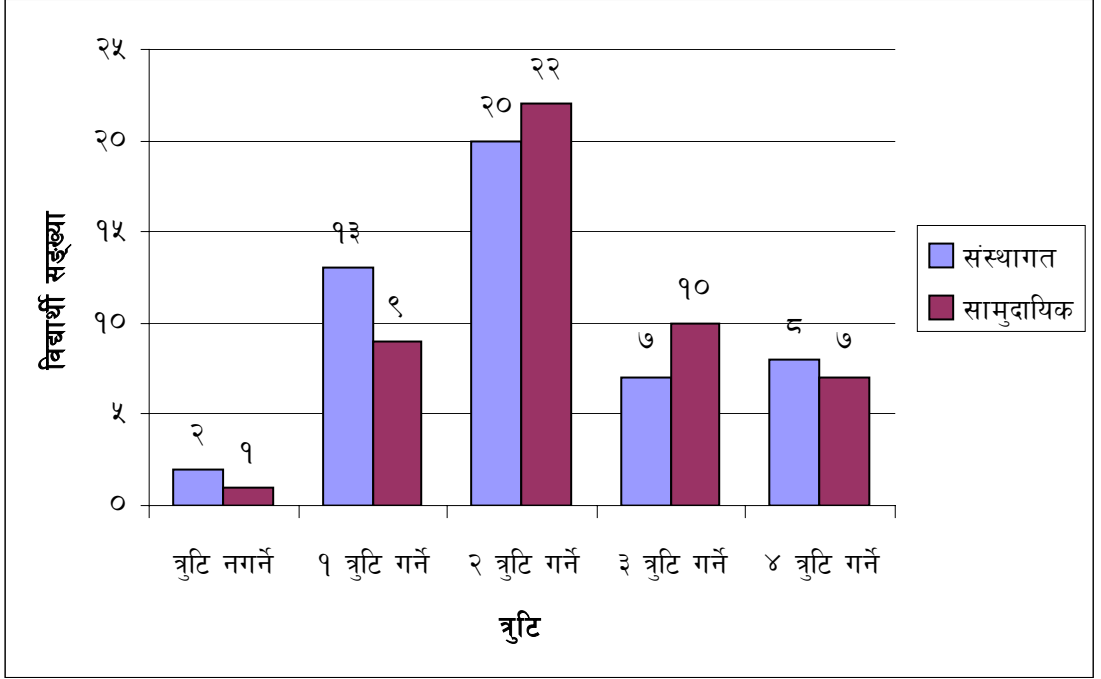
तालिका नं. ५.१

सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीले गरेका लिङ्ग पक्षको त्रुटिको तथ्याङ्क

कुल विद्यार्थी सङ्ख्या	त्रुटि नगर्ने		१ गल्ती गर्ने		२ गल्ती गर्ने		३ गल्ती गर्ने		४ गल्ती गर्ने	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
सामुदायिक विद्यालय (५०)	१	२	९	१८	२२	४४	१०	२०	७	१४
संस्थागत विद्यालय (५०)	२	४	१३	२६	२०	४०	७	१४	८	१६

स्तम्भ चित्र नं. १

सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको लिङ्ग पक्षमा गरेका त्रुटिको तथ्याङ्क

प्रस्तुत तालिका र स्तम्भ चित्रअनुसार सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका १०० जना तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गरेका त्रुटिहरूको तुलनात्मक अध्ययन गर्दा ० गल्ती गर्ने सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीको सङ्ख्या १ (१ प्रतिशत) र संस्थागत विद्यालयका तामाङभाषी विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या २ (४ प्रतिशत) रहेको छ। त्यस्तै १ त्रुटि गर्ने सामुदायिक विद्यालयका तामाङभाषी विद्यार्थीहरू ९ जना (१८ प्रतिशत) छन् भने संस्थागत विद्यालयका १३ जना (२६ प्रतिशत) रहेका छन्। त्यसैगरी २ त्रुटि गर्ने सामुदायिक विद्यालयका तामाङभाषी विद्यार्थीहरू २२ जना (४४ प्रतिशत) रहेका छन् भने सामुदायिक विद्यालयका २० जना (४० प्रतिशत) रहेका छन्। त्यस्तै ३ त्रुटि गर्ने सामुदायिक विद्यालयका तामाङभाषी विद्यार्थीहरू १० जना (२० प्रतिशत) रहेका छन् भने संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरू ७ जना (१४ प्रतिशत) रहेका छन्। त्यसैगरी ४ त्रुटि गर्ने सामुदायिक विद्यालयका तामाङभाषी विद्यार्थीहरू ७ जना (१४ प्रतिशत) र संस्थागत विद्यालयका तामाङभाषी विद्यार्थी ८ जना (१६ प्रतिशत) रहेको पाइन्छ।

यस तथ्याङ्कलाई हेर्दा नेपाली वाक्यगठनमा त्रुटि गर्ने निम्न स्तरमा पर्ने सामुदायिक विद्यालयका तामाङभाषी विद्यार्थीहरू १४ प्रतिशत र संस्थागत विद्यालयका तामाङभाषी विद्यार्थीहरू १६ प्रतिशत रहेका छन् । निम्न स्तरमा सामुदायिक विद्यालयका २० प्रतिशत रहेका छन् भने सामुदायिक विद्यालयका १४ प्रतिशत रहेका छन् । २ गल्ती गर्ने विद्यार्थीहरूलाई मध्यम स्तरकोमा हेर्दा सामुदायिकका विद्यार्थी ४४ प्रतिशत र संस्थागतका ४० प्रतिशत रहेका छन् । उच्च स्तरको अर्थात् १ मात्र त्रुटि गर्ने सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थी १८ प्रतिशत र संस्थागत विद्यालयका २६ प्रतिशत रहेका छन् । एउटै त्रुटि नगरी अति उच्च स्तरमा पर्ने सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरू १ प्रतिशत रहेका छन् भने संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरू ४ प्रतिशत रहेको पाइन्छ । यहाँ अति निम्न र निम्नको विद्यार्थीहरू हेर्दा सामुदायिकका विद्यालयका विद्यार्थी ३४ प्रतिशत देखिन्छन् भने संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरू ३० प्रतिशत देखिन्छ । उच्च र अति उच्च स्तरको विद्यार्थीहरू हेर्दा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरू १९ प्रतिशत रहेको छ भने संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरू ३० प्रतिशत रहेको देखिन्छ ।

५.२ सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको वचनगत त्रुटिको स्थिति

यस शीर्षकमा सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले वचन पक्षमा गरेका त्रुटिहरूको तथ्याङ्कसहित विश्लेषण गरिएको छ :

तालिका नं. ५.२

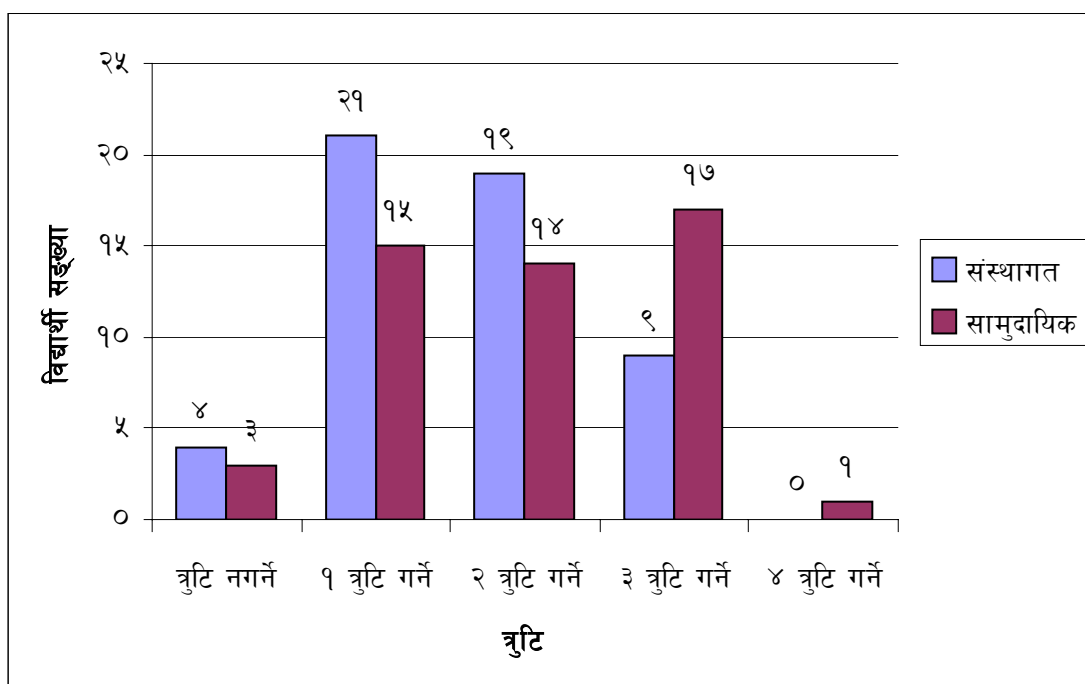
सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यालयका विद्यार्थीले गरेका वचन पक्षको त्रुटिको

तथ्याङ्क

कुल विद्यार्थी सङ्ख्या	त्रुटि नगर्ने		१ गल्ती गर्ने		२ गल्ती गर्ने		३ गल्ती गर्ने		४ गल्ती गर्ने	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
सामुदायिक विद्यालय (५०)	३	६	१५	३०	१४	२८	१७	३४	१	१
संस्थागत विद्यालय (५०)	४	८	२१	४२	१९	३८	९	१८	०	०

स्तम्भ चित्र नं. २

सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीको वचन पक्षमा गरेका त्रुटिको तथ्याङ्क

प्रस्तुत तालिका र स्तम्भ चित्रअनुसार नेपाली वाक्यगठनको वचनगत पक्षमा सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूले गरेका त्रुटिहरू हेर्दा त्रुटि नगर्ने सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थी ३ जना (६ प्रतिशत) र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थी ४ जना (८ प्रतिशत) रहेका छन्। त्यसैगरी १ त्रुटि गर्ने सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरू १५ जना (३० प्रतिशत) रहेको छ भने संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरू २१ जना (४२ प्रतिशत) रहेको छ। त्यस्तै २ त्रुटि गर्ने विद्यार्थीहरूको संख्या सामुदायिक विद्यालयमा १४ जना (२८ प्रतिशत) रहेका छन्। त्यस्तै ३ त्रुटि गर्ने सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरू १७ जना (३४ प्रतिशत) रहेको छ भने संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरू ९ जना (१८ प्रतिशत) रहेका छन्। ४ वटै त्रुटि गर्ने विद्यार्थी भने सामुदायिक विद्यालयको मात्र १ जना (१ प्रतिशत) रहेका छन्। जहाँ संस्थागत विद्यालयको विद्यार्थीले कसैले त्रुटि गरेको पाइएन। विकल्प छनोट गर्ने यसै प्रश्नमा वचनको १ प्रश्नको सामुदायिक विद्यालयको विद्यार्थीले जवाफको छनोट नै नगरेको पाइयो।

तथ्याङ्कलाई तुलनात्मक रूपमा विश्लेषण गर्दा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूले सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूले भन्दा वचन पक्षमा कम त्रुटि गरेका छन्।

वाक्यगठनको वचन पक्षमा त्रुटि नै नगर्ने संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थी बढी हुनु (संस्थागत ४ जना र सामुदायिक ३ जना) र ३/४ त्रुटि गर्ने विद्यार्थी सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरू रहनुले पनि यसको पुष्टि हुन्छ । यहाँ ४ वटा त्रुटि गर्ने संस्थागतका विद्यार्थीको सङ्ख्या ० जना (० प्रतिशत) रहेको छ भने संस्थागतको १ जना (१ प्रतिशत) रहेको छ साथै ३ त्रुटि गर्ने संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थी सङ्ख्या ६ जना (१२ प्रतिशत) हुनु र सामुदायिकको १७ जना (३४ प्रतिशत) हुनुले पनि संस्थागत विद्यालयको विद्यार्थी वचन पक्षमा संस्थागत भन्दा कमजोर रहेको हो । १ र २ त्रुटि गर्ने संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थी धेरै देखिए पनि समग्रतामा त्रुटिपूर्ण प्रतिक्रिया जनाउने जम्मा विद्यार्थी ४७ जना छन् भने सामुदायिकको ४७ रहेका छन् । यसबाट पनि संस्थागतभन्दा सामुदायिक विद्यालय वचन पक्षमा कमजोर रहेको पाइयो ।

५.३ सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका तामाडभाषी विद्यार्थीहरूको पुरुषसम्बन्धी त्रुटिको तुलनात्मक स्थिति

यस उपशीर्षकमा विद्यार्थीहरूले पुरुष पक्षमा गरेका त्रुटिलाई विद्यालय प्रकृतिका (सामुदायिक र संस्थागत) आधारमा तथ्याङ्कसहित विश्लेषण गरिएको छ । साथै ती तथ्याङ्कलाई सङ्ख्या र प्रतिशतका आधारमा तालिकाका साथै स्तम्भ चित्रमा समेत देखाइएको छ ।

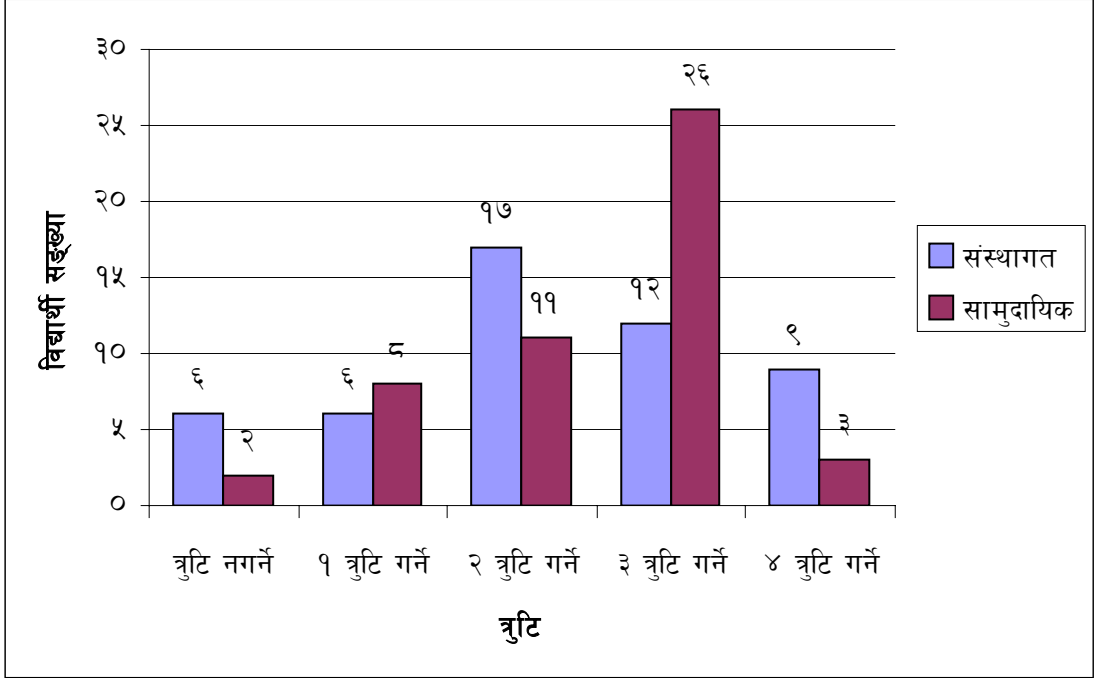
तालिका नं. ५.३

सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीले गरेका पुरुष पक्षको त्रुटिको तुलनात्मक तथ्याङ्क

कुल विद्यार्थी सङ्ख्या	त्रुटि नगर्ने		१ गल्ती गर्ने		२ गल्ती गर्ने		३ गल्ती गर्ने		४ गल्ती गर्ने	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
सामुदायिक विद्यालय (५०)	२	४	८	१६	११	२२	२६	५२	३	६
संस्थागत विद्यालय (५०)	६	१२	६	१२	१७	३४	१२	२४	९	१८

स्तम्भ चित्र नं. ५.३

सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीको पुरुष पक्षमा गरेका त्रुटिको तथ्याङ्क

प्रस्तुत तालिका र स्तम्भ चित्रअनुसार नमुना छनोटमा परेका सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका १०० जना विद्यार्थीहरूमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूमध्ये २ जना (४ प्रतिशत) विद्यार्थीले मात्र त्रुटि गरेका छैनन् भने संस्थागत विद्यालयका ६ जना (१२ प्रतिशत) विद्यार्थीहरूले त्रुटि गरेका छैनन् । १ त्रुटि गर्ने सामुदायिक विद्यालयका तामाडभाषी विद्यार्थी ८ जना (१६ प्रतिशत) रहेको छ भने संस्थागतको ६ जना (१२ प्रतिशत) रहेका छन् । २ त्रुटि गर्ने विद्यार्थीहरू सामुदायिक विद्यालयमा ११ जना (२२ प्रतिशत) रहेका छन् भने संस्थागतमा १७ जना (३४ प्रतिशत) रहेका छन् । त्यस्तै ३ त्रुटि गर्ने सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरू २६ जना (५२ प्रतिशत) रहेका छन् भने संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरू १२ जना (२४ प्रतिशत) रहेका छन् । त्यसैगरी ४ त्रुटि गर्ने सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरू ३ जना (६ प्रतिशत) रहेका छन् भने संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरू ९ जना (१८ प्रतिशत) रहेको छ ।

माथिको तालिका र स्तम्भ चित्रमा प्रस्तुत गरिएको तथ्याङ्कको तुलनात्मक अध्ययन विश्लेषण गर्दा नेपाली वाक्यगठनको पुरुष पक्षमा तामाङभाषी सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूभन्दा संस्थागत विद्यालयका तामाङभाषी विद्यार्थीहरू सबल रहेको पाइयो । त्रुटि नै नगर्ने संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरू ६ जना (१२ प्रतिशत) हुनु र सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरू २ जना (४ प्रतिशत) रहनुले साथै ३ त्रुटि गर्ने विद्यार्थीमा संस्थागतका १२ जना (२४ प्रतिशत) हुनु र सामुदायिकका २६ जना (५२ प्रतिशत) रहनु र १ त्रुटि गर्ने विद्यार्थीमा समेत संस्थागतका ६ जना (१२ प्रतिशत) र सामुदायिकका ८ जना (१६ प्रतिशत) रहनुले पनि तुलनात्मक रूपमा संस्थागत विद्यालयकै वाक्यगठन क्षमता राम्रो रहेको पाइयो । समग्रमा हेर्दा १ देखि ४ त्रुटि गर्ने विद्यार्थी सङ्ख्या संस्थागतमा ४४ जना (८८ प्रतिशत) र सामुदायिकमा ४८ जना (९६ प्रतिशत) रहेको छ । यसले पनि संस्थागतको राम्रो र सामुदायिक विद्यालयको कमजोर देखाएको छ ।

५.४ सामुदायिक र संस्थागत विद्यार्थीले काल पक्षमा गर्ने त्रुटिको तुलनात्मक स्थिति

यस शीर्षकमा सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका छनोटमा परेका तामाङभाषी विद्यार्थीले काल पक्षमा गरेका त्रुटिको विद्यालय प्रकृतिका आधारमा (संस्थागत र सामुदायिक) व्याख्या तथा विश्लेषण गरिएको छ । नमुना छनोटमा परेका विद्यार्थीको उत्तरपुस्तिका परीक्षणबाट प्राप्त भएको तथ्याङ्कलाई समावेश गर्दै तालिका र स्तम्भ चित्रसहित यहाँ विश्लेषण गरिन्छ :

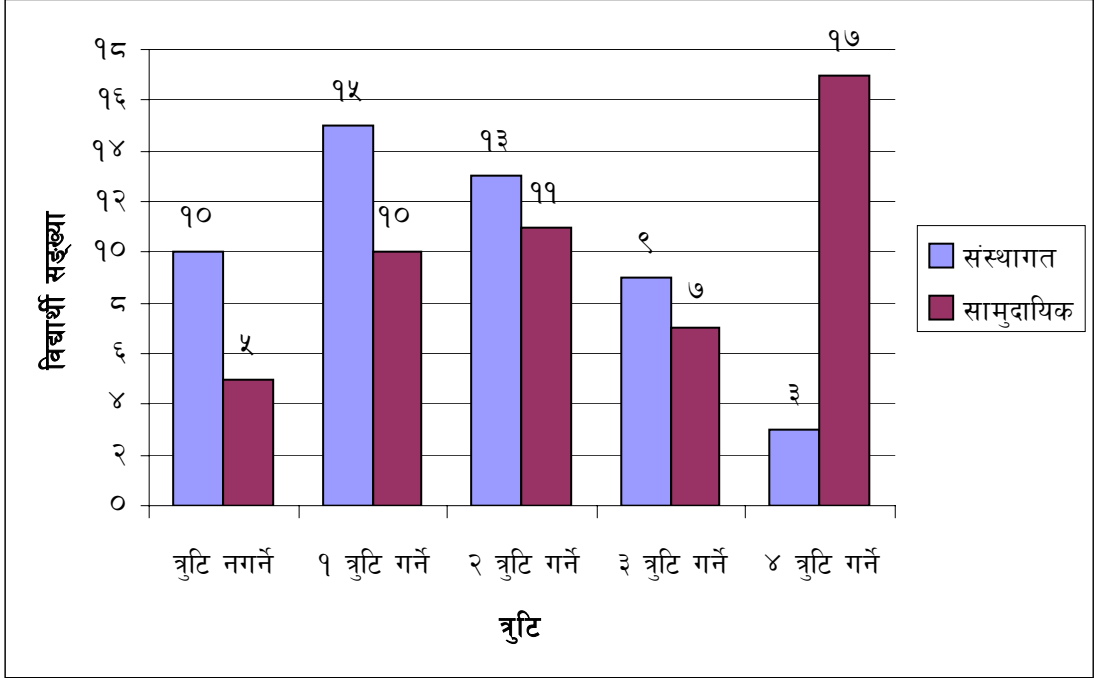
तालिका नं. ५.४

सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीले गरेका काल पक्षको त्रुटिको तथ्याङ्क

कुल विद्यार्थी सङ्ख्या	त्रुटि नगर्ने		१ गल्ती गर्ने		२ गल्ती गर्ने		३ गल्ती गर्ने		४ गल्ती गर्ने	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
सामुदायिक विद्यालय (५०)	५	१०	१०	२०	११	२२	७	१४	१७	३४
संस्थागत विद्यालय (५०)	१०	२०	१५	३०	१३	२६	९	१८	८	१६

स्तम्भ चित्र नं. ५.४

सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका तामाङभाषी विद्यार्थीले काल पक्षमा गरेका त्रुटिको तुलनात्मक तथ्याङ्क

प्रस्तुत तालिका र स्तम्भ चित्रअनुसार सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका नमुना छनोटमा परेका १०० जना विद्यार्थीहरूले गरेका काल पक्षको त्रुटिको तथ्याङ्कलाई हेर्दा त्रुटि नै नगर्ने सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरू ५ जना (१० प्रतिशत) रहेको छ भने संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरू १० जना (२० प्रतिशत) रहेका छन् । त्यस्तै १ त्रुटि गर्ने सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरू १० जना (२० प्रतिशत) रहेका छन् भने संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरू १५ जना (३० प्रतिशत) रहेका छन् । त्यसैगरी २ त्रुटि गर्ने सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरू ११ जना (२२ प्रतिशत) रहेका छन् भने सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरू १३ जना (२६ प्रतिशत) रहेका छन् । त्यस्तै ३ त्रुटि गर्ने सामुदायिक विद्यालयका तामाङभाषी विद्यार्थी ७ जना (१४ प्रतिशत) रहेको छ भने संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थी ९ जना (१८ प्रतिशत) रहेका छन् । त्यसैगरी ४ वटै त्रुटि गर्ने सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थी १७ जना (३४ प्रतिशत) रहेको छ भने संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरू ८ जना (१६ प्रतिशत) रहेका छन् ।

तालिका र स्तम्भको चित्रमा चढाइएको तथ्याङ्कको तुलनात्मकका अध्ययन गरी निष्कर्ष निकाल्दा वाक्यगठनको काल पक्षमा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरू संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरू भन्दा अब्बल छन् । संस्थागत विद्यालयका त्रुटि नै नगर्ने विद्यार्थीहरू १० जना (२० प्रतिशत) र सामुदायिकको ५ जना (१० प्रतिशत) रहनुले साथै ४ नै त्रुटि गर्ने संस्थागतका विद्यार्थी ३ जना (६ प्रतिशत) र सामुदायिकको १७ जना (३४ प्रतिशत) रहनाले सामुदायिक भन्दा संस्थागत विद्यालयको वाक्यगठनको काल पक्ष राम्रो भएको पाइयो । काल पक्षमा १।२।३ त्रुटि गर्ने संस्थागतका विद्यार्थीहरू क्रमशः १५।१३।९ (३०।२६।१८ प्रतिशत) र संस्थागतका विद्यार्थीहरू पनि क्रमशः १०।११।७ (२०।२२।१४ प्रतिशत) देखिन्छ । यस त्रुटि १।२।३ लाई हेर्दा संस्थागत कमजोर र सामुदायिक सबल देखे पनि समग्रतामा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थी कमजोर रहेको पाइयो । १ देखि ४ त्रुटि गर्ने स्वामुदायिकका विद्यार्थी ४५ जना (९० प्रतिशत) हुनु र संस्थागतको ४० जना (८० प्रतिशत) हुनु जहाँ संस्थागत विद्यालयका भन्दा सामुदायिक विद्यालयका त्रुटि गर्ने विद्यार्थी १० प्रतिशतले बढी रहेको छ । तसर्थ सामुदायिक विद्यालयभन्दा संस्थागत विद्यालय वाक्यगठनको काल पक्षमा राम्रो रहेको छ ।

५.५ सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका तामाङभाषी विद्यार्थीले आदर पक्षमा गर्ने त्रुटिको तुलनात्मक स्थिति

यस उपशीर्षकमा नमुना छनोटमा परेका सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीले आदर पक्षमा गरेका त्रुटिको तथ्याङ्कलाई सामुदायिक र संस्थागत विद्यालय प्रकृतिका आधारमा तथ्याङ्क सहित तुलनात्मक रूपमा व्याख्या तथा विश्लेषण गरिएको छ । विद्यार्थीको प्राप्ताङ्कको तथ्याङ्कलाई तालिका र स्तम्भ चित्रमा समेत देखाइएको छ ।

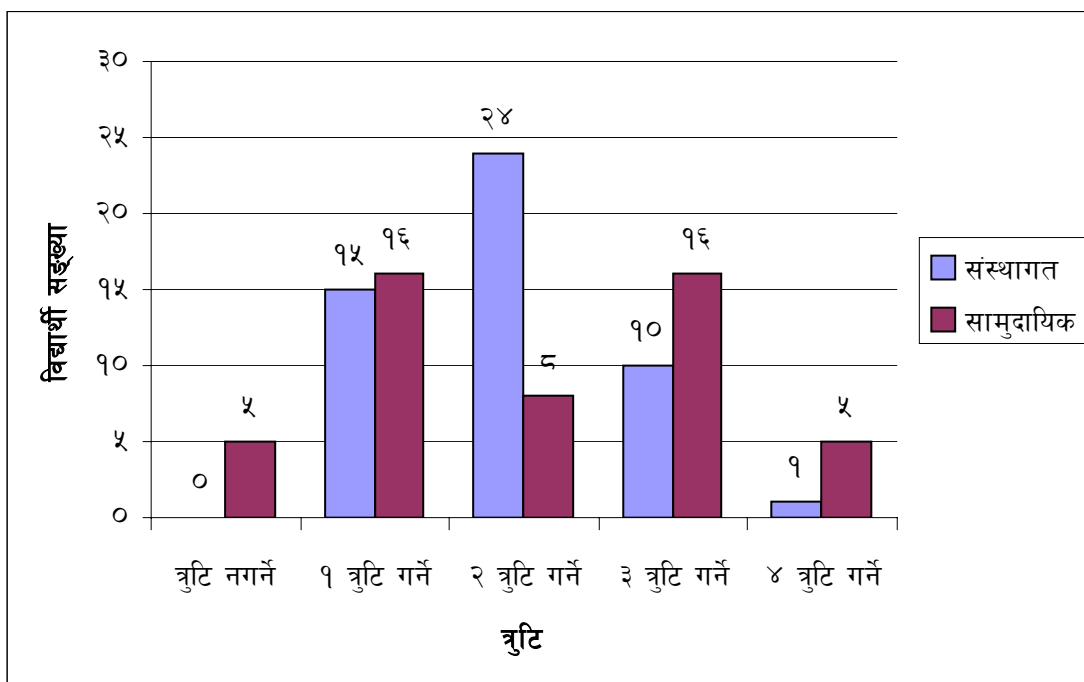
तालिका नं. ५.५

सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीले गरेका आदर पक्षको त्रुटिको तथ्याङ्क

कुल विद्यार्थी सङ्ख्या	त्रुटि नगर्ने		१ गल्ती गर्ने		२ गल्ती गर्ने		३ गल्ती गर्ने		४ गल्ती गर्ने	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
सामुदायिक विद्यालय (५०)	५	१०	१६	३२	८	१६	१६	३२	५	१०
संस्थागत विद्यालय (५०)	०	०	१५	३०	२४	४८	१०	२०	१	१

स्तम्भ चित्र नं. ५.५

सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीले आदर पक्षमा गरेका त्रुटिको तथ्याङ्क

प्रस्तुत तालिका र स्तम्भ चित्रअनुसार सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका १०० जना तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनको आदर पक्षमा गरेका त्रुटिलाई हेर्दा गल्ती नगर्ने सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थी ५ जना (१० प्रतिशत) रहेको छ भने संस्थागत विद्यालयको ० प्रतिशत रहेको छ । त्यस्तै १ त्रुटि गर्ने सामुदायिक विद्यालयका तामाङभाषी विद्यार्थीहरू १६ जना (३२ प्रतिशत) रहेको छ भने संस्थागत विद्यालयको विद्यार्थी १५ जना (३० प्रतिशत) रहेको छ । त्यसैगरी २ त्रुटि गर्ने सामुदायिक विद्यालयका तामाङभाषी विद्यार्थीहरू ८ जना (१६ प्रतिशत) रहेका छन् भने संस्थागत विद्यालयका २४ जना (४८ प्रतिशत) रहेका छन् । त्यस्तै ३ त्रुटि गर्ने सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थी १६ जना (३२ प्रतिशत) रहेको छ भने संस्थागत विद्यालयको १० जना (२० प्रतिशत) रहेको छ । त्यसैगरी ४ वटा त्रुटि गर्ने सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थी ५ जना (१० प्रतिशत) रहेको छ भने संस्थागत विद्यालयका तामाङभाषी विद्यार्थी १ जना (१ प्रतिशत) रहेको छ ।

माथिको तथ्याङ्कलाई तुलनात्मक रूपमा अध्ययन गर्दा वाक्यगठनको आदर पक्षमा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूभन्दा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरू सबल रहेको पाइयो । आदर पक्षमा सामुदायिक विद्यालयको ५ जना (१० प्रतिशत) विद्यार्थी हुनु र संस्थागतको ० प्रतिशत हुनुले प्रस्ट छ । साथै २ त्रुटि गर्नेमा पनि संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थी २४ जना (४८ प्रतिशत) रहनु र सामुदायिकको ८ जना (१६ प्रतिशत) हुनुले पनि संस्थागत विद्यालयको विद्यार्थीको वाक्यगठनको आदर पक्ष कमजोर भएको हो । समग्रतामा हेर्दा पनि १ देखि ४ त्रुटि गर्ने संस्थागतको ५० जना (१०० प्रतिशत) विद्यार्थी नै पर्नु र सामुदायिकको ४५ जना (९०) प्रतिशत रहनुले पनि यस कुरालाई प्रस्ट पारेको छ ।

अध्याय छ

लैङ्गिकताका आधारमा वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको तुलनात्मक अध्ययन

पृष्ठभूमि

यस अध्यायमा लैङ्गिकताका आधारमा तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनको विविध पक्षहरू (लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल र आदर) मा गर्ने त्रुटिहरूको विश्लेषण गरिएको छ । यहाँ तामाङभाषी विद्यार्थीले प्राप्त गरेको प्राप्ताङ्कलाई तालिका र स्तम्भ चित्रको निर्माण गरी व्याख्या तथा विश्लेषण गरिएको छ :

६.१ तामाङभाषी छात्र र छात्राले लिङ्ग पक्षमा गरेका त्रुटिको तुलनात्मक स्थिति

यस उपशीर्षकमा मकवानपुर जिल्लाको कक्षा चारमा अध्ययनरत तामाङभाषी सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका १०० जना विद्यार्थीहरूले लिङ्ग पक्षमा गरेका त्रुटिलाई तुलनात्मक अध्ययन विश्लेषण छात्र र छात्राका आधारमा गरिएको छ । विद्यार्थीहरूले गरेका त्रुटिको तथ्याङ्कलाई तालिका र स्तम्भचित्रमा देखाइ व्याख्या तथा विश्लेषण गरिएको छ ।

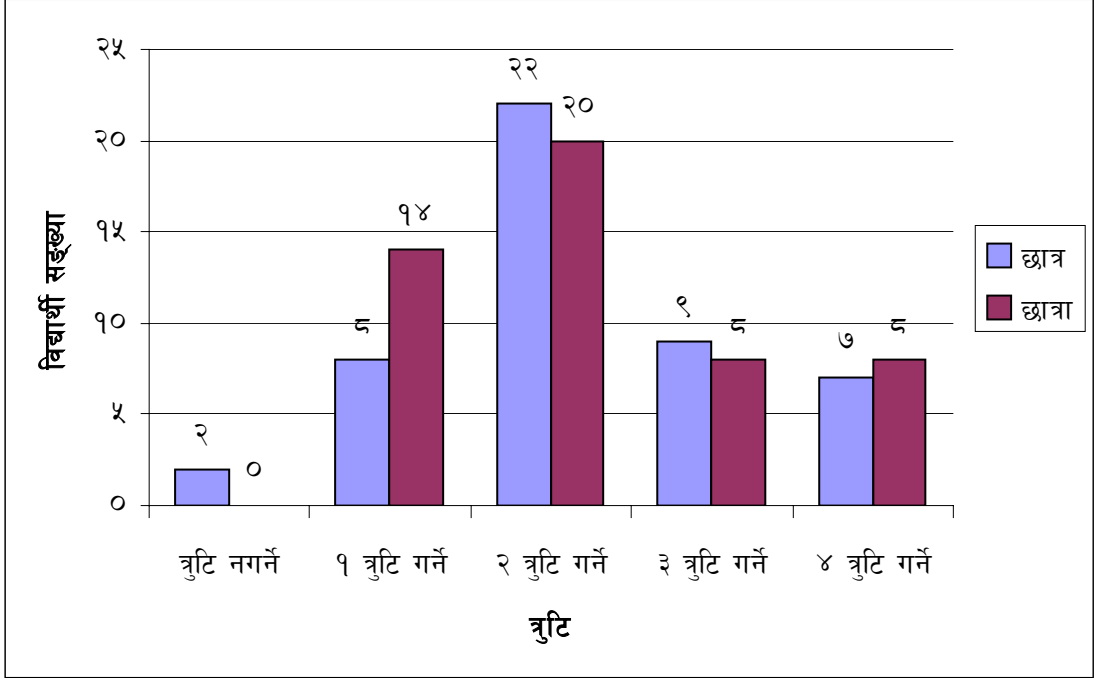
तालिका नं. ६.१

छात्र र छात्राले लिङ्ग पक्षमा गरेको त्रुटिको तथ्याङ्क

कुल विद्यार्थी सङ्ख्या	त्रुटि नगर्ने		१ गल्ती गर्ने		२ गल्ती गर्ने		३ गल्ती गर्ने		४ गल्ती गर्ने	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
छात्र (५०)	२	४	८	१६	२२	४४	९	१८	७	१४
छात्रा (५०)	०	०	१४	२८	२०	४०	८	१६	८	१६

स्तम्भ चित्र नं. ६.१

छात्र र छात्राले लिङ्ग पक्षमा गरेका त्रुटिको तुलना

माथिको तालिका र स्तम्भ चित्र अनुसार मकवानपुर जिल्लाका कक्षा चारमा अध्ययनरत तामाङभाषी छात्र र छात्राको लिङ्गका आधारमा त्रुटिको विश्लेषण गर्दा जम्मा ५० जना छात्रामध्ये लिङ्ग पक्षमा त्रुटि नगर्ने छात्रा १ जना (१ प्रतिशत) रहेको छ भने ५० छात्रमध्ये २ जना (४ प्रतिशतले) लिङ्ग पक्षमा कुनै त्रुटि गरेका छैनन्। त्यसैगरी १ त्रुटि गर्ने तामाङभाषी छात्रा विद्यार्थी १४ जना (२८ प्रतिशत) रहेको पाइयो भने छात्र विद्यार्थी ८ जना (१६ प्रतिशत) रहेको पाइयो। त्यस्तै २ त्रुटि गर्ने छात्रा २० जना (४० प्रतिशत) रहेको पाइयो भने छात्र विद्यार्थीहरू २२ जना (४४ प्रतिशत) रहेको पाइयो। त्यसैगरी ३ त्रुटि गर्ने छात्रा विद्यार्थी ८ जना (१६ प्रतिशत) रहेको छ भने छात्र विद्यार्थीहरू ९ जना (१८ प्रतिशत) रहेको छ। त्यस्तै ४ वटै त्रुटि गर्ने छात्रा विद्यार्थी ८ जना (१६ प्रतिशत) रहेको पाइयो भने छात्र विद्यार्थी ७ जना (१४ प्रतिशत) रहेको पाइयो। निर्देशकको आधारमा वाक्य परिवर्तन गर्ने प्रश्न नहुने छात्रहरू २ जना (४ प्रतिशत) रहेका छन्।

तामाङभाषी छात्र र छात्राले वाक्यगठनको लिङ्ग पक्षमा गरेका त्रुटिको तथ्याङ्कलाई तुलना गरी हेर्दा छात्राभन्दा छात्रहरूले कम त्रुटि गरेको पाइन्छ। यहाँ छात्रले त्रुटि नगर्ने

विद्यार्थीको सङ्ख्या ४ जना (८ प्रतिशत) हुनु र छात्राको सङ्ख्या ० हुनुले र १ वटा त्रुटि गर्ने छात्रको सङ्ख्या ८ जना (१६ प्रतिशत) र छात्राको १४ जना (२८ प्रतिशत) हुनुले पनि वाक्यगठनमा कम त्रुटि गर्ने छात्रा भन्दा छात्र नै भएको पुष्टि हुन्छ । ३ र ४ वटा त्रुटि गर्ने विद्यार्थी सङ्ख्यामा छात्राको सङ्ख्या २ र १ ले घटे पनि ४ वटा त्रुटि गर्नेमा पुनः १ जना बढेको छ । यसर्थ समग्रमा हेर्दा वाक्यगठनको लिङ्ग पक्षमा छात्रका तुलनामा छात्रा सबल देखिएका छन् ।

६.२ तामाङभाषी छात्र र छात्राको वचन पक्षमा गरेका त्रुटिको तुलनात्मक स्थिति

यस शीर्षकमा कक्षा चारमा अध्ययनरत तामाङभाषी छात्र र छात्रा विद्यार्थीले गरेका त्रुटिलाई तुलनात्मक रूपमा व्याख्या तथा विश्लेषण गरिएको छ । विद्यार्थीको प्राप्ताङ्कको तथ्याङ्कलाई यहाँ तालिका र स्तम्भ चित्रमा प्रस्तुत गरिएको छ । वचनका पक्षमा कक्षा चारका तामाङभाषी छात्र र छात्राहरूले गरेको त्रुटिलाई लैङ्गिकताका आधारमा तुलनात्मक विश्लेषण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

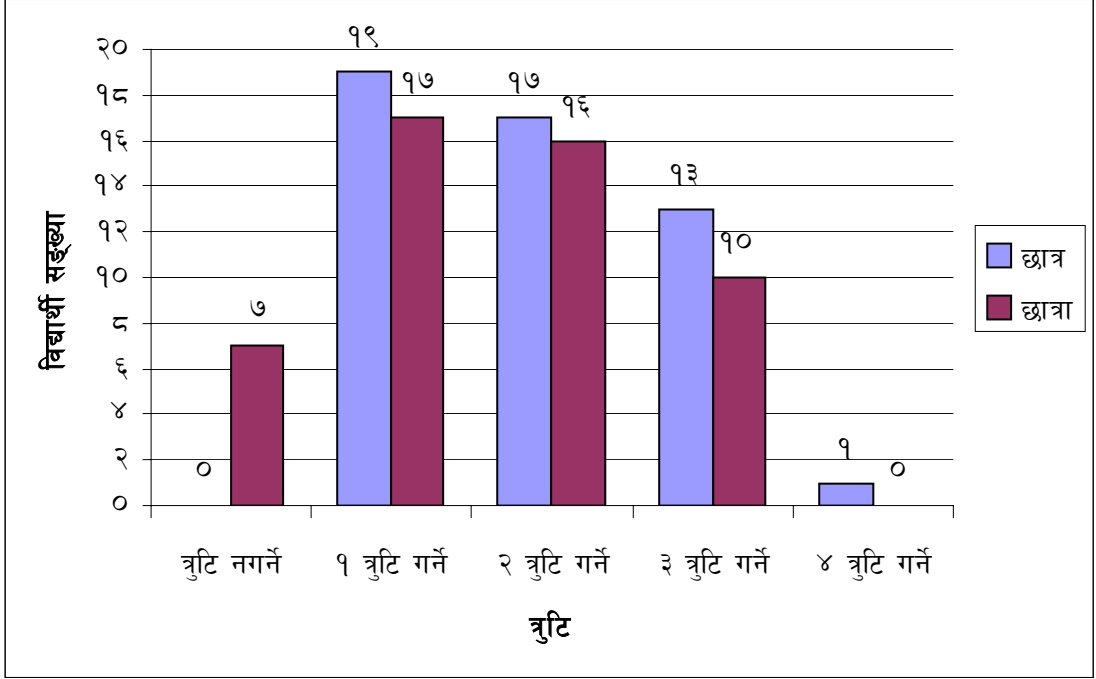
तालिका नं. ६.२

छात्र र छात्राले वचन पक्षमा गरेका त्रुटिको तथ्याङ्क

कुल विद्यार्थी सङ्ख्या	त्रुटि नगर्ने		१ गल्ती गर्ने		२ गल्ती गर्ने		३ गल्ती गर्ने		४ गल्ती गर्ने	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
छात्र (५०)	०	०	१९	३८	१७	३४	१३	२६	१	१
छात्रा (५०)	७	१४	१७	३४	१६	३२	१०	२०	०	०

स्तम्भ चित्र नं. ६.२

छात्र र छात्राले वचन पक्षमा गरेका त्रुटिको तुलनात्मक अध्ययन

माथि प्रस्तुत तालिका र स्तम्भ चित्रका अनुसार कक्षा चारका तामाङभाषी छात्राले वचनमा त्रुटि नै नगरेका छात्राहरु ७ जना (१४ प्रतिशत) रहेका छन् भने त्रुटि नै नगर्ने छात्रको सङ्ख्या ० प्रतिशत रहेको छ । त्यस्तै १ त्रुटि गर्ने तामाङभाषी छात्राहरु १७ जना (३४ प्रतिशत) रहेका छन् भने छात्र विद्यार्थीहरु १९ जना (३८ प्रतिशत) रहेका छन् । त्यसैगरी २ त्रुटि गर्ने छात्राहरु १६ जना (३२ प्रतिशत) रहेका छन् भने छात्रहरु १७ जना (३४ प्रतिशत) रहेका छन् । त्यस्तै ३ त्रुटि गर्ने तामाङभाषी छात्राहरु १० जना (२० प्रतिशत) रहेका छन् भने तामाङभाषी छात्रहरु १३ जना (२६ प्रतिशत) रहेका छन् । ४ वटै प्रश्नको उत्तरमा त्रुटि गर्ने छात्रा ० प्रतिशत रहेको छ भने छात्रको १ जना (१ प्रतिशत) रहेको छ ।

यस तथ्याङ्कलाई हेर्दा ३/४ त्रुटि गर्ने विद्यार्थीलाई निम्न स्तरकोमा राख्दा छात्रालाको स्तर छात्राको भन्दा राम्रो रहेको पाइन्छ । जहाँ छात्रा २० प्रतिशत छन् भने छात्रा २७ प्रतिशत रहेका छन् । वचनको १ र २ त्रुटि गर्ने विद्यार्थीहरु पनि तुलनात्मक रूपमा छात्राभन्दा छात्र धेरै छन् । यसलाई मध्यम स्तरकोमा राख्दा छात्रा ६६ प्रतिशत रहेको पाइन्छ भने छात्र ७२ प्रतिशत रहेको पाइन्छ । उच्च स्तरमा छात्रको सङ्ख्या ० प्रतिशत रहनु र

छात्राको १४ प्रतिशत रहनु साथै मध्यम र निम्न स्तरमा पनि छात्रभन्दा छात्राको सङ्ख्या कम हुनुले पनि नेपाली वाक्यगठनको वचन पक्षमा छात्र तामाङभाषीले भन्दा छात्रा तामाङभाषीले कम त्रुटि गरेको पुष्टि हुन्छ ।

६.३ तामाङभाषी छात्र र छात्राले पुरुष पक्षमा गरेका त्रुटिको तुलनात्मक स्थिति

तामाङभाषी विद्यार्थीले नेपाली वाक्यगठनको पुरुष पक्षमा गरेका त्रुटिलाई यस उपशीर्षकमा छात्र र छात्रा अर्थात् लैङ्गिकताका आधारमा विश्लेषण गरिएको छ । विद्यार्थीको प्राप्ताङ्कलाई यहाँ तथ्याङ्कसहित तालिका र स्तम्भ चित्रमा देखाइ व्याख्या तथा विश्लेषण गरिन्छ ।

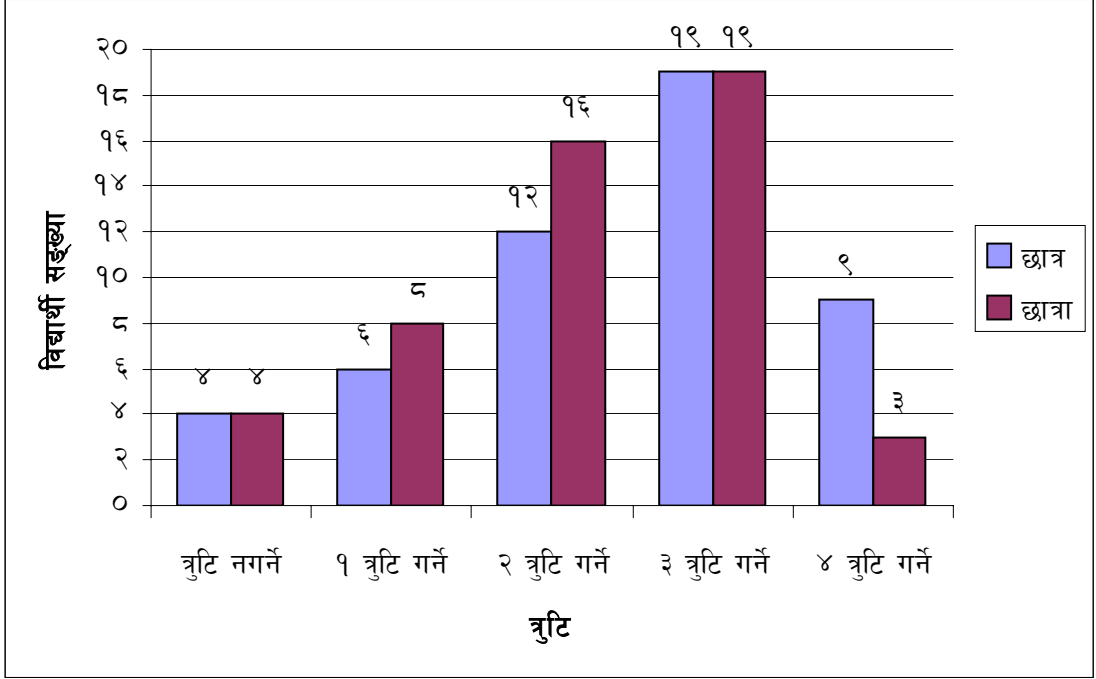
तालिका नं. ६.३

छात्र र छात्राले पुरुष पक्षमा गरेका त्रुटिहरूको तथ्याङ्क

कुल विद्यार्थी सङ्ख्या	त्रुटि नगर्ने		१ गल्ती गर्ने		२ गल्ती गर्ने		३ गल्ती गर्ने		४ गल्ती गर्ने	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
छात्र (५०)	४	८	६	१२	१२	२४	१९	३८	९	१८
छात्रा (५०)	४	८	८	१६	१६	३२	१९	३८	३	६

स्तम्भ चित्र नं. ६.३

तामाङभाषी छात्र र छात्राले पुरुष पक्षमा गरेका त्रुटिको अध्ययन

माथिको प्रस्तुत तालिका र चित्रका अनुसार तामाङभाषी ५०/५० छात्र र छात्रामध्ये ४/४ जना (८/८ प्रतिशत) विद्यार्थीले पुरुष पक्षमा त्रुटि गरेका छैनन् । त्यस्तै पुरुष पक्षमा १ त्रुटि गर्ने छात्रहरू ६ जना (१२ प्रतिशत) रहेको छन् भने छात्राहरू ८ जना (१६ प्रतिशत) रहेका छन् । २ त्रुटि गर्ने तामाङभाषी छात्रहरू १२ जना (२४ प्रतिशत) रहेका छन् भने छात्राहरू १६ जना (३२ प्रतिशत) रहेका छन् । त्यसैगरी ३ त्रुटि गर्ने छात्रको सङ्ख्या १९ र छात्राको पनि १९ जना (३८/३८ प्रतिशत) रहेका छन् । त्यस्तै ४ वटै त्रुटि गर्ने छात्रहरूको सङ्ख्या ९ जना (१८ प्रतिशत) रहेको छ भने छात्राहरू ३ जना (६ प्रतिशत) रहेका छन् ।

माथिको तथ्याङ्क तुलनात्मक अध्ययन गरी विश्लेषण गर्दा वाक्यगठनको पुरुष पक्षमा गर्ने त्रुटिहरू छात्र र छात्राहरूको क्षमता समान रहेको पाइयो । त्रुटि नगर्ने छात्र र छात्राको सङ्ख्या ४/४ जना (८/८ प्रतिशत) छ र ३ त्रुटि गर्ने विद्यार्थी सङ्ख्या पनि १९/१९ जना (३८/३८ प्रतिशत) रहेको छ । २ र ३ त्रुटि गर्ने छात्र ८/१६ (१६/३२ प्रतिशत) देखियो र छात्र ६/१२/१२/२४ प्रतिशत) देखि यसमा छात्रभन्दा छात्रा कमजोर र ४ त्रुटि गर्नेमा छात्र ९ जना (१८ प्रतिशत) र छात्रा ३ जना (६ प्रतिशत) यसमा छात्राभन्दा

छात्र कमजोर देखिए तापनि समग्रमा १।२।३।४ त्रुटि गर्ने विद्यार्थी रहेकाले छात्र र छात्राको वाक्यगठनमा पुरुष पक्षमा गरेका त्रुटि जोड्दा ४६/४६ जना समान देखिएको छ । यसरी हेर्दा छात्र र छात्रा दुबै वाक्यगठनको पुरुष पक्षमा कमजोर रहेको पाइयो ।

६.४ तामाङभाषी छात्र र छात्राले काल पक्षमा गरेका त्रुटिको तुलनात्मक स्थिति

यस शीर्षकमा नमुना छनोटमा परेका कक्षा चारका तामाङभाषी विद्यार्थीले कालमा गरेका त्रुटिहरूलाई लिङ्गका आधारमा (छात्र-छात्रा) व्याख्या गरिएको छ । अतः यहाँ विद्यार्थीको प्राप्ताङ्कको तथ्याङ्कलाई आधार बनाइ तालिका र स्तम्भ चित्रसहित व्याख्या तथा विश्लेषण गरिएको छ :

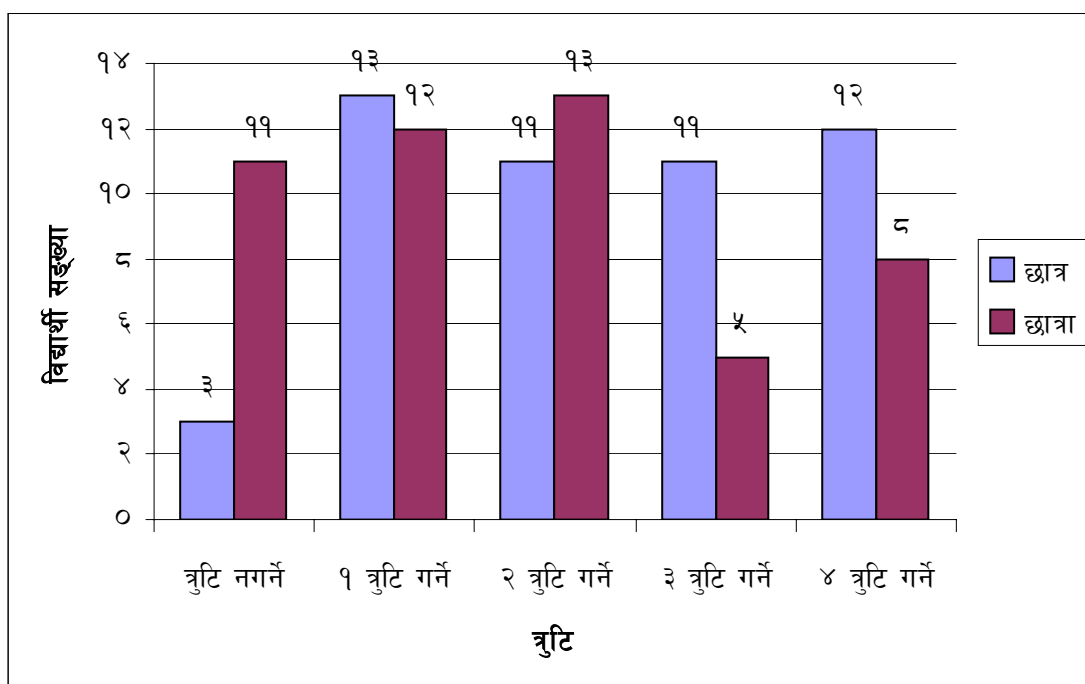
तालिका नं. ६.४

तामाङभाषी छात्र र छात्राले काल पक्षमा गरेका त्रुटिको तथ्याङ्क

कुल विद्यार्थी सङ्ख्या	त्रुटि नगर्ने		१ गल्ती गर्ने		२ गल्ती गर्ने		३ गल्ती गर्ने		४ गल्ती गर्ने	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
छात्र (५०)	३	६	१३	२६	११	२२	११	२२	१२	२४
छात्रा (५०)	११	२२	१२	२४	१३	२६	५	१०	८	१६

स्तम्भ चित्र नं. ६.४

तामाङभाषी छात्र र छात्राले काल पक्षमा गरेका त्रुटिको

प्रस्तुत तालिका र स्तम्भचित्रका अनुसार नमुना छनोटमा परेका ५०/५० जना छात्र र छात्रा तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले गरेका त्रुटिको तथ्याङ्कलाई हेर्दा पुरुष पक्षमा त्रुटि नगर्ने छात्र ४ जना (८ प्रतिशत) रहेको छ भने छात्राको सङ्ख्या ११ जना (२२ प्रतिशत) रहेका छन् । त्यस्तै १ त्रुटि गर्ने छात्र विद्यार्थी १३ जना (२६ प्रतिशत) रहेको छ भने छात्रा १२ जना (२४ प्रतिशत) रहेको छ । त्यसैगरी २ त्रुटि गर्ने छात्र विद्यार्थीहरू ११ जना (२२ प्रतिशत) रहेका छन् भने छात्रा १३ जना (२६ प्रतिशत) रहेका छन् । त्यस्तै ३ त्रुटि गर्ने छात्र विद्यार्थीको सङ्ख्या ११ जना (२२ प्रतिशत) रहेका छन् भने छात्रा विद्यार्थीको सङ्ख्या ५ जना (१० प्रतिशत) रहेको छ । त्यसैगरी ४ वटै त्रुटि गर्ने छात्र विद्यार्थी १२ जना (२४ प्रतिशत) रहेको छ भने छात्रा विद्यार्थी ५ जना (१० प्रतिशत) रहेको छ ।

छात्र र छात्राले नेपाली वाक्यगठनको कालपक्षमा गरेका त्रुटिहरूलाई तुलनात्मक रूपमा हेर्दा छात्रको भन्दा छात्राको वाक्यगठन सबल रहेको पाइयो । काल पक्षमा त्रुटि नगर्ने छात्राको सङ्ख्या ११ जना (२२ प्रतिशत) हुनु र छात्रको सङ्ख्या ४ जना (८ प्रतिशत) रहनुले यो कुरा प्रस्ट हुन्छ । साथै तिनवटा र चारवटा त्रुटि गर्ने छात्रको सङ्ख्या पनि छात्राको

सङ्ख्याभन्दा धेरै छ । ३ र ४ वटा काल पक्षमा त्रुटि गर्ने विद्यार्थी सङ्ख्या ११/१२ (२२ प्रतिशत/२४ प्रतिशत) रहेको छ भने छात्राको पनि ३ र ४ वटा त्रुटि गर्ने सङ्ख्या क्रमशः ५/८ (१० प्रतिशत/१६ प्रतिशत) रहेको छ । यसमा पनि छात्राभन्दा छात्राले वाक्यगठन धेरै त्रुटि गरेको पाइयो । अतः समग्रमा हेर्दा तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले छात्र र छात्रामा नेपाली वाक्यगठनको काल पक्षमा छात्राभन्दा छात्राले धेरै त्रुटि गरेको पाइयो ।

६.५ तामाङभाषी छात्र र छात्राले आदर पक्षमा गरेका त्रुटिको तुलनात्मक स्थिति

यस उपशीर्षकमा तामाङभाषी विद्यार्थीले आदर पक्षमा गरेका त्रुटिलाई लैङ्गिकताका आधारमा (छात्र/छात्रा) विश्लेषण गरिएको छ । साथै तथ्याङ्कलाई तालिका र स्तम्भ चित्रमा समेत देखाइ व्याख्या तथा विश्लेषण गरिएको छ ।

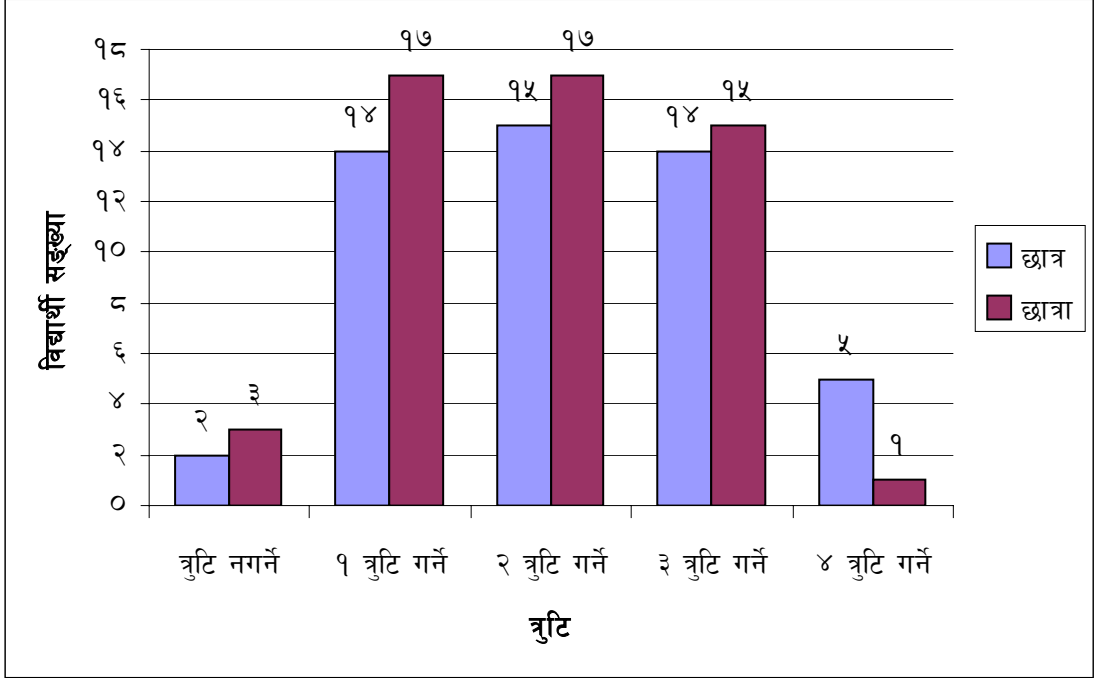
तालिका नं. ६.५

तामाङभाषी छात्र र छात्राले आदर पक्षमा गरेका त्रुटिको तथ्याङ्क

कुल विद्यार्थी सङ्ख्या	त्रुटि नगर्ने		१ गल्ती गर्ने		२ गल्ती गर्ने		३ गल्ती गर्ने		४ गल्ती गर्ने	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
छात्र (५०)	२	४	१४	२८	१५	३०	१४	२८	५	१०
छात्रा (५०)	३	६	१७	३४	१७	३४	१५	३०	१	१

स्तम्भ चित्र नं. ६.५

तामाङभाषी छात्र र छात्राले आदर पक्षमा गरेका त्रुटि

माथि प्रस्तुत तालिका र स्तम्भचित्रका अनुसार नमुना छनोटमा परेका ५० छात्र र ५० छात्रा तामाङभाषी विद्यार्थीले वाक्यगठनको लिङ्ग पक्षमा गरेको त्रुटिलाई हेर्दा त्रुटि नगर्ने छात्र विद्यार्थीको सङ्ख्या २ जना (४ प्रतिशत) रहेको छ भने छात्राको सङ्ख्या ३ जना (६ प्रतिशत) रहेको छ । १ त्रुटि गर्ने छात्रको सङ्ख्या १४ जना (२८ प्रतिशत) रहेको छ भने छात्राको सङ्ख्या १७ जना (३४ प्रतिशत) रहेको छ । त्यस्तै २ त्रुटि गर्ने छात्रको सङ्ख्या १५ जना (३० प्रतिशत) रहेका छन् भने छात्रा १७ जना (३४ प्रतिशत) रहेका छन् । आदरको ३ वटा त्रुटि गर्ने विद्यार्थीको तथ्याङ्क हेर्दा छात्रहरू १४ जना (२८ प्रतिशत) रहेको छ भने छात्राहरू १२ जना (२४ प्रतिशत) रहेको छ । ४ वटा त्रुटि गर्ने छात्रको सङ्ख्या ५ जना (१० प्रतिशत) रहेको छ भने छात्राको सङ्ख्या १ जना (१ प्रतिशत) रहेको छ ।

नेपाली वाक्यगठनमा तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले आदर पक्षमा छात्र र छात्राले गरेको त्रुटिहरूको तुलनात्मक अध्ययन गर्दा छात्रको भन्दा छात्राको वाक्यगठन क्षमता सबल रहेको छ । वाक्यगठनको आदरमा त्रुटि नगर्ने छात्रा ३ जना (६ प्रतिशत) हुन र छात्र २ जना (४ प्रतिशत) हुनु साथै ४ त्रुटि गर्ने विद्यार्थीहरूमा छात्रको सङ्ख्या ५ (१० प्रतिशत) हुनु र

छात्राको सङ्ख्या १ जना (१ प्रतिशत) हुनुले पनि यस कुराको पुष्टि हुन्छ । १, २, ३ त्रुटि गर्ने विद्यार्थीहरूको सङ्ख्यामा छात्रभन्दा छात्रा धेरै छन् । जस्तै: १, २, ३ त्रुटि गर्ने छात्राको सङ्ख्या क्रमशः १७, १७, १२ (३४/३४/२४ प्रतिशत) रहेको छ भने छात्रको सङ्ख्या त्रुटि १, २, ३ गर्ने क्रमशः १४, १५, १४ (२८/३०/२८ प्रतिशत) रहेको छ । १, २, ३ त्रुटि गर्ने विद्यार्थीको सङ्ख्या हेर्दा छात्रा कमजोर देखिए पनि समग्रतामा हेर्दा छात्र कमजोर देखिन्छ । त्रुटियुक्त प्रतिक्रिया जनाउने छात्र ४८ जना हुनु र छात्र ४७ जना हुनुले छात्राभन्दा छात्र वाक्यगठनमा कमजोर देखिएको हो ।

अध्याय सात

सारांश निष्कर्ष र उपयोगिता

७.१ सारांश

मानक र स्तरीय भाषिक रूपको प्रयोग गरी भाषिक व्यवहार सम्पन्न गर्नको लागि विद्यार्थीमा सङ्गतिपूर्ण वाक्य निर्माण गर्न सक्ने क्षमता हुन आवश्यक छ । वाक्यगठनको लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल र आदर जस्ता पक्षमा त्रुटि नभएमा मात्र स्तरीय र शुद्ध वाक्य निर्माण हुन्छ । भाषाको मौखिक रूपको साथसाथै लिखित रूपमा पनि शुद्ध र स्तरीय साथै त्रुटि रहित वाक्य निर्माण गर्न वाक्य गठन शिक्षणको महत्त्व छ । त्रुटि विश्लेषणमा आधारित प्रस्तुत शोध अध्ययन कक्षा चारमा अध्ययनरत तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्य गठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन विश्लेषणमा केन्द्रित रहेको छ ।

प्रस्तुत अध्ययनको पहिलो अध्ययनमा शोधको परिचय शीर्षक राखिएको छ । शोधको परिचयमा भाषाको परिचय (यसै भित्र भाषालाई स्तरीय बनाउन वाक्यगठन शिक्षणको महत्त्व, तामाङभाषी विद्यार्थीले नेपाली वाक्यगठनमा त्रुटि गर्नुका कारण, वाक्यगठन शिक्षणको आवश्यकता) दर्शाइएको छ भने समस्या कथनअन्तर्गत मकवानपुर जिल्लाका तामाङभाषी विद्यार्थीले नेपाली वाक्यगठन गर्दा कस्ता त्रुटिहरू गर्दछन्, सामुदायिक र संस्थागत साथसाथै छात्र र छात्रका बिचमा वाक्यगठनका क्रममा गर्ने त्रुटिहरू कस्ता छन् भनी समस्याको रूपमा लिइएको छ । यसैगरी विद्यार्थीले गर्ने त्रुटिलाई व्याकरणात्मक कोटिको रूपमा अध्ययन गर्नु, विद्यालय प्रकृति र लैङ्गिकताका आधारमा ती त्रुटिलाई तुलनात्मक रूपमा विश्लेषण गर्नु र त्रुटि निराकरणका उपायहरू प्रस्तुति गर्नुलाई शोधको उद्देश्यका रूपमा राखिएको छ । सीमाको रूपमा थाहा न.पा.का ५ सामुदायिक र ५ संस्थागत विद्यालय समावेश हुने, तामाङभाषी छात्र ५० र छात्रा ५० गरी १०० जना विद्यार्थी मात्र शोधमा संलग्न हुने मध्यमान मानक विचलन, तालिका र स्तम्भ चित्रद्वारा व्याख्या गरिने र ती त्रुटिलाई विद्यालयमा प्रकृति, लैङ्गिकताका आधारमा विश्लेषण गरिने भनेर तोकिएको छ ।

अध्याय दुईमा पूर्वकार्यको समीक्षा र सैद्धान्तिक अवधारणा समावेश छ । यस अन्तर्गत पूर्वकार्यको समीक्षाभित्र पुस्तक समीक्षामा अहिलेसम्म लेखिएका विभिन्न लेखकका वाक्यगठन र त्रुटि विश्लेषण समावेश भएका र शोधकार्यको पुनरावलोकनभित्र विभिन्न

जिल्लाका विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता, विद्यार्थीले वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिको अध्ययन आदि शीर्षकमा गरिएका शोधार्थीहरूका शोधपत्रहरूको अध्ययन गरी वाक्यगठनको महत्त्वपूर्ण पक्षहरूलाई उल्लेख गरिएको छ, भने सैद्धान्तिक अवधारणा अन्तर्गत विभिन्न लेखकका पुस्तकमा समावेश भएका शोधशीर्षकसँग सम्बन्धित शीर्षकहरू उल्लेख गरिएको छ । यसमा नेपाली वाक्यगठनका आधारभूत संरचनात्मक ढाँचाहरू, लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल र आदर साथै यिनको शिक्षण कार्यकलाप र अन्तिममा निष्कर्ष समेत प्रस्तुत गरिएको छ ।

अध्याय तिनमा शोधकार्यमा प्रयोग गरिएका विधिहरूको उल्लेख गरिएको छ । शोधकार्यमा प्रयोग गरिएका पुस्तकालयीय अध्ययन क्षेत्रीय अध्ययन विधि र नमुना सर्वेक्षण विधिको विश्लेषण गरिएको छ । अध्ययनको प्रक्रियाअन्तर्गत जनसङ्ख्या पहिचान, नमुना छनोट, सामाग्री तथ्याङ्क सङ्कलन स्रोतहरू (प्राथमिक र द्वितीय) सामग्री निर्माण, सामाग्रीको पूर्वपरीक्षण, परीक्षण कार्यान्वयन, तथ्याङ्क सङ्कलन, तथ्याङ्क विश्लेषण र अध्ययनको विश्लेषण र अध्ययनको रूपरेखाको व्याख्या गरिएको छ । यी सबै प्रक्रिया र विधिको माध्यमबाट मकवानपुर जिल्लाको कक्षा चारमा अध्ययनरत सामुदायिक पाँच र संस्थागत पाँच विद्यालयका १०० जना तामाङभाषीमा ५० छात्र ५० छात्रालाई सहभागी गराई तथ्याङ्क सङ्कलन र विश्लेषण गरिएको छ ।

अध्याय चारमा विद्यार्थीले गरेका त्रुटिहरूलाई समग्रमा तालिकीकरण र व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ । यसमा समग्र विद्यालयको, समग्र संस्थागत विद्यालयको, समग्र सामुदायिक विद्यालयको, समग्र छात्रको, समग्र छात्राको साथै वाक्यगठनको विभिन्न पक्षहरूको लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल र आदरमा गरेका समग्र त्रुटिको पनि व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ ।

अध्याय पाँचमा विद्यालयका प्रकृतिका आधारमा तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गरेका त्रुटिहरूको तुलनात्मक अध्ययन गरिएको छ । विद्यालय प्रकृतिका आधारमा विद्यालयलाई सामुदायिक र संस्थागत गरी दुई भागमा विभाजन गरी अध्ययन गरिएको छ । यसमा सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूले गरेका त्रुटिहरूलाई तालिकीकरण गरी स्तम्भ चित्रमा देखाई तुलनात्मक रूपमा व्याख्या तथा विश्लेषण गरिएको छ ।

अध्याय छ मा पनि लैङ्गिकताका आधारमा छात्र र छात्राले वाक्यगठनको लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल र आदर पक्षहरूमा गरेका त्रुटिहरूलाई तालिका र स्तम्भ चित्रमा देखाई तुलनात्मक रूपमा ब्याख्या तथा विश्लेषण गरिएको छ ।

अध्याय सातमा सारांश, निष्कर्ष, उपयोगिता समावेश गरिएको छ । यसका साथै त्रुटि हुनाका कारणहरू निराकरणका उपायहरू पनि समावेश गरिएका छन् । यस शोध अध्याय सातसम्म मात्र विस्तारित भएको छ ।

तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको मापन गर्न वाक्यगठनका लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल र आदर पक्षका विकल्प छनोट गर्ने १० प्रश्न, निर्देशनको आधारमा वाक्य परिवर्तन गर्ने १० प्रश्न र एउटा 'मेरो विद्यालय' शीर्षकमा स्वतन्त्र लेखनसम्बन्धी प्रश्न बनाइ परीक्षण गरिएको छ । परीक्षणबाट प्राप्त प्राप्ताङ्कलाई सयमा कन्भर्ट गरी प्रस्तुत गरिएको छ । विद्यार्थीले लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल र आदर पक्षमा गरेका त्रुटिलाई १ त्रुटि गर्ने, २ त्रुटि गर्ने, ३ त्रुटि गर्ने, ४ त्रुटि गर्ने र त्रुटि नगर्ने भनी छुट्याएर तालिकिकरण गरी स्तम्भ चित्रमा समेत देखाइ विश्लेषण गरिएको छ । मध्यमान मानक विचलन प्रतिशत आदि समेत निकाली विद्यार्थीले गरेका त्रुटिहरू केलाइएको छ ।

७.२ निष्कर्ष

पहिलो, दोस्रो वा विदेशी जुनसुकै भाषा सिकाइको क्रममा पनि त्रुटि हुने गर्दछन् त्यसैले भाषा सिकाइमा त्रुटि हुनुलाई स्वभाविक प्रक्रिया मानिन्छ । मकवानपुर जिल्लाका कक्षा चारमा अध्ययनरत तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनको लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल र आदर पक्षहरूमा पनि त्रुटि गरेका छन् । ती तामाङभाषी विद्यार्थीहरूका लागि नेपाली भाषा दोस्रो भाषा हो । अतः यहाँ मकवानपुर जिल्लाका कक्षा चारमा अध्ययनरत तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गरेका त्रुटिको अध्ययनबाट निम्नलिखित निष्कर्षहरू निकालिएको छ ।

१. मकवानपुर जिल्लाको कक्षा चारमा अध्ययनरत दशवटा विद्यालयका १०० जना तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले वाक्यगठनमा प्राप्त गरेको औसत प्राप्ताङ्क ५१.६ रहेको छ भने मानक विचलन १९.३७ रहेको छ । मध्यमानभन्दा माथि अङ्क ल्याउने ५२ जना अर्थात् ५२ प्रतिशत छन् भने मध्यमान भन्दा तलको अङ्क ल्याउने ४८ जना अर्थात् ४८ प्रतिशत रहेका छन् ।

२. सामुदायिक विद्यालयका ५० जना तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले वाक्यगठनमा प्राप्त गरेको औसत प्राप्ताङ्क ४४.१६ रहेको छ भने मानक विचलन १८.१६ रहेको छ । मध्यमान भन्दा बढी अङ्क ल्याउने २६ जना अर्थात् ५२ प्रतिशत रहेका छन् भने मध्यमान भन्दा तलको अङ्क ल्याउने २४ जना अर्थात् ४८ प्रतिशत रहेका छन् ।
३. संस्थागत विद्यालयका ५० जना तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले वाक्यगठनमा प्राप्त गरेको औसत प्राप्ताङ्क ५८.१६ रहेको छ भने मानक विचलन १७.९६ रहेको छ । मध्यमान भन्दा तल र माथिको अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीको सङ्ख्या बराबर २५/२५ जना अर्थात् ५०/५० प्रतिशत रहेका छन् ।
४. तामाङभाषी छात्रा ५० जना विद्यार्थीहरूले वाक्यगठनमा प्राप्त गरेका वाक्यगठनको औसत प्राप्ताङ्क ५५.०८ रहेको छ भने मानक विचलन १५.५६६ रहेको छ । मध्यमान भन्दा माथिको अङ्क ल्याउने ३० जना अर्थात् ६० प्रतिशत रहेका छन् भने मध्यमान भन्दा तलको अङ्क ल्याउने २० जना अर्थात् ४० प्रतिशत रहेका छन् ।
५. छात्र ५० जना तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले वाक्यगठनमा प्राप्त गरेका प्राप्ताङ्कको औसत प्राप्ताङ्क ४६.७४ रहेको छ भने मानक विचलन २०.८४ रहेको छ । मध्यमान भन्दा माथिको अङ्क ल्याउने २७ जना अर्थात् ५४ प्रतिशत रहेका छन् भने मध्यमान भन्दा तलको अङ्क ल्याउने २३ जना अर्थात् ४६ प्रतिशत रहेका छन् ।
६. वाक्यगठनको लिङ्ग प्रयोगसम्बन्धी चारवटा प्रश्नमा १०० जना तामाङभाषी त्रुटि नै नगर्ने विद्यार्थी जम्मा २ जना वा २ प्रतिशत रहेको छ ।
७. वाक्यगठनको वाक्यको प्रयोगमा त्रुटि नगर्ने सात जना (७ प्रतिशत) रहेको छ ।
८. वाक्यगठनको पुरुष प्रयोगमा त्रुटि गर्ने विद्यार्थी ८ जना (८ प्रतिशत) रहेको छ ।
९. वाक्यगठनको काल पक्षमा त्रुटि नगर्ने विद्यार्थी सबैभन्दा बढी १५ जना (१५ प्रतिशत) रहेको छ ।
१०. वाक्यगठनको आदर पक्षमा समग्रमा त्रुटि गर्ने विद्यार्थी ५ जना (५ प्रतिशत) रहेको छ ।

विद्यालय प्रकृतिका आधारमा वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिको तुलनात्रुटिको तुलनात्मक अध्ययन गर्दा लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल र पक्षमा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थी सबल र

सामुदायिक विद्यालय कमजोर साथै आदर पक्षमा सामुदायिक सक्षम र संस्थागत कमजोर देखिन्छ ।

लैङ्गिकताको आधारमा तुलनात्मक रूपमा अध्ययन गर्दा लिङ्ग, पक्षमा छात्राभन्दा छात्र सबल र वचन, काल र आदरमा छात्राभन्दा छात्रा सबल साथै पुरुष पक्षमा छात्र र छात्राको समान त्रुटि गरेर समान क्षमता रहेको पाइयो ।

७.२.१ विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिका कारणहरू

मकवानपुर जिल्लाको कक्षा चारमा अध्ययनरत तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले दोस्रो भाषा लक्ष्य भाषा नेपालीको वाक्यगठन गर्दा वाक्यगठनका विभिन्न पक्षहरूमा त्रुटिहरू देखापर्दछन् । ती त्रुटिहरू देखिनुका मुख्य मुख्य कारणहरू यस प्रकारका छन् :

- तामाङभाषाको बानी परेपछि दोस्रो भाषाको रूपमा नेपाली भाषा सिक्दा वाक्यगठनको क्रममा प्रभाव पार्नु,
- तामाङभाषामा स्त्रीलिङ्ग र पुलिङ्गमा एउटै क्रियापद प्रयोग गर्ने, एकवचनको क्रियापद प्रयोग हुने क्रियापदमा पनि बहुवचनबोधक क्रियापदको प्रयोग गर्ने, उच्च आदरार्थीको प्रयोग गर्ने प्रवृत्ति हुनु,
- वाक्यगठनको सैद्धान्तिक र व्यावहारिक पक्षमा तालमेल मिलाई शिक्षण नगरिनु,
- शिक्षण जिम्मेवार नहुनु र विद्यार्थीमा सिकाइप्रति सचेत हुने प्रवृत्ति कम हुनु,
- द्विभाषिक दक्ष र तालिम प्राप्त शिक्षकको अभाव हुनु,
- नेपाली भाषा जसले पढाए पनि हुन्छ भन्ने गलत दृष्टिकोण राख्नु
- विद्यार्थी केन्द्रित कार्यकलाप, शिक्षण सामग्रीको प्रयोग र राम्रो गर्ने शिक्षकलाई प्रोत्साहन कम हुनु,
- नेपाली भाषा सिकाइको सीमित क्षेत्र मात्र प्राप्त हुनु,
- तामाङभाषा र नेपाली भाषा भिन्न परिवारको भाषा भएकाले समानताभन्दा यी दुइमा भएका भिन्नताहरू खुट्याई शिक्षण गर्न सक्ने खुसीको कमी हुनु ।

७.२.२ त्रुटि निराकरणका लागि अपनाउनु पर्ने सुभावहरू

त्रुटिबिना कुनै चिजको सिकाइ हुदैन चाहे त्यो भाषाकै सम्बन्धनमा पहिलो भाषा वा दोस्रो भाषा नै किन नहोस् । भाषा सिकाइका क्रममा सिकारुले गर्ने त्रुटिलाई स्वभाविक प्रक्रियाका रूपमा लिई स्तरीय र मानक भाषाका मौखिक र लिखित अभिव्यक्ति तर्फ अभिप्रेरित गर्नु पर्दछ । अतः तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको पहिचान गरी विश्लेषण गर्दै ती त्रुटिहरूको निराकरणका लागि अपनाउन सकिने सुभावहरू निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएका छन् :

- तामाङभाषाले प्रभाव पर्ने नेपाली वाक्यगठनको पक्षहरूको पहिचान गरी तुलनात्मक रूपमा प्रयोगमूलक ढङ्गले विद्यार्थीको स्तर मनोविज्ञानअनुरूप शिक्षण गर्ने,
- व्यवहारिक र प्रयोगमूल ज्ञानपश्चात सैद्धान्तिक अवधारणा दिने ,
- शिक्षक जिम्मेवार हुने विषयवस्तुको गहन अध्ययन, छलफल गर्ने र विद्यार्थीहरूलाई वाक्यगठनतर्फ सचेत बनाउने,
- सकेसम्म तामाङ र नेपाली भाषामा दक्ष भएको र तालिम प्राप्त शिक्षकको व्यवस्था गर्ने,
- विद्यार्थी, केन्द्रित विधि, प्रयाप्त वाक्यगठनसंग सम्बन्धित शिक्षण सामग्रीको प्रयोग गर्ने र राम्रो शिक्षकलाई सम्मान गर्ने प्रवृत्तिको विकास गर्ने,
- नेपाली भाषालाई शुद्ध रूपमा विद्यालयमा मात्र प्रयोग गर्नुपर्ने र नेपाली शिक्षकको मात्र शुद्ध र मानक रूपको प्रयोग गर्नुपर्छ भन्ने प्रवृत्ति हटाउनु पर्ने (घर समुदायमा साथै अन्य विषय शिक्षकले पनि स्तरीय भाषा प्रयोगतर्फ सचेत हुने)
- अन्य विषयको शिक्षक नभइ नेपाली भाषा लिएरै पढेका र सकेसम्म तामाङभाषामा पनि दख्खल भएको शिक्षक छनोट गर्ने ।

यसरी तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको मूल जड पत्ता लगाइ, विश्लेषण गरी सबैभन्दा प्रभावकारी निराकरणको पाटोलाई व्यावहारिक रूपमा अङ्गाल्न सकेमा ती त्रुटिहरूको निर्मूल पार्न सहज हुन्छ । यसको लागि हामीले

विद्यार्थीहरूलाई केन्द्रमा राखी उनीहरूको पृष्ठभूमि, स्तर, मनोविज्ञान बुझी पाठ्यक्रमको उद्देश्य ख्याल राखी बाल केन्द्रित विधिको प्रयोग गर्दै, शैक्षिक सामग्रीको पनि सार्थकपूर्ण तरिकाले प्रयोग गर्नु पर्दछ । सबै सबै विद्यार्थी, विषय, शिक्षक, अभिभावक अग्रज, साथीको अठोटपूर्ण र अभ्यासात्मक बानीको विकास गर्ने प्रण भएमा नेपाली भाषाको वाक्यगठनमा मात्र नभई आदनात्मक प्रदानात्मक दुवै सिपमा दक्षता हासिल गर्न सकिन्छ ।

७.३ उपयोगिता

हरेक कार्यको समाप्ति पश्चात् ठोस उपलब्धि प्राप्त हुन्छ । जसले त्यससँग सम्बन्धित सरोकारवालाहरूलाई विविध कार्य सम्पन्न गर्न सहयोग गर्दछ । प्रस्तुत शोध मकवानपुर जिल्लाका कक्षा चारमा अध्ययनरत तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययनमा केन्द्रित छ । अतः यस शोधका उपयोगिताहरूलाई निम्नानुसार नीतिगत तह र प्रयोगात्मक तहमा विभाजन गरी प्रस्तुत गरिएको छ

७.३.१ नीतिगत तह

प्रस्तुत अध्ययनको नीतिगत तहमा निम्न उपयोगिताहरू रहेका देखिन्छः

१. प्राथमिक तहको पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तकको निर्माणकर्तालाई त्यसमा प्रयोग हुने वाक्यगठनको छनोट र स्तरण गर्न सहयोग मिल्नेछ ।
२. सन्दर्भ सामग्री निर्माण गर्न र वाक्यगठनका अभ्यास पुस्तिका निर्माण गर्न मद्दत मिल्नेछ ।
३. शिक्षण कार्यकलाप, शिक्षण सामग्री निर्माण प्रयोगमा सहयोग मिल्नेछ ।
४. मकवानपुर जिल्लाको थाहा नगरपालिकाका तामाङभाषी विद्यार्थीले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिका बारेमा जान्न चाहनेको जिज्ञासा मेटाउनेछ ।

७.३.२ प्रयोगगत तह

नीति वा सिद्धान्त प्रयोगविना बेकार छ । नीति त्यतिखेर लाभप्रद हुन्छ, जब त्यसलाई प्रयोगमा ल्याइन्छ, र त्यसबाट लाभ उठाइन्छ । प्रस्तुत शोधको प्रयोग गर्न तहका उपयोगिताहरू निम्नानुसार रहेका छन् :

१. वाक्यगठनमा गरिने त्रुटिको पहिचान, विश्लेषण र निराकरण गर्न,

२. शिक्षकलाई पेसाप्रति जिम्मेवार बनाई अपनत्वको भावना जगाई पेशागत सिपको विकास गर्न,
३. शिक्षक, विद्यार्थी र अन्य सरोकारवालालाई सकारात्मक पृष्ठपोषण दिई स्तरीय भाषा प्रयोगमा प्रेरित गर्न,
४. विद्यार्थीहरूलाई वाक्यगठन सम्बन्धी आधारभूत सिप प्रदान गर्न,
५. विद्यार्थीको पृष्ठभूमि, स्तर, मनेविज्ञान, रुचि अनुरूप वाक्यगठन शिक्षण गर्ने,
६. प्रभावकारी विधि छनोट, शिक्षण सामग्री निर्माण र प्रयोग गरी शिक्षण गर्न,

प्रस्तुत शोध तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूमा केन्द्रित भएकाले यससँग सम्बन्धित रहेर अध्ययन गर्ने शोधार्थी, शिक्षक, विद्यार्थी, भाषाविद् पाठ्यपुस्तक लेखक, अभिभावक र अन्य सरोकारवालाहरू सबैलाई उपयोगी हुने देखिन्छ ।

७.४ भावी अनुसन्धानका लागि सम्भावित शीर्षकहरू

भावी अनुसन्धानका शोधशीर्षकहरू निम्नानुसार उल्लेख गरिएको छ :

- क) कक्षा चारमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन,
- ख) कक्षा पाँचमा अध्ययनरत तामाङभाषी विद्यार्थीले नेपाली वर्णविन्यासमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन,
- ग) तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको उच्चारणमा गर्ने त्रुटिको अध्ययन,
- घ) कक्षा तीनमा अध्ययनरत दोस्रोभाषी विद्यार्थीहरूको श्रुतिबोध क्षमताको अध्ययन,
- ङ) कक्षा छमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन ।

सन्दर्भसामग्री सूची

- अधिकारी, निर्मला (२०७३), 'कक्षा छमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन', स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि.वि., कीर्तिपुर ।
- अधिकारी, मायानाथ (२०७३), 'कक्षा छमा अध्ययनरत गुरुङ विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन', स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि.वि., कीर्तिपुर ।
- अधिकारी, हेमाङ्गराज (२०६७), *नेपाली भाषा शिक्षण*, काठमाडौँ : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।
- अर्याल, पविता (२०७३), 'कक्षा सातमा अध्ययनरत थारुभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन', स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि.वि., कीर्तिपुर ।
- काफ्ले, ममता (२०७३), 'कक्षा आठमा अध्ययनरत दनुवारी मातृभाषी विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन', स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि.वि., कीर्तिपुर ।
- काफ्ले, रेशन (२०७३), 'कक्षा आठमा अध्ययनरत राजवंशीभाषी विद्यार्थीहरूले वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिको अध्ययन', स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि.वि., कीर्तिपुर ।
- खनाल, नारायणी (२०७३), 'कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन', स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि.वि., कीर्तिपुर ।
- चौधरी, इन्द्रदेव (२०६९), 'सिरहा जिल्ला क्षेत्र नम्बर एकका कक्षा छका थारुभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन', स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि.वि., कीर्तिपुर ।
- ढकाल, शान्तिप्रसाद (२०६५), *प्रायोगिक भाषाविज्ञान* (छै.सं.), काठमाडौँ : शुभकामना प्रकाशन ।
- ढकाल, शान्तिप्रसाद (२०७०), *नेपाली भाषा शिक्षण : परिचय र प्रयोग*, काठमाडौँ : शुभकामना प्रकाशन प्रा.लि. ।

- पौडेल, नेत्रप्रसाद (२०६६), *सामान्य र प्रायोगिक भाषाविज्ञान*, काठमाडौं : पैरवी प्रकाशन ।
- पौडेल, माधवप्रसाद (२०७०), *नेपालीभाषा शिक्षण*, काठमाडौं : विद्यार्थी प्रकाशन प्रा.लि. ।
- पौडेल, हिमादेवी (२०७३), 'इलाम जिल्लाका कक्षा छमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन', स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि.वि., कीर्तिपुर ।
- भट्टराई, रामप्रसाद (२०७३), *भाषिक अनुसन्धान विधि : परिचय र प्रयोग* (परिमार्जित), काठमाडौं : शुभकामना प्रकाशन प्रा.लि. ।
- भण्डारी, पारसमणि र अन्य (२०७१), *भाषिक अनुसन्धान विधि* (चौ.सं.), काठमाडौं : पिनाकल पब्लिकेशन ।
- भुसाल, केशव (२०७१), *भाषाविज्ञान*, काठमाडौं : पाठशाला पब्लिकेशन ।
- लामिछाने, यादवप्रकाश (२०७०), *प्रायोगिक भाषाविज्ञानका प्रमुख आयाम*, काठमाडौं : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।
- विष्ट, कर्णबहादुर (२०७३), 'अछाम जिल्लाका कक्षा पाँचमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन', स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि.वि., कीर्तिपुर ।
- विष्ट, केशव (२०७३), 'कक्षा पाँचमा अध्ययनरत तामाङ भाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन', स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि.वि., कीर्तिपुर ।
- शर्मा, केदारप्रसाद र पौडेल, माधवप्रसाद (२०७०), *नेपाली भाषा र साहित्य शिक्षण*, काठमाडौं : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।
- शर्मा, देवीकुमारी (२०७२), 'कक्षा सातमा अध्ययनरत तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषा लेखाइमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन', स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि.वि., कीर्तिपुर ।

परिशिष्ट (क)

तथ्याङ्क सङ्कलनका लागि छनोट गरिएका विद्यालयहरू

सामुदायिक विद्यालय

- श्री घाटदेवी आधारभूत विद्यालय, थाहा नगरपालिका-५, फेदीगाउँ
- श्री महाँकाल प्राथमिक विद्यालय, रुप्से, दामन
- श्री पञ्च कन्या प्राथमिक विद्यालय, टाहाखेल, पालुङ
- श्री जनता प्राथमिक विद्यालय, थाहा नगरपालिका-३, मकवानपुर
- श्री ऋषेश्वर आधारभूत विद्यालय, थाहा नगरपालिका-९, दामन

संस्थागत विद्यालय

- पालुङ मोर्डन इङ्लिस मिडियम स्कुल, पालुङ-१, ओखरबजार
- श्री हिमालयन इङ्लिस सेकेन्डरी बोर्डिङ स्कुल, थाहा न.पा.-७, मकवानपुर
- श्री न्यू भिजन एकेडेमी, थाहा-३, मकवानपुर
- पालुङ भ्याली हार्ट एकेडेमी, थाहा न.पा.-३, मकवानपुर
- श्री पालुङ दीप ज्योति इङ्लिस स्कुल, पालुङ, मकवानपुर

परिशिष्ट (ख)

तथ्याङ्क सङ्कलनका लागि छनोट गरिएका विद्यार्थीहरूको विवरण

सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको नामावली र प्राप्ताङ्क

श्री घाटदेवी आधारभूत विद्यालय		
क्र.सं.	विद्यार्थीको नाम	प्राप्ताङ्क
१	आयुष ब्लोन	६
२	निसान गोले	८
३	अंकित तामाङ	१२
४	मनिस तामाङ	४२
५	विवेक मोक्तान	४६
६	रेसिका लामा	६८
७	मोनिका तामाङ	५८
८	अस्मिता लामा	५०
९	सलिना तामाङ	४८
१०	मनिसा तामाङ	४८

श्री महाकाल प्राथमिक विद्यालय		
क्र.सं.	विद्यार्थीको नाम	प्राप्ताङ्क
१	सुजित लामा	५०
२	रेशम लामा	४८
३	सुवीन लामा	३४
४	शरण थोकर	२६
५	सुनल स्याङ्तान	५८
६	प्रकृति थोकर	२४
७	बिनीता थोकर	५२
८	सुस्मिता लामा	६०
९	फूलमाया थोकर	७२
१०	सलिना बल	३८

श्री पञ्चकन्या प्राथमिक विद्यालय		
क्र.सं.	विद्यार्थीको नाम	प्राप्ताङ्क
१	सफल लामा	५०
२	विनय तामाङ	६२
३	रोजिन भोम्जन	६२
४	सुसान लामा	५२
५	संगम लामा	७६
६	प्राशना लामा	८०
७	सोनिका लामा	६८
८	शिवानी लामा	५८
९	उषा लामा	५८
१०	सुस्मिता थिङ	६६

श्री जनता प्राथमिक विद्यालय		
क्र.सं.	विद्यार्थीको नाम	प्राप्ताङ्क
१	बुद्धिमान तामाङ	४६
२	विजय थिङ	७८
३	अविनाश थिङ	५८
४	मिलन घलान	२६
५	तिलक घलान	४८
६	सुजना वाइवा	२४
७	कोपिला वाइवा	३४
८	सुजना तामाङ	४४
९	अन्जना वाइवा	३२
१०	अनिता गोले	४४

श्री ऋषेश्वर आधारभूत विद्यालय		
क्र.सं.	विद्यार्थीको नाम	प्राप्ताङ्क
१	रमेश भोम्जन	३२
२	अर्पण गोले	४०
३	सोम ब. रुम्बा	४०
४	सुजन पाखीन	१६
५	सागर रुम्बा	२८
६	करिना थिड	१६
७	प्रतीक्षा भोम्जन	३०
८	लक्ष्मी रुम्बा	३२
९	चाहना थिड	२४
१०	गोमा थिड	३६

संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको नामावली र प्राप्ताङ्क

पालुङ मोर्डन इडलिस मिडियम स्कुल		
क्र.सं.	विद्यार्थीको नाम	प्राप्ताङ्क
१	पुजन गोले	६०
२	सन्देश थिङ	४४
३	शुसान्त लामा	२२
४	विवेक लो	३२
५	रोजन लामा	१६
६	पूर्णमा लामा	३०
७	विनिता तामाङ	३८
८	सन्ध्या लामा	५६
९	सिवानी लामा	६०
१०	ऋषिका मोक्तान	६२

श्री हिमालयन इडलिस सेकेन्डरी बोर्डिङ स्कुल		
क्र.सं.	विद्यार्थीको नाम	प्राप्ताङ्क
१	विनय तामाङ	५०
२	क्षितिज तामाङ	३०
३	अविन लामा	५४
४	निशान लामा	२८
५	रोहन तामाङ	२२
६	दिपीका लामा	३४
७	सोसिका लामा	५६
८	बोधिका लामा	७०
९	प्राशना लामा	७४
१०	प्रतिभा लामा	७७

श्री न्यू भिजन एकेडेमी		
क्र.सं.	विद्यार्थीको नाम	प्राप्ताङ्क
१	निशान रुम्बा	८०
२	बिदेब रुम्बा	६८
३	सोबित गोले	५८
४	अजय लामा (तामाङ)	४८
५	अन्वेष लामा	४८
६	रुजिता लो	७२
७	सुमिता गोले	७२
८	सन्ध्या जिम्बा	७६
९	प्रकृति गोले	७२
१०	प्रजीना पाख्रीन	७८

पालुङ भयाली हर्ट एकेडेमी		
क्र.सं.	विद्यार्थीको नाम	प्राप्ताङ्क
१	देवराज गोले	५२
२	अरुण लामा	७४
३	अविनाश तामाङ	६०
४	रञ्जन घलान	७६
५	अविराज घलान	४२
६	अनुष्का घलान	५८
७	सुजीना लामा	५२
८	प्रिति लामा	५६
९	सुजीता लामा	५८
१०	सुनिता गोले	५८

श्री पालुङ दिप ज्योति इङ्गलिस स्कूल		
क्र.सं.	विद्यार्थीको नाम	प्राप्ताङ्क
१	विप्लव लामा	७८
२	सानोबाबु लामा	८२
३	सुशान्त लामा	७४
४	कुशल भ्लोन	५०
५	रिजन स्याङतान	७०
६	शुष्मा तामाङ	८०
७	सिन्धु मोक्तान	७८
८	प्रशंसा तामाङ	८०
९	सविना तामाङ	८०
१०	अनिता तामाङ	७०

व्यक्तिवृत्त

नाम	:	लक्ष्मी स्याङतान (तामाङ)
स्थायी ठेगाना	:	थाहा नगरपालिका-४, मकवानपुर
बाबुको नाम	:	अमरस तामाङ
आमाको नाम	:	कृति लक्ष्मी तामाङ
धर्म	:	बौद्ध
नागरिकता	:	नेपाली
भाषा	:	नेपाली, तामाङ
शैक्षिक योग्यता	:	एम.एड.
सम्पर्क नं.	:	९८१००३९४०९

शैक्षिक योग्यता

तह	शिक्षण संस्था
एस.एल.सी.	श्री जनकल्याण माध्यमिक विद्यालय, मकवानपुर
प्रवीणता प्रमाणपत्र	श्री जनकल्याण उच्चमाध्यमिक विद्यालय, मकवानपुर
स्नातक	मकवानपुर क्याम्पस, हेटौडा
स्नातकोत्तर	त्रिभुवन विश्वविद्यालय, कीर्तिपुर, काठमाडौं